

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«Капітал підприємства: формування й ефективність
використання (на матеріалах товариства
з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»)»**

Виконала: здобувачка першого рівня
вищої освіти, групи 401-ЕП

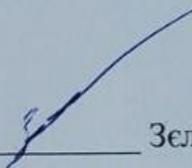
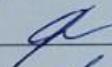
спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

Добрицька В.О.

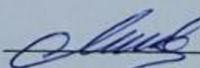
Керівник: Валявський С.М.

Рецензент: Свистун Л.А.

Полтава – 2023 р.

Здобувач 16.06. 2023 р. Зельов Р.Я.
Керівник роботи 15.06. 2023 р. Галайда Т.О.
Нормоконтроль 15.06. 2023 р. Галайда Т.О.

Допустити до захисту

Завідувач кафедри . .2023 р. М.Б. Чижевська

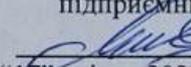
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки управління та права
Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу
ступінь вищої освіти «бакалавр»

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о.завідувача кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу

М.Б. Чижівська
“17” квітня 2023 року

ЗАВДАННЯ **НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**

Зельов Ростислав Ярославович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Організація оплати праці на підприємстві (на матеріалах ПрАТ «Хорольський механічний завод»)

керівник роботи Галайда Т.О., ст. викладач,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “20” березня 2023 року №236-фа

2. Строк подання здобувачем роботи 23.06.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні та методичні основи організації оплати праці на підприємстві. 2. Організаційно-економічна характеристика діяльності ПрАТ «Хорольський механічний завод». 3. Впровадження організації оплати праці на підприємстві.

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 24 аркушів представлений
Додатку 1

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 17.04.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	17.04–07.05.23	
2	Аналітична частина	08.05–28.05.23	
3	Проектна частина. Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	29.05–18.06.23	
4	Рецензування та підготовка до захисту	19.06–25.06.23	
5	Захист випускної роботи бакалавра	26.06–02.07.23	

Здобувач

(підпис)

Зельов Р.Я.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Галайда Т.О.

(прізвище та ініціали)

Примітки:

13. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
14. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).
15. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Добрицька В.О. Капітал підприємства: формування й ефективність використання (на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»). Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023.

Робота містить 153 аркуші машинного тексту та аркушів ілюстративного матеріалу; таблиць – 36; рисунків – 20; формул – 66; перелік використаної літератури – 79 найменування.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», його виробничо-господарська діяльність, специфічні методи і механізми управління виробничою діяльністю підприємства, їх дієвість в процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

Випускню кваліфікаційну роботу присвячено розв'язанню питань, які науково обґрунтовують економічну сутність, значення та методика оцінювання ефективності використання капіталу підприємства.

В роботі проаналізовано економічний стан підприємства, виконано діагностування господарської діяльності підприємства та розроблені пропозиції щодо підвищення її ефективності.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування науково-теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо формування капіталу підприємства та розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності його використання на підприємстві.

Результатом дослідження стали оцінювання стану ефективності використання капіталу підприємства та сформована система пропозицій щодо покращення господарської діяльності підприємства.

Отримані результати можуть бути використані на даному підприємстві та на інших підприємствах України.

Ключові слова: «підприємство», «фінансові ресурси», «капітал», «активи», «бізнес», «зобов'язання».

ESSAY

Dobritskaya V.A. Capital of an enterprise: formation and efficiency of use (based on the materials of the limited liability company "TAVAAGROINVEST"). Manuscript. Qualification work for obtaining the first level of higher education in specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activity» - Poltava: National University «Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic», 2023.

The work contains 153 sheets of machine text and sheets of illustrative material; tables - 36; drawings - 20; formulas - 66; list of used literature - 79 items.

The object of study of the qualifying work is LLC "TAVAAGROINVEST", production and economic activities, specific methods and mechanisms for managing the production activities of the enterprise, their effectiveness in the process of implementing the economic activities of the enterprise.

The final qualifying work is devoted to solving issues that scientifically substantiate the economic essence, significance and methodology for assessing the efficiency of using the capital of an enterprise.

The paper analyzes the economic state of the enterprise, diagnoses the economic activity of the enterprise and develops proposals to improve its efficiency.

The purpose of the final qualifying work is the theoretical substantiation of the scientific and theoretical foundations and practical recommendations for the formation of the capital of the enterprise and the development of proposals for improving the efficiency of its use in the enterprise.

The result of the study was an assessment of the state of the efficiency of the use of the capital of the enterprise and the existing system of proposals for improving the economic activity of the enterprise.

The obtained results can be used at this enterprise and other enterprises of Ukraine.

Key words: «enterprise», «financial resources», «capital», «assets», «business», «liabilities».

ЗМІСТ

Вступ.....	9
Розділ 1. Теоретичні основи формування та ефективного використання капіталу підприємства	12
1.1. Економічна сутність, склад та структура капіталу підприємства	12
1.2. Джерела формування та функції капіталу.....	21
1.3. Методичний підхід оцінювання ефективності формування та використання капіталу підприємства та шляхи її підвищення.....	27
Розділ 2. Організаційно-правова і економічна характеристика діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».....	39
2.1. Стан, проблеми та перспективи функціонування підприємства на ринку.....	39
2.2. Організаційно-правові основи діяльності підприємства.....	49
2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства.....	56
2.4. Стан охорони праці на підприємстві	64
Розділ 3. Основні напрями вдосконалення процесів формування та ефективного використання капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».....	69
3.1. Аналіз формування та ефективності використання капіталу підприємства	69
3.2. Напрямки покращення ефективності використання капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»	125
Висновки та пропозиції.....	132
Глосарій	137
Список використаних джерел.....	146
Додаток А. Фінансова звітність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2019 рік.....	154

Додаток Б. Фінансова звітність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»	
за 2020 рік	173
Додаток В. Фінансова звітність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»	
за 2021 рік	192
Додаток Г. Ілюстративний матеріал до кваліфікаційної роботи	211

ВСТУП

У сучасну епоху фінансовий стан підприємства є важливим показником його діяльності та відображає всю інформацію про конкретне підприємство. Аналіз формування та ефективності використання капіталу на сьогоднішній день є одним з найважливіших елементів фінансового аналізу і є основним джерелом коштів для діяльності підприємства.

Ефективне управління капіталом є ключовою складовою системи менеджменту, яка здатна забезпечити досягнення та закріплення позитивних результатів у господарській діяльності вітчизняних підприємств. Однак його результативність значною мірою залежить від глибини аналізу, який використовується для прийняття оптимальних управлінських рішень.

За результатами такого аналізу керівництво підприємства може зробити ряд висновків про діяльність підприємства та прийняти рішення щодо ефективності та прибутковості окремих видів господарської діяльності, правильності вибору векторів виробництва та розвитку, рентабельності продукції тощо. Зростання потреби підприємств в капіталі, посилення конкуренції за обмежені ресурси фінансового ринку, а також потреба підприємств у скороченні своїх витрат для підвищення ефективності та зниження ризиків зробили реальністю те, що сфера аналітичного обґрунтування рішень в управлінні капіталом розширюється.

Питання формування та використання капіталу аналізували такі дослідники: Ван Хорн Й.К., Голов С.Ф. [3, 5, 6], Мунік Є.В. [9], Мец В.О., Пилипенко О.І., Прокопенко Н.С. [14, 15], Чупіса А.В. Висновки цих дослідників здебільшого ґрунтуються на аналізі оборотного капіталу, важливості та сутності цього капіталу. Однак ця тема все ще потребує всебічного та глибокого дослідження методів та прийомів аналізу капіталу сучасних підприємств, що зумовлено викликами сьогодення.

Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, проблема організації та методики аналізу формування оборотного капіталу залишається

найбільш дискусійним питанням і потребує подальших досліджень, пошуку нових підходів і напрямів та удосконалення існуючих.

Така ситуація зумовила вибір теми дослідження, його мету, предмет, структуру та спрямованість.

Метою дослідження є розроблення та обґрунтування теоретичних підходів щодо розгляду сутності капіталу, його основних характеристик, функцій та складових, методичних засад аналізу капіталу і рекомендацій щодо покращення його використання..

Для досягнення мети дослідження необхідно було вирішити такі завдання

- узагальнити основні положення в теоретичній концепції щодо сутності, складу та структури капіталу підприємства;

- проаналізувати джерела формування та функції капіталу;

- розглянути методичний підхід оцінювання ефективності використання капіталу підприємства та шляхи її підвищення;

- визначити організаційно-правові засади діяльності компаній;

- проаналізувати основні економічні та фінансові показники діяльності підприємства;

- оцінити та проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства;

- зробити відповідні висновки щодо можливих напрямків підвищення ефективності використання капіталу на підприємстві.

Об'єктом дослідження є виробничо-господарська діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Предметом дослідження є принципи, методи та інструменти оцінювання ефективності використання капіталу на підприємствах.

Інформаційною базою дослідження є сайт нормативно-правові, законодавчі акти, що регулюють діяльність підприємств, наукові розробки та публікації за темою дослідження, звітність підприємств.

Для розв'язання поставлених задач, а також з метою дослідження теоретичних аспектів аналізу капіталу, визначення загального напрямку його розвитку та виявлення чинників, що впливають на процес формування капіталу на підприємствах, було використано такі методи: системний аналіз (пояснення

змісту категорії «капітал» та розроблення методики аналізу формування капіталу), індуктивний, дедуктивний, абстрагування та методи формальної логіки (визначення та уточнення економічної сутності та змісту понятійного апарату), методи порівняння, групування, усереднення, статистичний аналіз, інструменти аналізу Microsoft Excel (для аналізу потреби підприємства в додатковому капіталі).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, склад та структура капіталу підприємства

Важливість досліджень щодо формування та оцінки ефективності використання капіталу підприємства пояснюється тим, що капітал є фінансовим ресурсом будь-якого підприємства і від ефективності його використання залежать такі важливі показники діяльності організації, як її фінансовий стан та конкурентоспроможність на ринку [4].

У сучасну епоху фінансовий стан підприємства є важливим показником його діяльності та відображає всю інформацію про конкретне підприємство. Аналіз формування та ефективності використання власного капіталу на сьогоднішній день є одним з найважливіших елементів фінансового аналізу і є основним джерелом коштів для діяльності підприємства. За результатами такого аналізу керівництво підприємства може зробити ряд висновків про діяльність підприємства та прийняти рішення щодо ефективності та прибутковості окремих видів господарської діяльності, правильності вибору векторів виробництва та розвитку, рентабельності продукції тощо. Таким чином, визначається необхідність вивчення аналітичних методів та актуальність обраної теми [5].

Питання формування та використання капіталу підприємства аналізували такі дослідники: Ван Хорн Й.К., Голов С.Ф. [6, 7], Мюнх Е.В. [8], Бланк І.А. [9], Бланк О.І., Ситник Г.В., Андрієць В.С. [10] та інші. Висновки цих дослідників в основному базуються на аналізі оборотного капіталу, а також значення та сутності цього капіталу. Однак, зважаючи на складність питання, на сьогодні все ще існує потреба у комплексному дослідженні методів та прийомів аналізу капіталу сучасних підприємств.

Взагалі, капітал є одним з найважливіших понять у функціонуванні та розвитку економічної системи. Це пов'язано з тим, що капітал відіграє важливу роль у системах розподілу та перерозподілу, а також у споживанні матеріальних благ. Протягом століть науковці трактували поняття «капітал» як складну та неоднозначну категорію, еволюція якої відображає історичний процес суспільного розвитку. Однак нового значення поняття набуло лише в контексті ринкових відносин.

Провідна роль категорії «капітал» підкреслюється самим значенням цього поняття, яке походить від латинського слова «capitalis» [11] і означає головний, фундаментальний, всеосяжний або вирішальний. Це поняття аналізувалося вченими протягом багатьох століть. Першим проаналізував категорію «капітал» давньогрецький мислитель Аристотель (384-322 рр. до н.е.). Він розглядав капітал через призму багатства і дійшов висновку, що це поняття можна розділити на два види. Перший – це багатство, дане природою, яке включає в себе безперервне накопичення засобів, необхідних для життя і корисних для держави і сім'ї, але яке «не є безмежним і має межі». Другим видом багатства Аристотель називає процес накопичення грошей, який є «...мистецтвом набуття власності, і саме це породжує думку, що багатство і прибуток не мають меж». Ці види багатства Аристотель називає «економікою» та «хремастиком» [12].

Водночас Аристотель вважав накопичення багатства непотрібним заняттям. Процентний дохід він називав сумнівною і неприродною формою доходу, оскільки, на його думку, гроші призначені насамперед для обміну і не можуть продовжувати життя нових грошей [13]. Аристотель вважав, що багатство складається з двох складових: природного багатства та процесу накопичення грошей. На його думку, перше має межі, а друге – ні.

З розвитком виробництва і взаємозв'язку між товарами і грошима поняття «капітал» набуло іншого значення. Його почали ототожнювати з сумою грошей, які надаються в борг і приносять дохід їхнім власникам у вигляді відсотків. Таке трактування проіснувало майже до кінця 19 століття.

Історично склалися такі основні теорії капіталу:

– меркантилістська монетарна теорія. Її представники ототожнювали термін «капітал» з термінами «гроші», «багатство» та «аванс» [14].

– натуралістична теорія класичної школи політичної економії, яка представляє капітал як інвестиції у виробництво, як частину матеріальних запасів, як частину багатства країни, тобто матеріальне трактування капіталу [14];

– теорія Карла Маркса. Відповідно до неї категорія капіталу трактується як вартість, котра приносить додаткову вартість [15];

– згідно з теорією всеосяжного капіталу І. Фішера під капіталом розуміється все, що може приносити дохід у довгостроковій перспективі: «...будь-яке благо, що приносить дохід його власнику, є капіталом, незалежно від сфери його застосування» [16];

– теорія фінансового капіталу: абсолютизує роль фінансового сектору в економіці і відповідно відводить головну роль фінансовому (грошовому) капіталу [14];

– теорія людського капіталу: її прихильники вважають людей, їхні знання, навички, таланти та інші здібності найважливішим фактором економічного успіху будь-якого бізнесу чи країни;

– теорія інтелектуального капіталу. Згідно з цією теорією, капітал включає права на використання, торгові марки, патенти, ліцензії, ноу-хау, комп'ютерне програмне забезпечення, навчальні та нормативні матеріали, знання, навички, здібності, людські ресурси, відносини з клієнтами, відносини з постачальниками, відносини з урядом та корпоративну культуру [17].

Для більш глибокого аналізу категорії капіталу варто узагальнити та порівняти різні погляди економістів у різні періоди розвитку економічної теорії (табл. 1.1).

Свій внесок у це складне визначення, безсумнівно, зробили й українські дослідники. Відомий вчений М. Туган-Барановський (1865-1919) висловив думку, що капітал – це те чи інше, що завдяки певним суспільним умовам набуває здатності збільшувати свою вартість і таким чином приносить певний

Таблиця 1.1 – Значення поняття «капітал» у різних економічних теоріях

Економічні школи	Підхід до визначення сутності капіталу	Форма прояву капіталу
Меркантилісти	Капітал – це гроші (золото, срібло), що утворені у сфері обміну	Торговий капітал, утворений у сфері обміну
Фізіократи	Капітал – це багатство, що є результатом «накопиченої праці»	Капітал, утворений у сфері виробництва
А. Сміт	Капітал – частина запасів, від яких очікують у майбутньому дохід.	Капітал, зайнятий у матеріальному виробництві
Дж.С. Міль	Капітал – це заздалегідь накопичений запас та результати минулої праці	Капітал є результатом заощадження
К. Маркс	Капітал – це самозростаюча вартість, що приносить додаткову вартість.	Додана вартість створюється капіталом через виробництво, а в обігу вона перетворюється в грошову форму
Е. Бем-Баверк	Капітал – це накопичений запас, проміжний продукт, створений працею і природою заради підвищення продуктивності виробництва.	Капітал – запас, що створений працею і природою
К. Вексель	Капітал – це продукти минулої праці, що мають вартість і що підвищують продуктивність «поточної праці і землі». Капітал – це збережена праця, а відсоток – різниця між граничною продуктивністю збереженої праці і землі та поточної праці і землі.	Капітал – це продукт минулої праці
І. Фішер	Капітал – це запас, що породжує послугу капіталу, яка перетворюється на дохід, що має подвійну природу: речову і вартісну. Капітал – дисконтований дохід, що приносить дохід своєму власникові.	Капітал – це запас, який приносить дохід
Б. Ефрусі, Н. Каблуков	Поділяли капітал на: капітал як народногосподарська одиниця, яка включає суму господарських благ і продуктів, що йдуть на подальше виробництво; капітал як одиниця приватна є сумою благ, що належать одній особі і що приносять йому дохід.	Капітал – це господарське благо, яке приносить дохід

Джерело: складено на основі [18]

дохід особі, якій він належить [19]. Висновки Туган-Барановського свідчать, що диспропорції в розподілі капіталу є однією з головних причин економічних криз у багатьох країнах.

На етапі суспільного розвитку представники західної економіки розглядають капітал як споживче благо тривалого користування, яке людина створює для виробництва інших товарів і послуг.

Зміни в бізнес-середовищі є передумовою для вдосконалення визначення категорії «капітал». Тому сучасні дослідники по-різному трактують визначення цієї категорії. Характеристика визначень капіталу, що використовуються в сучасній літературі, наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Наукові підходи до трактування сутності поняття «капітал»

Автор	Трактування поняття
Бідник О.І. [20]	Капітал визначається як власність, що належить фізичним або юридичним особам у даний момент і чітко відокремлена від доходу, отриманого від цієї власності протягом певного періоду.
Біла О.Г. [21]	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності.
Бланк І.А. [9]	Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів.
Брігхем Є.Ф. [22]	Капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції.
Катан Л.І. [23]	Капітал – це накопичений шляхом збереження запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з фактором часу, ризику і ліквідності.
Кларк Дж. [24]	Капітал – це сума активного і виробничого багатства, що складається з матеріальних засобів виробництва.
Клименко С.М. [25]	Капітал – це сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності.
Крамаренко Г.О., Чорна О. Е. [26]	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використовувані в господарському обороті для одержання доходів і прибутку.
Моїсєєв С.В. [27]	Капітал – це кошти підприємства, відображені в пасиві його бухгалтерського обліку. При цьому фінансовий капітал поділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позичковий, формування якого здійснюється за рахунок позичкових фінансових джерел.
Опарін В.М. [24]	Капітал – це сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства.
Поддєрьогін А.М. [28]	Капітал – це кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку.

Автор	Трактування поняття
Подольська В.О. [1]	Капітал – це вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто самозростає.
Самуельсон П. [1]	Капітал – це капітальні блага, що виробляються самою економічною системою для того, щоб застосувати їх як фактори виробництва для подальшого виготовлення споживчих і інших товарів»
Селезньов В.В. [31]	Капітал є взаємозростаючою вартістю, яка виступає у вигляді певної суми грошей, що витрачаються на засоби виробництва і на заробітну плату робітникам, а потім при продажі виготовленого товару знову перетворюються на гроші, але вже в більшій кількості.
Таким чином капітал підприємства – це частина фінансових ресурсів підприємства, що відображаються в пасиві балансу, та спрямовуються в основні засоби та обігові кошти підприємства для здійснення господарської діяльності з метою одержання прибутку підприємства	

Таким чином, категорія «капітал» є одним з найбільш неоднозначних і незрозумілих понять, які вивчали і продовжують вивчати вчені. Це поняття включає в себе різні фундаментальні аспекти складних економічних процесів. У світлі вищезазначеного український дослідник І. Бланк пропонує безпосередній розгляд з практичної точки зору основних ознак, які визначають специфіку використання категорії «капітал». Науковець виділив десять характеристик капіталу [9].

Рисунок 1.1 – Характеристики капіталу підприємства за Бланком І.

Джерело: складено на основі [9]

Дослідження категорії «капітал» показує, що це одне з найскладніших понять. Помилково аналізувати це поняття лише з фінансової та прибуткової точки зору.

На нашу думку, під визначенням «капітал» слід розуміти «сукупність фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів підприємства, створених за рахунок різних джерел і використовуваних підприємством для здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, спрямованої на отримання прибутку». У світлі вищезазначеного, основними характеристиками цієї категорії є наступні (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Основні характеристики капіталу підприємства

Характеристика капіталу підприємства	Обґрунтування характеристики капіталу підприємства
1. Капітал підприємства є основним фактором виробництва	В економічній теорії виділяють три основних фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність підприємств: капітал; земля та інші природні ресурси; трудові ресурси. У системі даних факторів виробництва капіталу відводиться пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс
2. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які забезпечують дохід	У даній своїй якості капітал може виступати ізольовано від виробничого фактора – у формі позикового капіталу, який забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а у фінансовій (інвестиційній) сфері його діяльності
3. Капітал є головним джерелом формування добробуту його власників	Капітал забезпечує необхідний рівень добробуту його власників як у поточному, так і в перспективному періодах. Частина капіталу, яка спрямована на задоволення поточних чи перспективних потреб його власників, перестає виконувати функцію капіталу. Капітал, який накопичується, повинен задовольнити потреби його власників у перспективному періоді, тобто формує рівень майбутнього їх добробуту
4. Капітал підприємства є головним виміром його ринкової вартості	У даній якості, перш за все, виступає власний капітал підприємства, який визначає обсяг його чистих активів. Разом з тим, обсяг власного капіталу, який використовує підприємство, одночасно характеризує і потенціал залучення ним позикових фінансових засобів, які забезпечують отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими, менш значимими факторами, формується база оцінки ринкової вартості підприємства

Характеристика капіталу підприємства	Обґрунтування характеристики капіталу підприємства
5. Динаміка капіталу підприємства є важливим барометром рівня ефективності його господарської діяльності	Здатність власного капіталу до зростання високими темпами характеризує високий рівень формування і ефективний розподіл прибутку підприємства, його спроможність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. І навпаки, зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної, збиткової діяльності підприємства

На основі цього дослідження слід представити класифікацію капіталу організацій. Класифікація можливих видів капіталу наведена в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Класифікація видів капіталу

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
За джерелами формування	<ul style="list-style-type: none"> – Власний капітал (належить підприємству на правах власності); – залучений капітал (не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі); – позиковий капітал (не належить підприємству, підлягає поверненню із сплатою відсотків)
За формою надходження у процесі кругообігу	<ul style="list-style-type: none"> – Грошовий капітал (у грошовій формі); – виробничий капітал (інвестований у виробничі активи); – товарний капітал (у товарній формі)
За характером використання у господарському процесі	<ul style="list-style-type: none"> – Працюючий капітал (бере участь у формуванні доходів); – непрацюючий капітал (не бере участі у формуванні доходів)
Залежно від джерел походження коштів	<ul style="list-style-type: none"> – Національний (вітчизняний) капітал; – іноземний капітал
За метою використання	<ul style="list-style-type: none"> – Інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей); – інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проекту)
За формами інвестування	<ul style="list-style-type: none"> – Фінансовий капітал (у грошовій формі); – матеріальний капітал (інвестований у матеріальні активи); – нематеріальний капітал (інвестований у нематеріальні активи)
За характером використання власниками	<ul style="list-style-type: none"> – Споживчий капітал (з часом втрачає функції капіталу); – накопичуваний (реінвестований) капітал (з часом забезпечує приріст)
За випуском та сплатою	<ul style="list-style-type: none"> – Номінальний (оголошений) капітал (встановлена засновниками в установчих документах сумарна вартість акції компанії, що випускаються); – випущений капітал (частина номінального капіталу, на суму якої випущено акції для розподілу між акціонерами);

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
	<ul style="list-style-type: none"> – оплачений капітал (частина випущеного капіталу, що оплачена акціонерами за придбані акції); – неоплачений капітал (частина випущеного капіталу, що не сплачена акціонерами за придбані акції)
За формою власності	<ul style="list-style-type: none"> – Приватний капітал (належить приватній особі); – державний капітал (належить державі); – корпоративний (акціонерний) капітал (утворюється на основі акціонерної форми власності); – спільний капітал (утворюється на основі спільної форми власності); – пайовий капітал (належить партнерським підприємствам)
За відповідністю правовим нормам функціонування	<ul style="list-style-type: none"> – Легальний капітал (контролюється суспільством і органами державного управління); – нелегальний («тіньовий») капітал (не контролюється суспільством і органами державного управління)
За способом перенесення вартості	<ul style="list-style-type: none"> – Основний капітал (переносить свою вартість на виготовлену продукцію поступово); – оборотний капітал (цілком переносить свою вартість на виготовлену продукцію)
За терміном використання	<ul style="list-style-type: none"> – Довгостроковий (сума довгострокових зобов'язань та капіталу компанії, що вкладаються на термін понад сім років, в основному – підприємницький капітал); – короткостроковий (кошти, вкладені терміном до одного року в основному – позиковий капітал)
За етапами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> – Первинний (кошти власників підприємства, резерви, внески інших компаній та інші фінансові джерела, використовувані власниками під час створення підприємства); – вторинний (термінові субординовані запозичення підприємства, безстроковий капітал, не включений в первинний капітал, що використовується для початку фінансової або комерційної діяльності)
За необхідністю нормування	<ul style="list-style-type: none"> – Нормований (активи, щодо формування та використання яких формуються певні кількісні нормативи); – ненормований (відсутність будь-яких кількісних та якісних обмежень)
За продуктивністю використання	<ul style="list-style-type: none"> – Продуктивний (капітал, що сприяє створенню доданої вартості та зростанню прибутку підприємства); – непродуктивний (капітал, майбутні економічні вигоди від використання якого тільки покривають витрачені фінансові ресурси або взагалі відсутні)
Залежно від виду діяльності, яка здійснюється підприємством	<ul style="list-style-type: none"> – Операційний (сукупність грошових, матеріальних та нематеріальних активів, що створюються під час здійснення основної (операційної) діяльності); – інвестиційний (активи, котрі є грошовою формою кругообігу капіталу); – фінансовий (кошти, а також інші види матеріальних і нематеріальних активів, оцінені у вартісній формі, згенеровані під час здійснення фінансової діяльності)

Таким чином, за результатами дослідження можна стверджувати, що визначення поняття «капітал» викликає значний інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців. Проаналізувавши погляди науковців на трактування цієї дефініції, автор виявляє неоднозначність, складність та багатогранність поняття. Загалом, різні енциклопедії визначають «капітал» як добре відоме, але складне поняття. З іншого боку, всі наведені вище визначення доповнюють одне одного і дають можливість трактувати поняття «капітал» найбільш повно і зрозуміло.

1.2. Джерела формування та функції капіталу

Розглянуті у попередньому підрозділі характеристики та особливості капіталу підприємства дозволяють сформуванню декілька функцій його капіталу, які Крамаренко Г.О. та Чорна О.Є. визначають наступним чином [26]:

- 1) фінансова функція
- 2) виробнича функція
- 3) відтворювальна функція
- 4) нагромадження
- 5) інвестиційна;
- 6) функція оцінки.

Просолова С.П. та Вовченко О.С. обмежують функції капіталу лише трьома функціями: захисту, функціонування та регулювання [32]. З іншого боку, Терещенко О.О. формує розширений перелік функцій капіталу, який включає наступні функції [10]: 1) організація, 2) відповідальність, 3) захист, 4) фінансування та ліквідність, 5) управління дивідендами, 6) розподіл власності, 7) управління та адміністрування, 8) функції реклами. Виходячи з наведених вище характеристик капіталу, можна визначити кожен з цих функцій (Таблиця 3).

Наведені характеристики дають змогу сформуванню ряд функцій капіталу підприємства (суб'єкта господарювання). Крамаренко Г.О і Чорна О.Є. визначають такі як [3]:

- 1) фінансова функція;
- 2) виробнича функція;
- 3) функція відтворювання;

- 4) накопичення;
- 5) інвестування;
- 6) функція вартісної оцінки.

Просолова С.П. та Вовченко О.С. обмежуються лише трьома функціями капіталу, а саме [33]: захисною, оперативною та регулятивною. В свою чергу Терещенко О.О. формує широкий перелік функцій капіталу, який включає в себе функції [34]: 1) заснування; 2) відповідальності; 3) захисту; 4) фінансування та ліквідності; 5) управління дивідендами; 6) розподілу майна; 7) управління та контролю; 8) рекламна функція. Виходячи з наведених характеристик капіталу можна уточнити відповідні його функції (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Функції капіталу підприємства

Функція	Сутність
Стартова функція	капітал виступає стартовою ланкою у започаткуванні та веденні господарської діяльності підприємства
Гарантійна функція	капітал підприємства виступає кредитним забезпеченням для кредиторів. Розмір і структура капіталу впливають на розмір збитків, які здатне понести підприємство у критичній ситуації
Захисна функція	включає в себе забезпечення життєдіяльності підприємства, фінансування діяльності та забезпечення ліквідності, забезпечення незалежності від кредиторів
Функція регулювання	дана функція покриває формування дивідендної політики, управління і контроль за діяльністю власників, формуванням резервних фондів і реінвестиціями, кадрову політику тощо
Функція репрезентування	капітал визначає ступінь довіри до підприємства з боку кредиторів, інвесторів, клієнтів та інших контрагентів

Деякі форми капіталу, розглянуті в табл. 1.4, визначають відповідне джерело фінансування. До таких джерел капіталу належать власний, залучений та позиковий капітал, тобто створення власного та запозиченого капіталу (рис. 1.2).

Власний капітал – це джерело коштів, внесених засновником, реінвестованих сум з нерозподіленого прибутку та безоплатно наданого капіталу для фінансування діяльності компанії. Іншими словами, власний капітал (власні кошти) включає статутний капітал, пайовий капітал, додатковий капітал, резервний капітал, вилучений капітал та нерозподілений прибуток.

Рисунок 1.2 – Джерела фінансування капіталу

Розглянемо ці форми більш детально.

Статутний капітал відображає початкову суму власного капіталу, інвестовану для того, щоб компанія могла створити активи для початку своєї господарської діяльності. Його розмір визначається статутом товариства. Законодавство встановлює мінімальний розмір статутного капіталу для підприємств певних сфер діяльності, організаційно-правових форм та організаційно-правових форм.

Резервний фонд – це частина власного капіталу товариства, зарезервована для внутрішнього страхування господарської діяльності товариства. Розмір цього резерву капіталу визначається установчим документом. Цей резерв створюється за рахунок прибутку товариства (законодавством передбачено мінімальний розмір відрахувань від прибутку до цього резерву).

Спеціальні (цільові) фонди – створюються для подальшого цільового використання за рахунок власних фінансових ресурсів. Ці фонди зазвичай представлені амортизаційними фондами, ремонтними фондами, фондами

охорони праці, фондами спеціальних програм, фондами розвитку виробництва тощо.

Порядок створення та використання цих фондів регулюється статутом підприємства та іншими установчими і внутрішніми документами.

Нерозподілений прибуток – це частина прибутку компанії за попередній рік, яка не використовується для споживання власниками (тобто акціонерами та інвесторами) та персоналом. Ця частина прибутку використовується для розвитку виробництва.

Інші форми власного капіталу відображаються в першій частині пасиву балансу, наприклад, платежі при здачі майна в оренду, угоди з учасниками про виплату прибутку учасникам у вигляді відсотків і дивідендів та інші. [3, с.36].

Ефективне управління капіталом підприємства вимагає не тільки ефективного використання накопиченого капіталу, а й формування власних фінансових ресурсів, які можуть гарантувати майбутній розвиток підприємства. Згідно з певними документами, власні фінансові ресурси класифікуються (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства

Джерела формування	Склад джерел формування
Внутрішні	1. Прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства. 2. Амортизаційні відрахуваннями від основних засобів і нематеріальних активів. 3. Інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів
Зовнішні	1. Залучення додаткового капіталу: пайового або акціонерного. 2. Одержання безплатної фінансової допомоги підприємством. 3. Інші джерела формування власних фінансових ресурсів

Запозичений капітал – це зовнішні кошти, що складаються з банківських кредитів, облігацій, позик від фінансових компаній, різної кредиторської заборгованості, лізингу, податків та комерційних паперів. Вони поділяються на довгострокові та короткострокові зобов'язання. Ці джерела фінансування господарської діяльності складають основу структури капіталу і являють собою загальний капітал підприємства.

Завдяки запозиченому капіталу компанії мають можливість збільшити свій економічний потенціал та забезпечити ефективне використання власного капіталу, таким чином збільшуючи ринкову вартість свого капіталу.

Розглянемо більш детально форми запозиченого капіталу.

Довгострокові зобов'язання включають довгострокові позики, довгострокові фінансові зобов'язання, відстрочені податкові зобов'язання та інші довгострокові зобов'язання (фінансова оренда).

Поточні зобов'язання складаються з короткострокових позик, торгової кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань.

Забезпечення майбутніх витрат і платежів включають забезпечення майбутніх витрат на оплату відпусток, гарантійні зобов'язання, залишки грошових коштів та отримані гарантійні депозити.

Доходи майбутніх періодів – це доходи, отримані в попередніх звітних періодах, які будуть визнані в майбутніх звітних періодах.

Джерела запозичених ресурсів представлені в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Джерела формування позикових фінансових ресурсів підприємства

Джерела формування	Склад джерел формування
Внутрішні	Внутрішні довгострокові позикові кошти (відстрочена та прострочена заборгованість за майно в оренді, реструктуризований борг за кредитами та позиками, відстрочена податкова заборгованість, інші внутрішні довгострокові позикові кошти, довгострокові податкові кредити і пільги); Внутрішні короткострокові позикові кошти (короткострокові кредити і позики, в строк які не сплачені; короткостроковий товарний (комерційний) кредит, не сплачений у строк; внутрішня і зовнішня кредиторська заборгованість, строк сплати якої не настав; прострочена внутрішня і зовнішня кредиторська заборгованість; інші внутрішні короткострокові позикові кошти).
Зовнішні	Зовнішні довгострокові позикові кошти (довгострокові кредити банків, довгострокові облігаційні позики, довгострокові кредити і позики небанківських фінансових установ, довгострокові державні цільові кредити, фінансовий лізинг, довгостроковий податковий кредит і пільги); Зовнішні короткострокові позикові кошти (короткострокові кредити банків, короткострокові кредити і позики небанківських фінансових установ, короткостроковий товарний кредит, короткостроковий податковий кредит).

Управління капіталізацією (формуванням капіталу) особливо важливе при створенні підприємства. Для того, щоб компанія могла розпочати свою діяльність, їй необхідно залучити капітал у розмірі, достатньому для фінансування її активів у необхідному обсязі.

На думку І.О. Бланка [9], процес формування капіталу на новостворених підприємствах має ряд особливостей, основні з яких наведені в табл. 1.8.

Таблиця 1.8 – Особливості процесу формування капіталу нового підприємства, що створюється

Особливість формування капіталу	Пояснення
1. До формування капіталу створюваного підприємства не можуть бути залучені внутрішні джерела фінансових ресурсів, які на цій стадії життєвого циклу просто відсутні.	Потреба у власному капіталі створюваного підприємства не може бути задоволена за рахунок його прибутку, а потреба в позиковому капіталі – за рахунок поточних зобов'язань за розрахунками, які до початку функціонування підприємства ще не сформувалися.
2. Основу формування стартового капіталу створюваного підприємства становить власний капітал його засновників.	Без внесення частки власного капіталу у створення нового підприємства залучити позиковий капітал складно. Формування стартового капіталу виключно за рахунок позикового капіталу теоретично можливе, але на практиці зустрічається дуже рідко.
3. Стартовий капітал, що формується у процесі створення нового підприємства, може бути залучений його засновниками в будь-якій формі.	Його формами можуть виступати грошові кошти; різні види основних засобів (будівлі, приміщення, машини, устаткування); різні види матеріальних оборотних активів (запаси сировини, матеріалів, товарів, напівфабрикатів); окремі види фінансових активів (різні види цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку).
4. Власний капітал засновників (учасників) створюваного підприємства вкладається в нього у формі статутного капіталу.	Початковий розмір капіталу декларується статутом створюваного підприємства.
5. Особливості формування статутного капіталу нового підприємства визначаються організаційно-правовими формами його створення.	Таке формування регулюється державою. Так, державні нормативно-правові акти регламентують мінімальний розмір статутного капіталу підприємств, що створюються у формі відкритого акціонерного товариства й товариства з обмеженою відповідальністю. Щодо корпоративних підприємств, які створюються у формі відкритого акціонерного товариства, то регламентується також порядок проведення емісії акцій, обсягу придбання пакета акцій засновниками.

Особливість формування капіталу	Пояснення
6. Можливості та коло джерел залучення позикового капіталу на стадії створення підприємства вкрай обмежені.	Сучасна практика свідчить про те, що фінансування нового бізнесу кредиторами є досить складним, а іноді навіть важко вирішуваним завданням. При цьому на початковій стадії формування капіталу підприємства до його створення не може бути залучено такі позикові джерела, як, зокрема, емісія облігацій, податковий кредит.
7. Формування капіталу створюваного підприємства за рахунок зовнішніх джерел потребує підготовки спеціального документа, а саме бізнес-плану.	Бізнес-план – це основний документ, який визначає необхідність створення нового підприємства та в якому у загальноприйнятій послідовності розділів викладені основні характеристики та прогнозовані фінансові показники новостворюваного підприємства. У бізнес-плані відбиваються, як правило, такі основні показники, як, зокрема, загальна потреба в стартовому капіталі; схема фінансування нового бізнесу; очікувані строки повернення вкладеного капіталу інвесторам.
8. Для підготовки бізнес-плану засновники створюваного підприємства повинні здійснити певні передстартові витрати капіталу.	Ці витрати пов'язані з оплатою праці розробників бізнес-плану і фінансуванням пов'язаних із цим досліджень. Передстартові витрати капіталу в суму статутного капіталу створюваного підприємства зазвичай не включаються.
9. Ризики, пов'язані з формуванням (і подальшим використанням) капіталу, що характеризуються досить високим рівнем.	Це зумовлює високий рівень вартості окремих елементів позикового капіталу, що залучається на стадії створення підприємства.

1.3. Методичний підхід оцінювання ефективності формування та використання капіталу підприємства та шляхи її підвищення

Сучасне бізнес-середовище та рівень конкуренції вимагають від компаній підвищення операційної ефективності, яка визначає їхню здатність до фінансового виживання. Ефективність діяльності підприємств значною мірою характеризується показником ефективності використання капіталу, тобто максимальним доходом, вираженим у збільшенні прибутку на кожну гривню капіталу. Це досягається завдяки раціональному використанню всіх видів ресурсів та запобіганню перевитрат і втрат на всіх стадіях кругообігу. В результаті капітал повертається у більшому обсязі, тобто у вигляді прибутку. Тому важливим є пошук шляхів ефективного використання власного та позикового капіталу для забезпечення стійкості фінансового стану підприємства.

Аналіз цих процесів діяльності компанії дає можливість виявити та усунути недоліки у використанні капіталу, тим самим розрахувати здатність компанії використовувати власні та позикові капітальні ресурси та знизити рівень фінансового ризику.

На нашу думку, аналіз ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства – це спосіб накопичення, порівняння, трансформації та використання обліково-звітної інформації. Він необхідний для оцінки поточного та перспективного фінансового стану підприємства, тобто використання власного та позикового капіталу, обґрунтування потенціалу та допустимих темпів розвитку підприємства з точки зору забезпечення фінансовими ресурсами, виявлення наявних фінансових ресурсів, раціональної оцінки шляхів їх мобілізації та виявлення всіх можливих ризиків.

На даному етапі існує низка підходів до вивчення ефективності формування та використання капіталу. Найважливішим з них є аналіз власного капіталу, який є способом накопичення, трансформації та використання облікової та звітної інформації [35]. Такі дослідження можуть бути використані для оцінки поточного та перспективного фінансового стану підприємства, тобто використання власного та позикового капіталу; обґрунтування можливих і прийнятних темпів розвитку з точки зору забезпечення фінансовими ресурсами; виявлення наявних фінансових ресурсів та оцінки раціональних методів їх мобілізації; прогнозування його стану.

Аналіз ефективності використання капіталу організації здійснюється за допомогою різних типів моделей, які дозволяють структурувати та описати взаємозв'язки між ключовими показниками. На нашу думку, найбільш придатними для аналізу в нинішніх умовах є дескриптивні моделі.

Дескриптивні моделі або моделі описового характеру займають важливе місце як в аналізі капіталу, так і в оцінці фінансового стану підприємства. До таких моделей відносять побудову системи балансів, представлення фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, структурний і динамічний аналіз фінансової звітності, коефіцієнтний і факторний аналіз, аналітичні записки до фінансової звітності [36]. Всі ці моделі базуються на використанні інформації з фінансової звітності.

Таблиця 1.9 – Організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства

<i>1. Мета та завдання аналізу використання капіталу підприємства</i>	
1.1. Мета аналізу капіталу підприємства: пошук напрямів підвищення ефективності використання капіталу підприємства для забезпечення фінансової стійкості.	1.2. Завдання аналізу капіталу підприємства: - ознайомлення з процесом оптимізації структури капіталу та розробка алгоритму оптимізації; - визначення переваг та недоліків власних та позичених джерел формування капіталу підприємства; - встановлення можливих темпів розвитку з позиції забезпечення джерелами фінансування; - виявити доступні джерела фінансування, оцінити раціональні способи їх мобілізації; - спрогнозувати положення підприємства на ринку капіталів.
<i>2. Об'єкти і суб'єкти аналізу використання власного та позикового капіталу підприємства</i>	
2.1. Об'єкти: - власний капітал; - позиковий капітал; - джерела фінансування підприємства; - фінансовий результат; - дивідендна політика для АТ; - чинники, що впливають на формування і використання капіталу підприємства.	2.2. суб'єкти: - держава; - керівники підприємства; - трудовий колектив; - власники та акціонери; - інвестори.
<i>3. Система показників аналізу використання власного і позикового капіталу</i>	
3.1. Абсолютні показники, джерелом яких є облік: - власний капітал; - позиковий капітал; - фінансові результати; - абсолютні показники динаміки.	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації: - відносні показники структури капіталу; - відносні показники динаміки капіталу; - відносні показники фінансової стійкості: коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику тощо; - відносні показники рентабельності, маневреності та ділової активності.
<i>4. Інформаційне забезпечення аналізу ефективності використання капіталу</i>	
4.1. Зовнішня інформація: - нормативно-правова; - довідкова.	4.2. Внутрішня інформація: - фінансова звітність; - облікові дані; - результати перевірок.
<i>5. Методи та прийоми обробки економічної інформації</i>	
- методи наукового узагальнення; - метод групування; - метод порівняння; - методи системності та комплексності; - графічний метод;	- прийоми середніх і відносних величин; - економіко-математичні методи; - метод моделювання; - прогностичний метод.
<i>6. Узагальнення та реалізація результатів аналізу ефективності використання капіталу підприємства</i>	
- систематизація результатів; - оцінка виявлених недоліків; - оцінка заходів щодо потенційного збільшення частки власного капіталу та забезпечення раціонального та ефективного використання капіталу підприємства; - прийняти рішення щодо ефективного управління капіталом. З метою забезпечення фінансової стійкості та незалежності підприємства; - довести рішення до виконавців.	

Структурний аналіз – це сукупність методів, що використовуються для дослідження структури. Він базується на представленні фінансової звітності у вигляді відносних величин, які характеризують структуру. Іншими словами, розраховується питома вага (відсоток) окремих показників у зведених даних про власний капітал і зобов'язання [37]. Динамічний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни окремих статей капіталу та зобов'язань або груп статей капіталу та зобов'язань у фінансовій звітності.

Коефіцієнтний аналіз є типовим методом аналізу ефективності використання капіталу компанії, який використовується різними групами користувачів, включаючи менеджерів, аналітиків, акціонерів, інвесторів та кредиторів.

За допомогою підсистеми економічної діагностики фінансового стану підприємства визначаються кількісні параметри оптимальної структури капіталу й показників фінансової стійкості, виявляються фактори, що впливають на них. У роботі О. Ярощука [38] викладено достатньо детальний підхід до аналізу формування капіталу підприємства і його структур (рис. 1.3).

У сучасній літературі найчастіше виділяють наступні види діагностики:

- експрес-діагностика;
- діагностика банкрутства;
- комплексна діагностика економічного стану [39].

Кожне підприємство потребує безперервного моніторингу свого поточного положення. Одним з ефективних способів аналізу поточного положення підприємства є *експрес-діагностика*, яка відображає миттєвий погляд на господарську ситуацію на підприємстві. Її мета – знайти і виділити найбільш складні проблеми управління підприємством в цілому і його фінансовими ресурсами зокрема. Це необхідно для звуження зони пошуку причин існуючих проблем і шляхів їх можливого рішення. Дані цього аналізу є попередніми, а висновки носять імовірнісний характер.

Експрес-діагностика передбачає невеликі витрати часу для здобуття попередньої оцінки. Потім для детальнішого аналізу проводяться додаткові аналітичні дослідження по виділених напрямках. Експрес-діагностика полягає в дослідженні поточних аспектів діяльності підприємства.

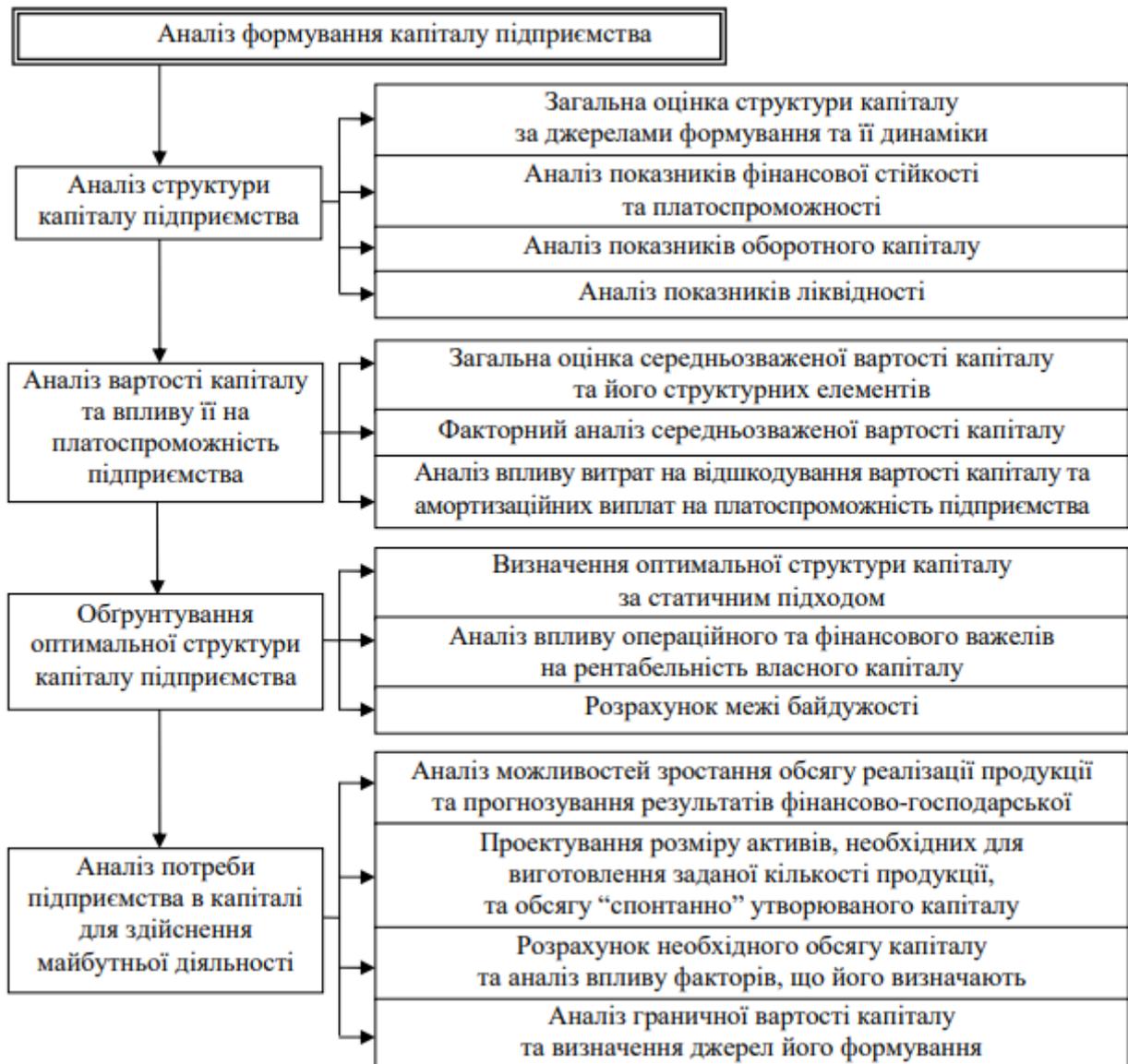

Рисунок 1.3 – Структурно-логічна схема аналізу формування капіталу підприємства

Н.В. Родіонова дає визначення «експрес-діагностика – формальна оцінка близькості стану підприємства до банкрутства на основі регулярного обчислення відповідних коефіцієнтів і даних балансу. Тут переслідуються наступні цілі: виявити тенденції зміни стану підприємства, дати оцінку глибини його неспроможності і провести аналіз фінансового звороту, що забезпечує господарську діяльність [38].

Проведення експрес-діагностики підприємства не представляє особливих складнощів за наявності всіх необхідних вихідних даних. Проте, оскільки на

більшості російських підприємств система управлінського обліку відсутня, дані для експрес-діагностики витягуються з бухгалтерської звітності. Цей спосіб не оптимальний з точки зору як витрат часу і праці, так і отримуваних результатів, але, на жаль, для багатьох керівників це єдина реальна можливість оцінити поточне положення підприємств, а також представити тенденції їх розвитку.

Аналізуючи пропоновані методики проведення експрес-діагностики підприємства, на якому відсутня система управлінського обліку, виділяється наступний ряд найбільш узагальнених етапів [40]:

1. Збір інформації і оцінка її достовірності на основі аналізу облікової політики підприємства. Відбір даних з форм бухгалтерської звітності за необхідний період часу.

2. Переведення типових форм бухгалтерської звітності в аналітичну форму.

3. Аналіз структури звітів.

4. Розрахунки і групування показників по основних напрямках аналізу.

5. Аналіз зміни груп показників за досліджуваний період.

6. Виявлення взаємозв'язків між основними досліджуваними показниками і інтерпретація результатів.

7. Підготовка висновку про фінансовий стан підприємства. Визначення «вузьких місць» і пошук резервів.

Процес експрес-діагностики включає аналіз платоспроможності, фінансовій стійкості, рентабельності і діловій активності, що не відрізняє її від фінансового аналізу.

Перевага методики експрес-діагностики полягає в тому, що її результати мають наочну економічну інтерпретацію і приносять велику користь як орієнтири для фінансового планування діяльності підприємства. Дані експрес-діагностики можуть служити матеріалом для більш поглибленого аналізу стану підприємства. Так, деякі коефіцієнти, що відображають фінансовий стан підприємства, фігурують як ознаки діяльності підприємства, по ансамблю яких, система, що розпізнає, виробляє діагностику стану. Тому експрес-діагностика, маючи свою аналітичну цінність, може служити матеріалом для оцінки стану підприємства. Необхідно пам'ятати, що експрес-діагностика повинна

проводитися безперервно, а її результати – здійснювати вплив на ухвалення управлінських рішень. У цьому полягає сутність фінансового контролю.

Друга група діагностичних досліджень – *діагностика банкрутства* – дуже добре описана в літературі, що пояснюється складністю перехідного періоду України в ринкову економіку і величезною кількістю підприємств, що виявилися на межі банкрутства, а також законодавством, про банкрутство, що з’явилося і яке зажадало створення методичної бази для визначення потенційних і реальних банкрутів. Необхідно відмітити, що метою діагностики, поряд з констатацією факту банкрутства, є прогнозування кризисних ситуацій. Прогнозування банкрутства, як показує зарубіжний досвід, можливо за 1,5–2 роки до появи його очевидних ознак. Для діагностики вірогідності банкрутства використовується декілька підходів, заснованих на використанні:

- трендового аналізу великої системи критеріїв і ознак;
- обмеженого круга показників;
- інтегральних показників;
- рейтингових оцінок на базі ринкових критеріїв фінансової стійкості підприємств та ін.;
- факторних регресійних і дискримінантів моделей.

Ознаки банкрутства свідчать про можливу фінансову скруту і вірогідність банкрутства в недалекому майбутньому. Це такі ознаки як зниження виробничого потенціалу, наявність хронічно простроченої кредиторської і дебіторської заборгованості та ін. Підприємству слід звернути увагу на ці ознаки, а також на ті показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний, але сигналізують про можливість його погіршення (наприклад, втрата ключових контрагентів).

Існуючі в даний час методи діагностики банкрутства в основному базуються на використанні показників, що характеризують фінансовий стан підприємства і його фінансові результати, а отже, його фінансову безпеку. Тобто, рішення даної задачі актуальне як для підприємств, де криза очевидна і необхідно приймати антикризові заходи, так і для решти підприємств, оскільки дозволяє виявити і усунути (або зменшити) на ранній стадії вплив негативних чинників розвитку.

Діагностика погроз фінансової безпеки припускає визначення і моніторинг чинників, що визначають стійкість фінансово-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу, а також показників (індикаторів) оцінки рівня економічної безпеки; визначення їх порогових значень. При визначенні порогових (бар'єрних) значень індикаторів економічної безпеки використовуємо наступну класифікацію, що характеризує стан підприємства:

1. Нормальний, що характеризує високий рівень економічної безпеки, при якому ступінь використання потенціалу максимальна або близька до обґрунтованих нормативів, що визначають здібність підприємства до відтворення.

2. Критичний, при якому рівень економічної безпеки є мінімально допустимим. Подолання цього рівня означає перехід підприємства в економічно небезпечну зону, що характеризується недостатністю ресурсів для здійснення фінансової і виробничої діяльності, неефективним використанням ресурсів і т.д.

Дана класифікація припускає вибір двох порогових значень: критичного і нормального. Вибір найменувань характеристик стану господарюючого суб'єкта проведений аналогічно з класифікацією типу фінансової стійкості, прийнятої в практиці фінансового аналізу.

Від правильного вибору вимірників прояву погроз або системи показників для моніторингу (тобто індикаторів) залежить адекватність оцінки економічної безпеки підприємства. Критичні значення індикаторів є кількісними параметрами, що окреслюють межу між безпечною і небезпечною зонами в різних напрямках діяльності підприємства. Діагностика рівня економічної безпеки за системою показників в необхідних випадках повинна враховувати специфічні галузеві особливості підприємств, а порогові значення показників слід визначати з урахуванням періодів розвитку економіки. Система оцінних показників повинна включати не тільки показники-критерії, але і додаткові аналітичні показники, що формують цілісне уявлення про стан господарюючого суб'єкта.

Фінансову безпеку як комплексне поняття слід характеризувати інтегральним показником або інтегральною оцінкою, розрахованою на базі часткових показників оцінювання.

Розглядаючи методи побудови такого показника, необхідно врахувати ряд аспектів:

- в склад індикаторів, що визначають рівень комплексної оцінки, в першу чергу слід включати ті показники, які характеризують різні сторони фінансового стану підприємства і дозволяють оцінити його фінансові результати за різними напрямками;

- можливість кількісної оцінки приватних показників і аналіз їх взаємозв'язку. Ізольований розгляд індикаторів не дозволяє обґрунтовано визначати їх порогові значення;

- при відборі показників необхідно передбачати можливість розрахунку їх прогнозних величин;

- прогнозування рівнів показників повинно припускати оцінку надійності залежно від даного часового інтервалу;

- методика розрахунку комплексного показника, що характеризує фінансовий рівень економічної безпеки підприємства, повинна бути достатньо простою і доступною, що базується на облікових даних.

Для оцінки фінансових результатів діяльності і фінансового стану підприємства за вищеназваними напрямками, відповідно, слід застосовувати 14 показників. Наприклад, при аналізі ліквідності: коефіцієнти абсолютної, швидкої і поточної ліквідності і величину чистого оборотного капіталу (власних оборотних коштів). При аналізі фінансової і ринкової стійкості розглядаються: коефіцієнт автономії (фінансовій незалежності), коефіцієнт фінансування (співвідношення позикових і власних засобів), коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (робочим капіталом), коефіцієнт маневреності робочого капіталу. При цьому в роботах, присвячених аналізу даного питання, як правило, коло таких показників значно розширюється. Разом з тим, необхідно враховувати взаємозв'язки даних показників, у тому числі і при визначенні їх порогових значень.

На основі дослідження даного взаємозв'язку деякими авторами [41, 42, 43] пропонується наступна система показників оцінки фінансового рівня економічної безпеки підприємства і їх порогові значення (табл. 1.10).

Таблиця 1.10 – Показники оцінки фінансового рівня економічної безпеки підприємства

Показники	Позначення	Опис показника і розрахункова формула	Порогове значення	
			Критичне	норм.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал}$	Відношення грошових коштів і їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	0,2	0,5
2. Коефіцієнт швидкої (критичній) ліквідності	$K_{кл}$	Відношення грошових коштів і їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій і дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань	0,6	1,0
3. Коефіцієнт покриття	$K_{п}$	Співвідношення поточних активів (оборотних коштів) і поточних пасивів	1,0	2,0
4. Коефіцієнт автономії (фінансовій незалежності)	$K_{а}$	Відношення власного капіталу до загальної суми капіталу	0,5	0,7
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{м}$	Відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу (показує, яка частина власного капіталу вкладена в оборотні кошти)	0	0,5-0,6
6. Коефіцієнт покриття інвестицій	$K_{пі}$	Відношення власного капіталу і довгострокових зобов'язань до загальної суми капіталу	0,75	0,9
7. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів	$K_{мз}$	Відношення власних оборотних коштів до величини матеріально-виробничих запасів	0,5	0,8
8. Коефіцієнт оборотності активів	$K^{а}_{об.}$	Відношення чистої виручки від реалізації до середньої величини активів підприємства	0,5	0,95–1,15
9. Фондовіддача	$K_{мз}$	Відношення чистої виручки від реалізації до середньої величини основних засобів підприємства	1,0	1,37
10. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$K^{з}_{об.}$	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньої вартості матеріальних запасів	3,0	6,5
11. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{кзоб.}$	Відношення витрат на умовах відстрочення платежу до середньої величини кредиторської заборгованості	2,5	5,2
12. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{дебоб}$	Відношення чистої виручки від реалізації до середньої величини дебіторської заборгованості	4,9	10,3

Показники	Позначення	Опис показника і розрахункова формула	Порогове значення	
13. Коефіцієнт рентабельності активів	Рак	Відношення чистої виручки від реалізації до середньої величини вартості активів	0,047	$0,1+b+0,15b$ де b – індекс інфляції
14. Коефіцієнт рентабельності продукції (діяльності)	Рпр	Відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації	0,056	$0,15+b+0,15b$ де b – індекс інфляції

За допомогою фінансових коефіцієнтів оцінюється ймовірність фінансової кризи підприємства і його банкрутства.

Традиційні підходи до комплексного аналізу і оцінки підприємств, бізнесу розділяються на дві групи: фінансові і підходи професійних оцінювачів.

Фінансові підходи ґрунтуються на положенні про те, що фінансовий стан – найважливіша характеристика підприємства, тому комплексний аналіз і оцінка бізнесу повинні виконуватися на основі показників, що характеризують фінансові результати і фінансове стани підприємства. Ці показники можуть бути отримані шляхом аналізу публічної фінансової звітності – публікованих у пресі фінансових звітів відкритих акціонерних суспільств. Такий підхід використовують аналітики банків, що кредитують підприємства, і рейтингові агентства. Методика такого аналізу розглянута в цьому розділі.

Підходи професійних оцінювачів націлені на визначення ціни підприємства при здійсненні операцій по купівлі-продажу підприємств в цілому, пакетів їх акцій, їх майна, а також операцій і угод при злитті-поглинаннях.

Починаючи з першої половини 90-х рр. ХХ ст. аналітики і управлінські консультанти в розвинених країнах інтенсивно розробляють *нові методики* комплексного аналізу і оцінки бізнесу, які поєднують аналіз фінансового стану і фінансових результатів з оцінками стратегічних можливостей і перспектив, використовують основні положення і інструменти сучасної теорії фінансів в додатку до оцінки активів підприємств.

Аналіз фінансового стану і фінансових результатів дозволяє отримати показники, які є основою комплексного аналізу і оцінки підприємства як емітента цінних паперів і одержувача кредитних ресурсів. Стійкий фінансовий стан і добрі фінансові результати можуть визначати конкурентоспроможність

підприємства, гарантувати ефективність реалізації інтересів партнерів підприємства, що вступають з ним у фінансові стосунки. Фінансовий стан підприємства є результатом управління всією його фінансово-господарською діяльністю і визначає, таким чином, його комплексну оцінку.

Основною метою комплексного аналізу є оцінка майнового і фінансово-економічного стану підприємства, ідентифікація внутрішніх процесів і проблем, вироблення на їх основі прогнозів розвитку і складання рекомендацій по їх коректуванню. Це необхідно для ухвалення різних управлінських рішень, у тому числі в області розвитку, виходу з кризи, покупки-продажу бізнесу або пакету акцій, залучення інвестицій (позикових засобів) і т.п.

Комплексний аналіз необхідний власникам підприємств для обґрунтування стратегічних рішень, менеджерам для обґрунтування оперативних рішень, антикризовим або арбітражним керівником для обґрунтування антикризових заходів (процедур фінансового оздоровлення/банкрутства), кредиторам для обґрунтування рішень про надання і величину кредиту, інвесторам для підготовки інвестиційних рішень, представникам державних органів для дотримання державних інтересів і т.д.

Проведення аналізу пов'язане з паралельним вивченням управлінської структури, матеріально-технічної бази і технологічного комплексу підприємства. При цьому проводиться аналіз корпоративної структури і політики підприємства (групи підприємств), його організаційно-правової структури, системи якості, а також враховується економічна і соціально-політична обстановка в регіоні, галузі, адміністративному суб'єкті.

Отже, ефективне функціонування організацій в Україні вимагає управління капіталом підприємства, процесами його формування та використання, який має бути основою стабільного розвитку підприємства та його постійного зростання на ринку. У системі внутрішнього контролю за діяльністю підприємств більше уваги слід приділяти розвитку підсистеми внутрішнього контролю за оборотом капіталу.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА І ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

2.1. Стан, проблеми та перспективи функціонування підприємства на ринку

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» займається реалізацією мінеральних та інших добрив для сільськогосподарських підприємств. Діяльність досліджуваного товариства є досить залежною від стану ринку, на якому воно функціонує. Відповідно доцільно провести його стан та визначити подальші перспективи функціонування на цьому ринку.

Основними клієнтами ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є сільськогосподарські підприємства, то доцільно провести й аналіз стану аграрного сектору в Україні. Від рівня розвитку сільськогосподарської галузі в Україні залежить й результативність господарської діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Для початку на рис. 2.1 наведемо частку сільського господарства в ВВП України за 2016-2021 рр.

Можемо бачити, що сільське господарство є важливою ланкою у системі національної економіки України. Протягом 2016-2021 рр. частка сільського господарства у ВВП України складає 9-12 %. Відповідно стан національної економіки значною мірою визначається результатами діяльності сільського господарства. Україна є аграрною державою, чому сприяє наявність родючих чорноземів. Для забезпечення стабільних врожаїв аграрних підприємств важливими є погодно-кліматичні умови, а також забезпеченість мінеральними та іншими добривами. Окрім того, аграрний сектор національної економіки забезпечує продовольчу безпеку не лише України, а й значної частини світу.

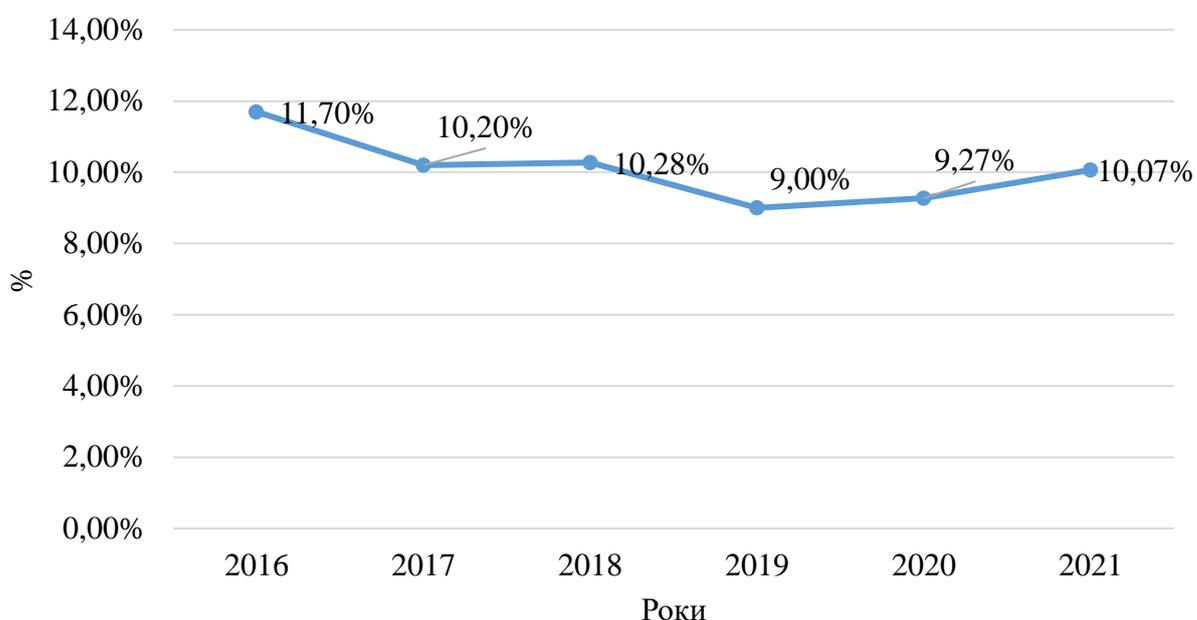

Рисунок 2.11 – Частка сільського господарства у ВВП України за 2016-2021 рр.

Особливо виражене це в умовах воєнного стану, коли країні-окупанту заборонено експортувати власну сільськогосподарську продукцію. Відповідно у таких умовах основні завдання щодо забезпечення міжнародної продовольчої безпеки в світі покладено на Україну.

Потенційними клієнтами ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є усі аграрні підприємства України. Тому на рисунку 2.2 відобразимо динаміку кількості підприємств, що здійснюють в Україні сільськогосподарську діяльність за 2016-2021 рр.

Відбувається зменшення кількості сільськогосподарських підприємств в Україні впродовж 2018-2021 рр. з 50504 одиниць до 48789 одиниць на кінець. Незважаючи на дане зменшення в Україні функціонує досить велика кількість підприємств, що займаються сільським господарством. Причинами зменшення їх чисельності складна політико-економічна ситуація в країні, висока вартість паливно-мастильних матеріалів, сировини тощо. Внаслідок чого деяка частина сільськогосподарських підприємств припинила своє існування або ж було поглинута більш потужним аграрним виробником.

Рисунок 2.2 – Кількість підприємств, що здійснюють сільськогосподарську діяльність у 2016-2021 рр.

Водночас слід враховувати, що наведені статистичні дані враховують лише офіційно зареєстровані підприємства, які задіяні в аграрному секторі. Тоді, як в Україні функціонує велика кількість особистих селянських сільськогосподарських підприємств, які офіційно не реєструються. Тобто такі підприємства працюють в тіні, але продовжують вести сільське господарство.

Можемо стверджувати, що загалом аграрний сектор в Україні є досить розвинений, на ньому працює значні кількість сільськогосподарських підприємств. Відповідно ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має досить велику кількість потенційних клієнтів. Оскільки кожному аграрному виробнику необхідні мінеральні добрива для забезпечення отримання в майбутньому високого урожаю.

На здатність сільськогосподарських підприємств своєчасно розраховуватися з постачальниками впливає забезпеченість їх фінансовими ресурсами. У таблиці 2.3 наведемо фінансові результати до оподаткування сільськогосподарських підприємств за 2016-2020 рр.

З наведеного аналізу можемо бачити, що в цілому частка підприємств, які одержали прибуток знижується з 88,4 % до 83,2 % за 2016-2020 рр.

Таблиця 2.1 – Фінансові результати до оподаткування сільськогосподарських підприємств 2016-2020 рр.*

Роки	Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн
2016	90122,1	88,4	102788,8	11,6	12666,7
2017	68606,5	86,8	88986,2	13,2	20379,7
2018	70770,2	86,8	93549,5	13,2	22779,3
2019	90836,3	83,5	115329,8	16,5	24493,5
2020	81596,7	83,2	108100,9	16,8	26504,2

*на момент проведеного дослідження офіційні дані за 2021 р. відсутні

Відповідно частка підприємств, які одержали збиток зростає з 11,6 % до 16,8 %. Головними причинами, які призводять до даної ситуації є суттєве підвищення вартості паливно-мастильних матеріалів та інших ресурсів, які необхідні для ведення сільського господарства. Тому значна частина аграрних підприємств знаходяться в скрутному фінансовому стані та потребують різноманітних дотацій та фінансової допомоги з боку держави. Аграрний сектор є важливим для економіки України та продовольчої безпеки, тому в Україні існує велика кількість різних державних програм підтримки.

Зокрема, в час дії воєнного стану в Україні запроваджено аграрну субсидію, яка передбачає отримання кожним сільськогосподарським підприємством 3100 грн. на 1 га землі, який обробляється. Загалом сільськогосподарська галузь є досить витратною та залежить значною мірою від погодно-кліматичних умов.

Невід'ємним елементом ведення сільського господарства є своєчасне внесення мінеральних та органічних добрив. Від цього залежить майбутній вродаж агровиробників. У табл. 2.2 наведемо дані щодо внесення мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами України протягом 2016-2021 рр.

З наведених даних можемо зробити висновок про те, що сільськогосподарські підприємства активно використовують мінеральні

Таблиця 2.2 – Дані щодо внесення мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами України протягом 2016-2021 рр.

Показник	Одиниця виміру	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Площа сільськогосподарських угідь по країні	Млн. га	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5	41,5
Внесення азотних добрив	1000 т N	1197,4	1365,3	1532,7	1601,7	1916,7	1970,0
Внесення азотних добрив	кг N на 1 га	57,8	66,0	74,0	77,4	93,0	95,6
Внесення фосфорних добрив	1000 т P ₂ O ₅	287,0	363,4	447,7	400,7	483,2	501,9
Внесення фосфорних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь	кг P ₂ O ₅ на 1 га	13,9	17,6	21,6	19,4	23,5	24,4
Внесення калійних добрив	1000 т K ₂ O	244,5	299,4	365,9	335,9	379,8	404,7
Внесення калійних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь	кг K ₂ O на 1 га	11,8	14,5	17,7	16,2	18,4	19,6
Загальний обсяг внесених мінеральних добрив	1000 т N, P ₂ O ₅ і K ₂ O	1728,9	2028,1	2346,3	2338,3	2779,7	2876,6
Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь	кг N, P ₂ O ₅ і K ₂ O на 1 га	83,5	98,1	113,3	113,0	134,9	139,6
Площі, оброблені мінеральними добривами	млн.га	15,7	16,5	16,1	16,4	16,4	16,8
Частка площ, оброблених мінеральними добривами	%	75,8	79,7	77,8	79,2	79,6	81,6

добрива для підживлення посіяних рослинницьких культур. Так, за 2016-2021 рр. площі оброблені мінеральними добривами зросли з 15,7 млн. га до 16,8 млн. га. Мінеральні добрива є незамінними для забезпечення вирощування продукції сільського господарства. При цьому зростання споживання відбувається по усім основним трьом видам мінеральних добрив: азотних, фосфорних та калійних. Найбільше сільськогосподарськими підприємствами було внесено азотних

добрив, витрати яких зросли з 1197,4 до 1970 тисяч тон N. В Україні спостерігається високе зростання споживання мінеральних добрив на гектар в діючій речовині, оскільки агровиробники намагаються отримати найвищі цифри врожайності в несприятливих умовах.

Ринок мінеральних добрив в Україні є досить розвиненим. В Україні функціонує значна кількість підприємств, які є виробниками мінеральних добрив, зокрема найбільшими є: Група Ostchem, Одеський припортовий завод, Дніпроазот, Сумхімпром, GROSSDORF та інші. Як зазначає велика кількість аналітиків потенціал в українського ринку мінеральних добрив є величезним та повністю не використаним. Реальні виробничі потужності підприємств не задіяні й наполовину, тому існує можливість щодо нарощування обсягів їх діяльності. Проблемою для вітчизняних підприємств виробників мінеральних добрив є те, що протягом тривалого часу основні обсяги експорту, а це до 40 % припадали на Білорусію. Водночас в умовах війни та використання території даної держави для війни з Україною, вітчизняні підприємства повністю припинили будь-який експорт мінеральних добрив до даної країни. Також з початком війни для вітчизняних підприємств значно ускладнилася логістика. Велика кількість підприємств, які здійснювали виробництво мінеральних добрив знижено або перебувають під тимчасовою окупацією. Зокрема, це стосується ПрАТ «Северодонецьке об'єднання Азот».

В цілому хімічна промисловість України здатна повністю покрити потребу сільськогосподарських підприємств в мінеральних добривах. Також на вітчизняний ринок поступає імпортовані мінеральні добрива з інших країн світу. Тому перед аграрними підприємствами існує широкий вибір мінеральних добрив різних виробників. Серед основних загроз, які існують на ринку перед виробниками та продавцями мінеральних добрив є:

- війна в Україні та зниження виробничих потужностей;
- дефіцит природного газу, яка є життєво важливим для забезпечення виробництва мінеральних добрив;
- зростання витрат на виробництво мінеральних добрив;

– порушення вибудованих логістичних маршрутів.

На рис. 2.3 можемо графічно відобразити структуру ринку мінеральних добрив по походженню продукції.

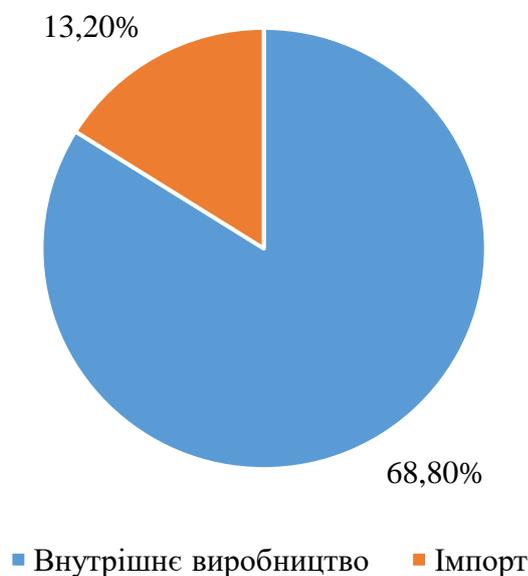

Рисунок 2.3 – Структура ринку мінеральних добрив за походженням продукції, %

За групах мінеральних добрив можна зробити таку класифікацію:

- Селітра – нітрат амонію, є ефективним азотним добривом;
- Карбамід – добриво, що є обов’язковим елементом обробки ґрунту в городі і знаходить своє застосування в саду. Речовина підтримує культури під час росту і плодоношення, усуває ряд проблем на ділянці, пов’язаних з шкідниками та хворобами;
 - КАС містить все три форми азоту та добре діє в проникнення через верхню частину рослин;
 - Діамофоска – комплексне мінеральне добриво у формі гранул, яке застосовується на багатьох видах ґрунтів;
 - NPK – комплексне азотно-фосфорно-калійне добриво, яке поставляється у вигляді гранул.

Важливого значення для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має мікрооточення. До них належать споживачі, постачальники, конкуренти та інші зацікавлені сторони. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має велику кількість споживачів, якими є усі сільськогосподарські підприємства, а також окремі домогосподарства. Сільськогосподарські підприємства зазвичай купують продукцію ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» оптом у великих кількостях. Існує практика кооперації сільськогосподарських підприємств для придбання великої партії посадкового матеріалу, мінеральних добрив та іншої продукції. Це дозволяє їм економити на доставці продукції, а також отримати знижку при великих об'ємах придбання. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має власний автопарк вантажівок, а тому надає платні послуги по доставці продукції до клієнтів.

Серед найбільших клієнтів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» слід відзначити: ТОВ «Компанія «Фармко», ТОВ «Чиста Криниця», АПК «Докучаєвські чорноземи», ПП «Агрофірма Агроінвест», ТОВ «Рост Агро», ТОВ «Савинці», ТОВ «Агро перемога», ТОВ «Агрофірма Пирятин», СТОВ «Воскобійники», АОПП «Великочорочинське» тощо. Основна клієнтська база товариства знаходиться у Полтавській області. В цілому можна виділити декілька цільових груп клієнтів товариства: сільськогосподарські підприємства різних правових форм господарювання, фермерські господарства, особисті селянські господарства, підприємства, що заготовляють, переробляють та продають сільськогосподарську продукцію, сільські приватні підприємства, а також агрохолдинги (рис. 2.4).

Конкуренція на ринку мінеральних добрив та насінного матеріалу для сільськогосподарських підприємств є досить розвиненим. Як наслідок ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» доводиться конкурувати з великою кількістю конкурентів. Основними конкурентами товариства є ПрАТ «Дніпровський завод мінеральних добрив», Фірма «ЕРІДОН», ТОВ «БТУ-Центр», ТОВ «Дасагро», ТОВ «ВВМ Трейдінг», ТОВ «Долина», ТОВ «Агро-Життя», ТОВ «ЛанАгро», ТОВ «АГРОСФЕРА», ТОВ «Спектр-Агро» та інші.

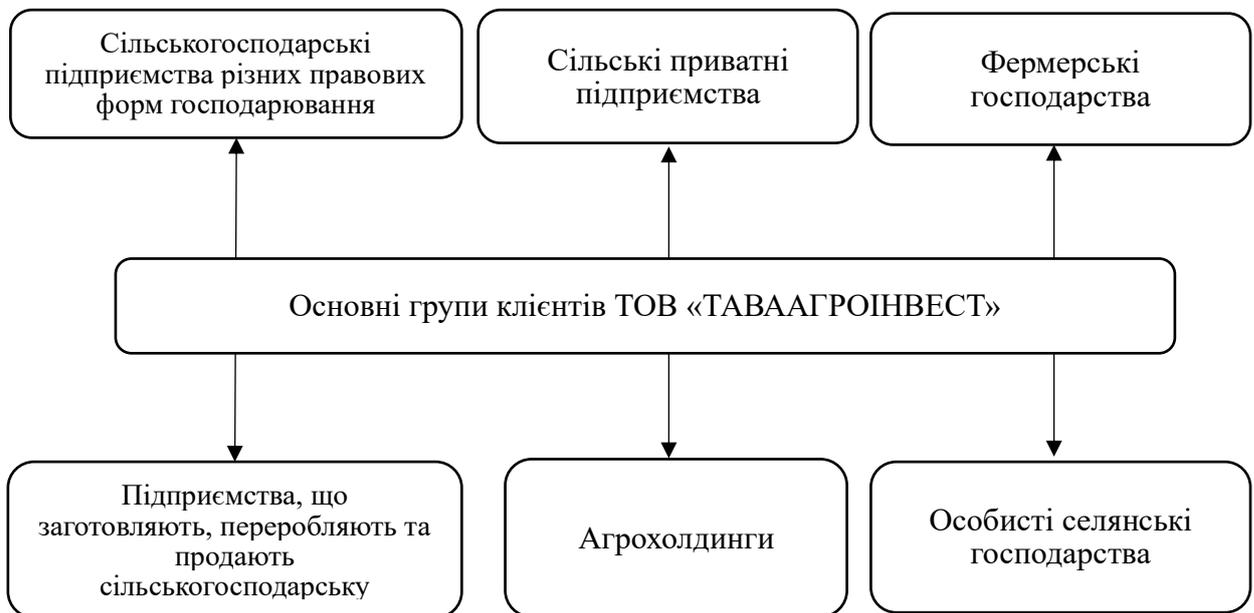

Рисунок 2.4 – Основні групи клієнтів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» не є виробником насіннєвого матеріалу, добрив та іншої продукції. Товариство лише реалізовує уже готову продукцію. Тому важливого значення набуває співпраця товариства з постачальниками готової продукції. Від співпраці з постачальниками повністю залежить рівень задоволення клієнтів, своєчасність поставок, якість продукції. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» підходить досить відповідально до процесу відбору постачальників, аналізує пропозиції на ринках, вивчає умови поставок, перевіряє якість продукції тощо. На разі головними постачальниками для ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є такі відомі компанії як EURALIS, Юг Агролідер, KWS, MAÏSADOUR, ВНІС, Ярило.

Для дослідження стану зовнішнього та внутрішнього середовища доцільно скористатися такими методиками як SWOT-аналіз, який дозволяє визначити перспективи розвитку досліджуваного товариства, а також систему збалансованих показників, яка вказує на найбільш проблемні місця ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Отже, для проведення комплексного аналізу діяльності підприємства потрібно провести SWOT-аналіз середовища підприємства. SWOT-аналіз є необхідною технологією проведення діагностики ресурсів та можливостей

підприємств певних галузей. Суть даного аналізу полягає в розділенні чинників та явищ, що впливають на функціонування та розвиток підприємств на чотири категорії: strengths (сильні сторони), weaknesses (слабкі сторони), opportunities (можливості), threats (загрози). SWOT-аналіз ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведений у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – SWOT-аналіз ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Зовнішнє середовище	
Можливості	Загрози
1. Реалізація соціально-орієнтованих маркетингових заходів та програм, що підвищують рівень залучення клієнтів	1. Війна Україна та загроза ведення бойових дій на Полтавщині
2. Вихід на нові сегменти ринку	2. Знецінення гривні по відношенню до долара
3. Участь в державних програмах підтримки та міжнародних грантах	3. Зниження платоспроможності сільськогосподарських підприємств
4. Розвиток аграрного сектору в Україні	4. Високий рівень турбулентності зовнішнього середовища та складність його прогнозування
	5. Банкрутство окремих ключових клієнтів та партнерів
	6. Зростання тиску конкурентів
	7. Зростання витрат
	8. Введення урядом країни квот на експорт та імпорт мінеральних добрив
Внутрішнє середовище	
Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Великий асортимент продукції	1. Слабка рекламна підтримка
2. Розгалужені умови здійснення покупок	2. Відсутність CRM-системи
3. Наявність власного автопарку	3. Відсутність відділу маркетингу
4. Значні складські приміщення у Полтавській, Львівській та Київській області	4. Недостатній рівень лояльності клієнтів до товариства
5. Наявність постійних клієнтів	
6. Висока кваліфікація працівників	
7. Прибуткова діяльність	
8. Високий рівень обслуговування	
9. Висока якість продукції	

Вищенаведена таблиця свідчить, що у зовнішньому середовищі функціонування ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» існують як можливості для подальшого розвитку, так і низка загроз, які створюють для нього перешкоди.

Таким чином, стан зовнішнього середовища ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є нестабільним. Негативний вплив на діяльність досліджуваного товариства чинять такі фактори: війна в Україні, тиск конкурентів, зниження платоспроможності клієнтів, знецінення національної валюти. Стан внутрішнього середовища ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є стабільним, але є слабкі сторони, які слід усувати. Першочергово вони стосуються слабкої організації маркетингу та відсутності спеціалізованого програмного забезпечення для автоматизації його функцій. Створює сприятливі можливості для розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» те, що воно реалізовує мінеральні добрива аграрним підприємствами, які є важливими для національної економіки України та гарантують продовольчу безпеку країни. Відповідно розвиток аграрного сектору створює існування постійного попиту на продукцію ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». В значній мірі подальші перспективи функціонування досліджуваного товариства на ринку реалізації мінеральних добрив залежать від завершення війни в Україні.

2.2. Організаційно-правові основи діяльності підприємства

Дана кваліфікаційна робота виконана на базі товариства з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ» (далі – ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»). Знаходиться дане товариство за адресою: 36000, м. Полтава, вул. Серегіна, 160. На ринку товариство функціонує уже протягом 6 років. Основним видом діяльності досліджуваного товариства є оптова торгівля хімічними продуктами. Основні відомості про діяльність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» наведено у табл. 2.4.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» знаходиться у приватній власності, одноосібним власником товариства є Гриценко Сергій Олександрович. Він водночас є й безпосередньо директором ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Організаційно-правовою формою господарювання ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є товариство з обмеженою відповідальністю.

Таблиця 2.4 – Основні відомості про ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

№	Найменування статті	Характеристика
1	Повна назва підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ»
2	Скорочена назва підприємства	ТОВ «ТАІ»
3	Адреса	36000, м. Полтава, вул. Серьогіна, 160
4	Код ЄДРПОУ	40598763
5	Дата реєстрації	24.06.2016
6	Директор	Гриценко Сергій Олександрович
7	Основний вид діяльності	46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами
8	Допоміжні види діяльності	01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур 01.19 Вирощування інших однорічних і дворічних культур 01.29 Вирощування інших багаторічних культур
9	Основний вид продукції	Посівний матеріал, мікродобрива, інокулянти, засоби захисту рослин, біопрепарати, родентициди
10	Бренди	«Євросем», «ВНІС», «Ярило»
11	Веб-сторінка	https://www.tava-agro.com.ua/

Це одна з найбільш поширених організаційно-правових форм підприємницької діяльності у сфері оптової торгівлі. Характерною особливістю даної форми організації бізнесу є те, що учасники товариства несуть зобов'язання в межах сформованого статутного капіталу.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» проводить свою діяльність на території України. Товариство окрім головного офісу має власний філіал розташований у Львові. У процесі своєї діяльності товариство неухильно дотримується чинного вітчизняного законодавства. Основними з яких є Конституція України, Господарський та Податковий кодекси України, Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інші нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність.

Головним внутрішнім документом на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є Статут, який визначає основні напрямки діяльності товариства, його мету, обов'язки основних органів управління, правила відносин з іншими організаціями тощо.

Також на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є Колективний договір, який регулює соціально-трудові відносини на товариства, штатний розпис, а також Правила внутрішнього трудового розпорядку. Для кожної посадової одиниці на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» розроблені та впроваджені посадові інструкції.

Основна діяльність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» полягає у продажі насіння для посіву, мікродобрив, засобів захисту рослин та іншої продукції для землеробства та теплиць. Заважаючи на умови сьогодення, коли в Україні триває війна, й на перший план виходить забезпечення населення продовольством, можемо стверджувати, що діяльність ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має важливе значення для національної економіки. Досліджуване товариство забезпечує українські аграрні підприємства продукцією, яка допомагає отримувати високі врожаї.

Проаналізувавши основні положення Статуту ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на рис. 2.5 відобразимо основні напрямки діяльності товариства.

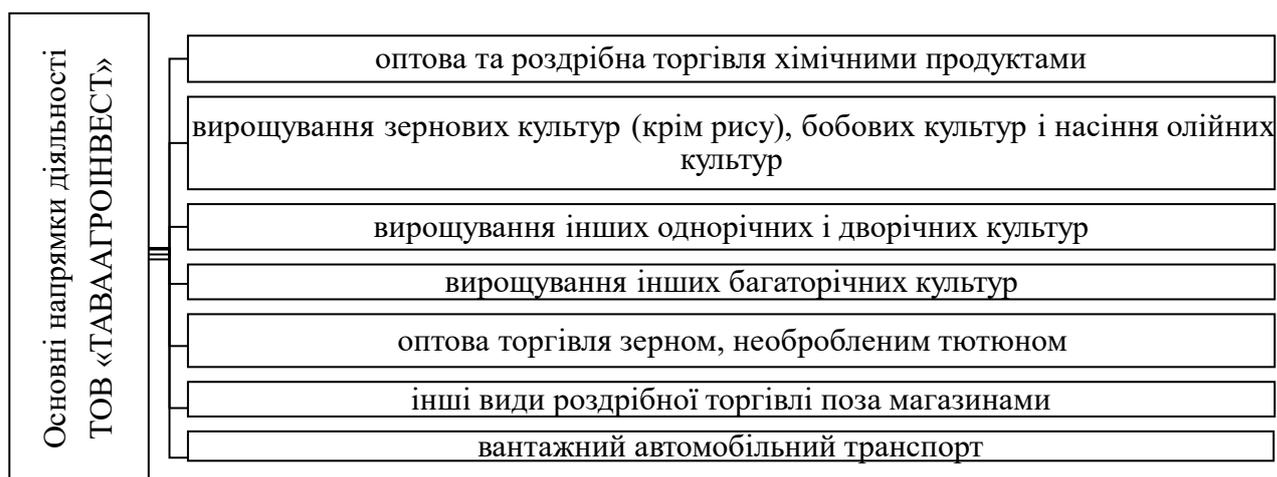

Рисунок 2.5 – Основні напрямки діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Основою місією діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є реалізація продукції для землеробства з метою забезпечення високих врожаїв сільськогосподарської продукції українським аграріям та окремими домогосподарствам й забезпечення на цій основі задоволення інтересів усіх груп

стейкхолдерів товариства. Реалізовує свою продукцію товариство як оптом, так і в роздріб.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» гарантує високу якість продукції, оскільки вона є оригінальною та підтверджена усіма стандартами якості. Здійснює також зовнішньоекономічну діяльність, оскільки є імпортером. Велика кількість пропонованої для продажу продукції ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є імпоротною. Фахівці ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» детально вивчають і аналізують сучасні розробки у сфері аграрного виробництва та клієнтам пропонують найкращі продукти для майбутнього урожаю.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» реалізацією продукції займається по всій території України. Для цього відкрила окреме представництво у Львові, щоб забезпечити максимальну доступність своєї продукції по західним регіонам України. Відкриття даного представництва також полегшує імпортні процеси. Оскільки Львівська область є прикордонною та межує з Польщею. Розвантаження вантажів відбувається у Львові, а далі транспортується до інших складських приміщень товариства. Основним ринком збуту ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» обрала Полтавську область, де й знаходиться головний офіс. До того ж Полтавська область багато родючими землями – чорноземами, що сприяє розвитку сільського господарства. Відповідно на території Полтавської області велика кількість потенційних клієнтів – сільськогосподарських підприємств. Також продукцію товариства, але в меншій кількості, купують окремі домогосподарства для власних потреб.

Організаційна структура управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» яка відображає зв'язки між керуючою та керованою підсистема наведена на рис. 2.6.

Згідно наведеної організаційної структури управління найвищим органом управління є загальні збори учасників. Вони відповідають за стратегічно важливі рішення, що стосується визначення напрямків діяльності, збільшення чи зменшення розміру статутного капіталу, реорганізацію та ліквідацію підприємства тощо.

На ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» створена ревізійна комісія, яка здійснює

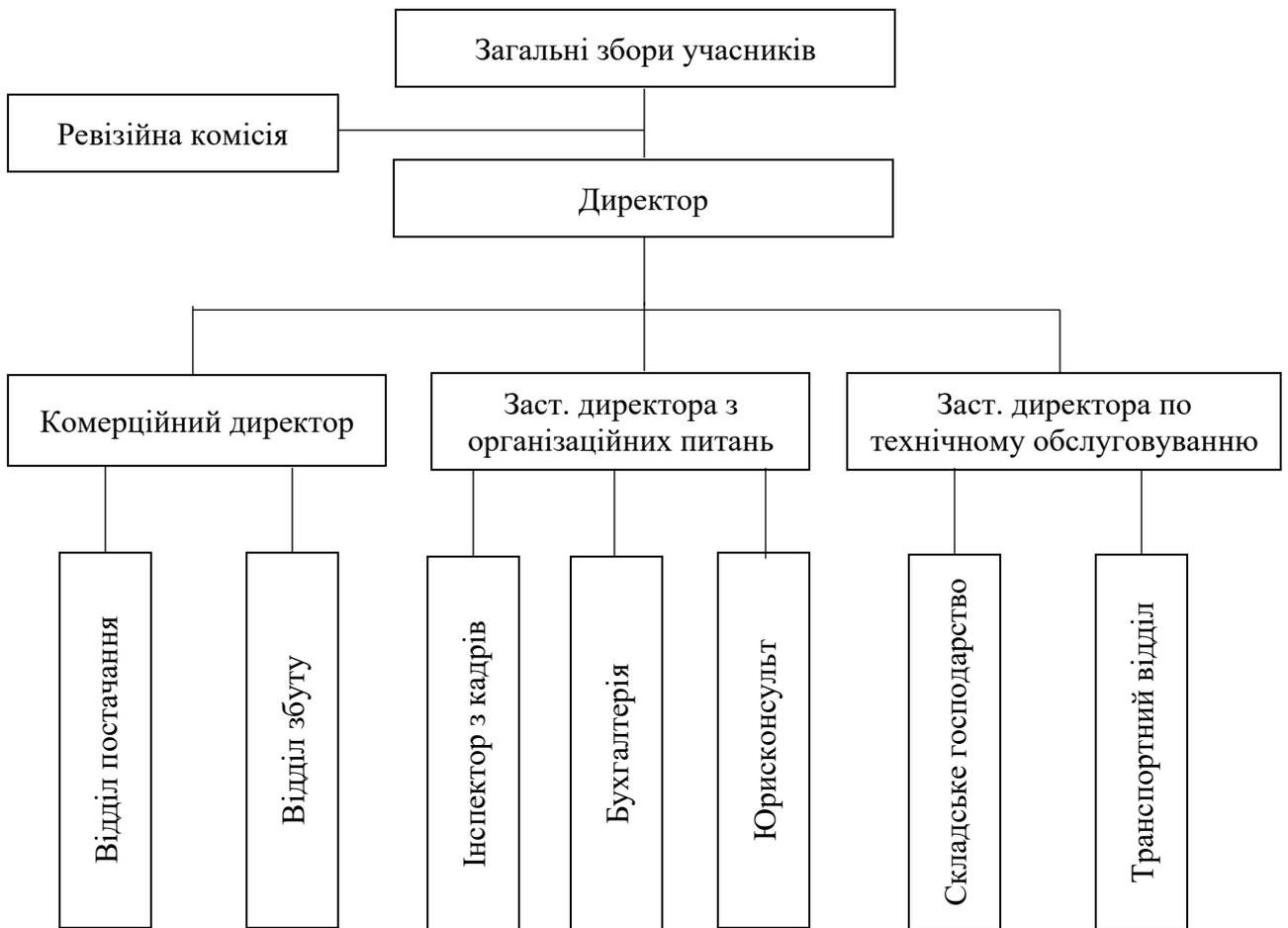

Рисунок 2.6 – Організаційна структура ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

контроль за фінансово-господарською діяльністю товариства. Перевірки ревізійна комісія здійснює згідно плану, а також на вимогу загальних зборів учасників. За результатами перевірок готує звіт з пропозицією шляхів поліпшення фінансово-господарської діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Керівництво поточною діяльністю ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» здійснюється директором. На рис. 2.7 наведено основні завдання директора досліджуваного товариства.

Директор ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має у своєму підпорядкуванні трьох заступників: комерційного директора, заступника директора з організаційних питань та заступника директора по технічному обслуговуванню.

Своєю чергою у підпорядкуванні комерційного директора знаходиться відділ постачання та відділ збуту. Перший відділ відповідає за постачання необхідних ресурсів, продукції на склади товариства. Основне завдання для

Рисунок 2.7 – Основні завдання директора ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

даного відділу забезпечити наявність потрібних ресурсів у оптимальних кількостях на складах товариства. Від цього залежить задоволення попиту на продукцію. Відділ збуту займається уже подальшим збутом продукції клієнтам товариства, пошуку нових клієнтів, налагодження партнерських відносин тощо.

Заступнику директора з організаційних питань підпорядкований відділ інспектор з кадрів, бухгалтерія та юрисконсульт. Інспектор з кадрів забезпечує реалізацію кадрової політики, веде кадровий облік, первинні відбір працівників, формує програму підвищення кваліфікації персоналу тощо. Бухгалтерія веде фінансових та бухгалтерський облік на товариства, здійснює бюджетування, проводить аналіз фінансово-господарської діяльності товариства. Юрисконсульт підготовлює договори, контракти, представляє інтереси товариства в судах.

Заступник директора по технічному обслуговуванню очолює складське господарство та транспортний відділ. Складське господарство відповідає за зберігання запасів, забезпечення необхідних умов для цього, недопущення псування матеріальних цінностей тощо. Транспортний відділ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» здійснює перевезення продукції, доставляє її до кінцевого споживача. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має власний автопарк, за допомогою якого здійснюється перевезення вантажу, розвантажувальні роботи.

Слід зазначити, що ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» хоч і є відносно молодим підприємством (трохи більше 6 років функціонує), але розвивається доволі високими темпами. За час свого функціонування ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» інвестувало значні фінанси у будівництво, реконструкцію та модернізацію складських, логістичних та соціально-побутових приміщень. На разі товариство має досить широку мережу складських приміщень, які знаходяться у Полтавській, Київській та Львівській областях. Сумарна площа складських приміщень ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» складає 3580 м². Окрім того ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» має доволі розвинений власний автопарк, який включає різні транспортні засоби, які здійснюють транспортно-розвантажувальні роботи. Загальна вартість автопарку товариства оцінюється майже в 4 млн. грн. Надалі товариство планує розширювати свою діяльність, інвестувати в будівництво нових логістичних центрів, придбавати автоматизовані системи управління тощо.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» націлене на стратегію розвитку, регулярно частину прибутку реінвестує в поліпшення основних бізнес-процесів. Зокрема, на першому плані товариства стоїть подальше оновлення автопарку, проведення реконструкції складських приміщень для підтримки їх належного стану, а також будівництво нових логістичних центрів. Завдяки цьому товариство планує розширити ринок збуту та збільшити ринкову частку. Зокрема, лише у 2020 р. вартість основних засобів товариства зросла на 4,5 млн. грн. Керівництво віддає перевагу стратегічному розвитку та цілям над оперативними.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» дбає про підвищення кваліфікації працівників, для цього оплачує курси підвищення їх кваліфікації, надає можливості відвідувати за рахунок коштів товариства науково-практичні конференції, семінари у сфері агрономії, сільського господарства тощо. Для залучення кваліфікованих кадрів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» співпрацює з вищими навчальними закладами, надає можливість студентам проходити практику на товариства, а кращі з них мають змогу надалі працевлаштуватися офіційно. Також ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» враховує інтереси інших груп стейкхолдерів. Зокрема, суспільство й для цього виділяє кошти для вирішення соціально-побутових проблем міста, у 2020 р. профінансувало придбання апарату штучної вентиляції легенів для боротьби з пандемією Covid-19. Нині в період війни активно підтримує українську армію, перераховує кошти на її потреби, своєчасно сплачує податки до бюджету.

2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства

Важливим етапом в характеристиці діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» проведення аналізу його основних фінансово-економічних показників, які наведено у табл. 2.5.

Показники капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» демонструють позитивні зміни. Середня вартість сукупного капіталу в 2020 р. зросла на 10864 тис. грн. або 89,87 % порівняно з 2018 р. та на 7996,5 тис. грн. або 53,47 % відносно 2019 р. Таким чином, вартість сукупного капіталу на кінець аналізованого періоду склала 22953 тис. грн. Зростання вартості сукупного капіталу свідчить про розширення господарської діяльності товариства. Також зростає і середня вартість власного капіталу. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» вдалося за 2018-2020 рр. збільшити середню вартість власного капіталу на 7721,5 тис. грн. або 84,29 %. На рис. 2.8 графічно продемонстрована динаміка показників цих змін.

Таблиця 2.5 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2018	2019	2020	2020 – 2018		2020 – 2019	
						Абсолютне	Темп зростання	Абсолютне	Темп зростання
	1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА								
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	12089	14957	22953	10864,00	89,87	7996,50	53,47
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	9161	11210	16882	7721,50	84,29	5672,50	50,60
1.3	Основні засоби								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	5781	6383	11685	5904,00	102,13	5302,00	83,06
1.3.2	за залишковою вартістю на кінець року	тис. грн.	2368	2995	3700	1332,00	56,25	705,00	23,54
1.3.3	знос на кінець року	тис. грн.	4451	6082	9034	4583,00	102,97	2952,00	48,54
1.3.4	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.							
1.4	Нематеріальні активи		0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4.2	за залишковою вартістю на кінець року	тис. грн.	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4.3	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.							
1.4.4	середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	9881	13231	21302	11421,00	115,59	8071,00	61,00
1.5	Оборотні активи		2405	2621	4159	1754,00	72,93	1538,00	58,68
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	7124	9945	16172	9048,00	127,01	6227,00	62,61
1.5.2	Запаси на кінець року	тис. грн.	333	606	788	455,00	136,64	182,00	30,03
1.5.3	Дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	5781	6383	11685	5904,00	102,13	5302,00	83,06
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	2368	2995	3700	1332,00	56,25	705,00	23,54
1.5.5	середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	9772	11556	17267	7495,00	76,70	5710,50	49,42
1.6	Середньооблікова чисельність								
1.6.1	середньооблікова чисельність працівників	осіб	9	10	10	1,00	11,11	0,00	0,00
1.6.2	середньооблікова чисельність робітників	осіб	6	7	7	1,00	16,67	0,00	0,00

Продовження табл. 2.5

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2018	2019	2020	2020 – 2018		2020 – 2019	
						Абсолютне	Темп зростання	Абсолютне	Темп зростання
	2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ								
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	52068	68863	108673	56605,00	108,71	39810,00	57,81
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	52068	68863	108673	56605,00	108,71	39810,00	57,81
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	52068	68863	108673	56605,00	108,71	39810,00	57,81
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	45657	60062	96049	50392,00	110,37	35987,00	59,92
2.5	Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	6411	8801	12624	6213,00	96,91	3823,00	43,44
2.6	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	тис. грн.	773	1998	2615	1842,00	238,29	617,00	30,88
2.7	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	773	1902	2400	1627,00	210,48	498,00	26,18
2.8	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	626	1560	3075	2449,00	391,21	1515,00	97,12
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	1110,00	1264,00	1500,00	390,00	35,14	236,00	18,67
2.10	Фонд робочого часу	люд-години	17977,5	19975	20054,9	2077,4	11,56	79,50	0,4
	3. ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ								
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	5785,33	6886,30	10867,30	5081,97	87,84	3981	57,81
3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	6508,50	7651,44	12074,78	5566,28	85,52	4423,33	57,81
3.3	Рівень оплати праці за 1 людину-годину	грн. / люд-год	0,062	0,063	0,075	0,013	21,14	0,012	18,20
3.4	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	10,28	10,53	12,50	2,22	21,62	1,97	18,67
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року	%	0,41	0,47	0,32	-0,09	-22,70	-0,15	-32,52

Продовження табл. 2.5

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2019	2020	2021	2020 – 2019		2021 – 2020	
						Абсолют-не	Темп зростання	Абсолют-не	Темп зростання
3.6	Коефіцієнт оновлення основних засобів	%	0,461	0,094	0,454	-0,01	-1,50	0,36	381,10
3.7	Коефіцієнт вибуття основних засобів	%	0,001	0,000	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00
3.8	Фондовіддача	грн./ грн.	11,70	11,32	12,03	0,33	2,83	0,71	6,24
3.9	Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./ особу	494,56	608,20	903,40	408,84	82,67	295,20	48,54
3.10	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	5,33	5,96	6,29	0,97	18,12	0,33	5,62
3.11	Середній період обороту оборотних засобів	дні	68,00	60,00	57,00	-11,00	-16,18	-3,00	-5,00
3.12	Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	4,31	4,60	4,73	0,43	9,93	0,13	2,83
3.13	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	22,54	28,88	36,10	13,56	60,18	7,22	25,02
3.14	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	16	12	10	-6,00	-37,50	-2,00	-16,67
3.15	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	7,58	8,07	8,32	0,74	9,74	0,25	3,14
3.16	Середній період зберігання запасів	дні	47	45	43	-4,00	-8,51	-2,00	-4,44
3.17	Тривалість операційного циклу	дні	63	57	53	-10,00	-15,87	-4,00	-7,02
	4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ								
4.1	Рентабельність продажу	%	1,48	2,76	2,21	0,72	48,76	-0,55	-20,04
4.2	Рентабельність активів	%	6,39	12,72	10,46	4,06	63,52	-2,26	-17,78
4.3	Рентабельність власного капіталу	%	6,83	13,92	18,21	11,38	166,54	4,30	30,88

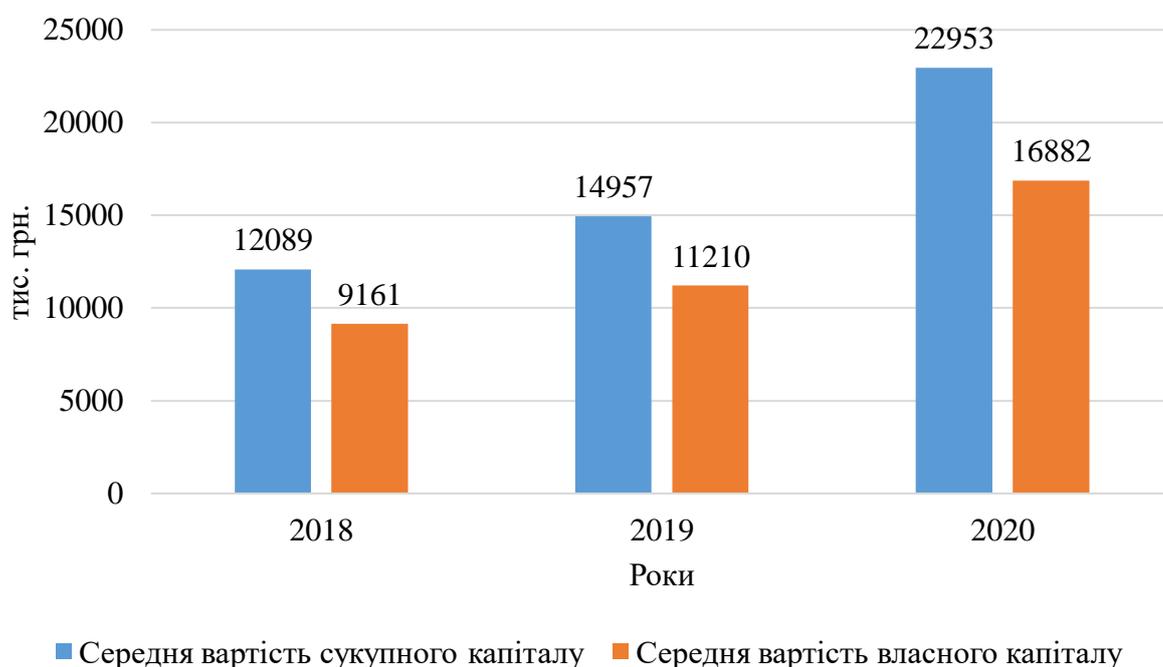

Рисунок 2.8 – Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

При аналізі показників капіталу товариства можна помітити, що темпи зростання сукупного капіталу перевищують темпи зростання власного капіталу. Це сигналізує водночас про зниження фінансової самостійності товариства.

Позитивною є тенденція щодо зростання середньорічної вартості основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». У 2020 р. їх вартість складала 9034 тис. грн., що більше чим вдвічі вище за показник 2018 р. та на 2952 тис. грн. або 48,54 % більше за 2019 р. Цього товариство домоглося завдяки оновленню автопарку, будівництва нового складського приміщення.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» вдається протягом всього аналізованого періоду часу збільшувати виручку від реалізації продукції. Так, у 2020 р. вона склала 108673 тис. грн., що на 56605 тис. грн. або 108,71 % вище за 2018 р. та на 39810 тис. грн. або 57,81 % більше від 2019 р. Це свідчить про зростання попиту на продукцію ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Товариство є молодим підприємством на ринку, а тому з кожним роком розширює клієнтську базу, що дозволяє збільшувати обсяги продажу продукції.

На фоні зростання виручки від реалізації збільшується і його собівартість, що пов'язано як з розширенням діяльності товариства та відповідно збільшенням витрат, так і підвищенням передусім логістичних витрат. У 2020 р. собівартість реалізованої продукції складала 96049 тис. грн., що на 50392 тис. грн. або 110,37 % більше за 2018 р. та на 35987 тис. грн. або 59,92 % вище за 2019 р. На рис. 2.9 наведено динаміку економічних результатів діяльності товариства.

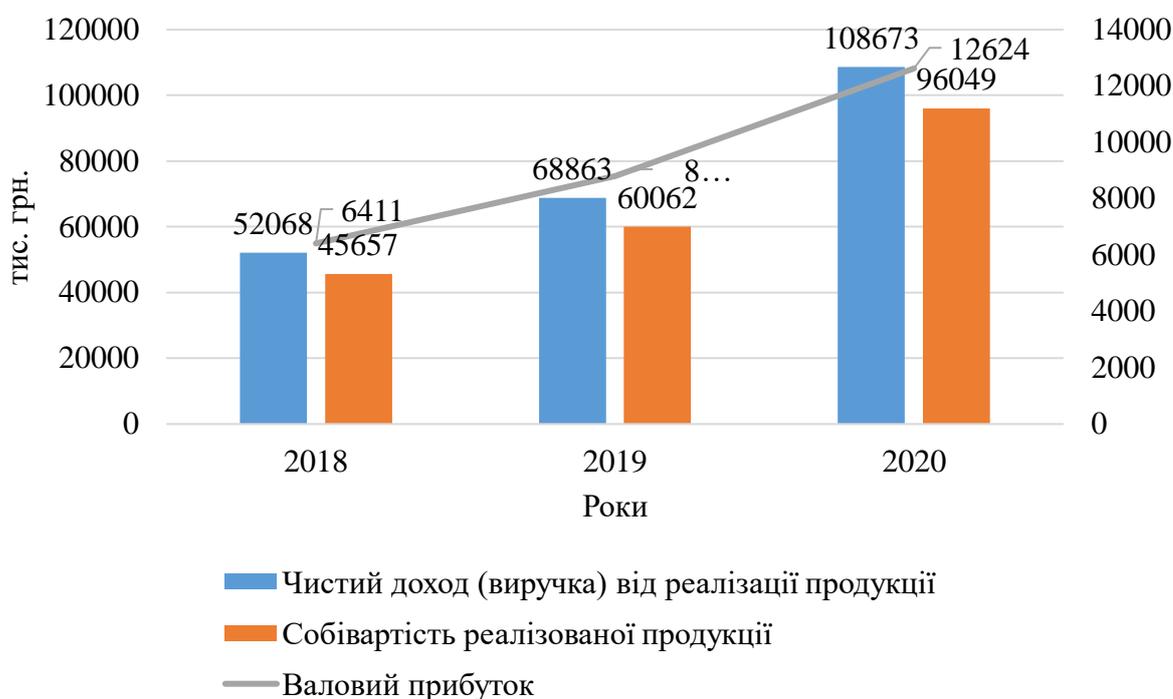

Рисунок 2.9 – Динаміка економічних результатів діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Протягом всього аналізованого періоду виручка від реалізації продукції перевищує собівартість, що позитивно відображається на розмірі валового прибутку. У 2020 р. валовий прибуток товариства склав 12624 тис. грн., що на 6213 тис. грн. вище за 2018 р. та на 3823 тис. грн. більше від 2019 р.

Кінцевим результатом роботи товариства є чистий прибуток, який демонструє позитивні зміни. У 2020 р. чистий прибуток склав 3075 тис. грн., що вдвічі більше від попереднього року та на вчетверо більше за 2018 р. Зростання чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» свідчить про підвищення

ефективності функціонування товариства. На рис. 2.10 наведено динаміку чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

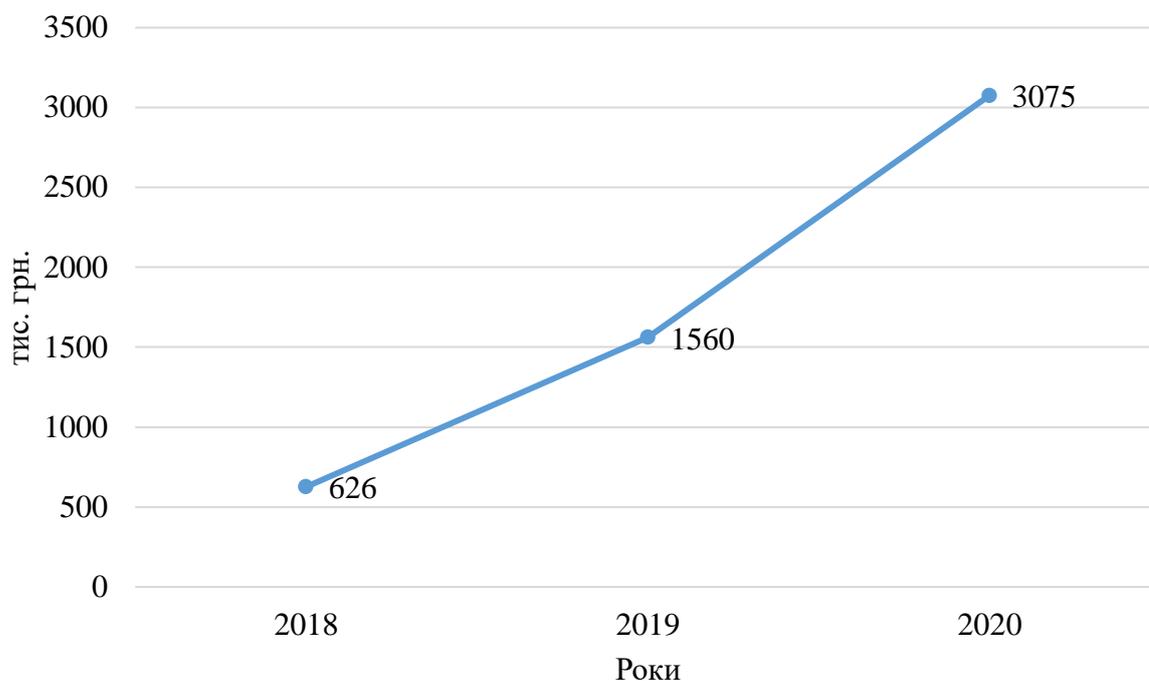

Рисунок 2.10 – Динаміка чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Працівники ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» стали працювати більш ефективніше, що позитивно відобразилося на фінансових результатах роботи товариства. У 2020 р. продуктивність праці одного працівника склала 10867,3 тис.грн./особу, що на 5081,97 тис. грн./особу або 87,84 % більше від 2018 р. та на 3981 тис. грн. або 57,81 % більше за 2019 р. На ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» покращуються постійно умови праці, підвищується рівень заробітної плати, автоматизуються бізнес-процеси, що позитивно впливає і на продуктивність праці працівників.

Середньомісячна заробітна плата працівника за 2018-2020 рр. зросла з 10,28 тис. грн. до 12,5 тис. грн. На ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» щороку підвищується заробітна плата виходячи з економічних реалій та фінансових результатів роботи товариства.

Рентабельність продажу у 2020 р. складає 2,21 %, що на 0,72 % вище за 2018 р., але на 0,55 % менше від 2019 р. Це свідчить про деяке зменшення ефективності продажу товариства, що пов'язано зі зростанням витрат. Одиниця виручки у 2020 р. почала забезпечувати ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» менший рівень прибутку, а ніж в 2019 р. Рентабельність активів у 2020 р. склала 10,46 %, що на 4,06 % більше за 2018 р., але на 2,26 % менше від 2019 р. Отже, показники рентабельності вказують на зниження ефективності використання ресурсів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Таким чином, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є вітчизняним підприємством, яке займається оптовою та роздрібною реалізацією продукції для землеробства. До асортименту, який пропонує ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» своїм клієнтам належить: посівний матеріал, мікродобрива, інокулянти, засоби захисту рослин, біопрепарати, родентициди. Головний офіс товариства знаходиться у Полтаві, а складські приміщення також у Київській та Львівській області, що дозволяє успішно реалізовувати продукцію по всій території країни. Організаційна структура управління ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є лінійно-функціональною. Вищим органом управління є загальні збори учасників, виконавчим органом управління – директор. Ревізійна комісія виконує контролюючі функції за виконавчим органом управління. Протягом ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» вдається нарощувати обсяги своєї діяльності та підвищувати прибуток. Зокрема, розмір чистого доходу від реалізації продукції склав 108673 тис. грн., а обсяг чистого прибутку – 3075 тис. грн. Обидва значення є рекордними за час функціонування ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Серед негативних змін слід відзначити зростання витрат товариства, а також зниження ефективності використання ресурсів. Про останнє свідчать негативні зміни показників рентабельності.

В сучасному досить конкурентоздатному ринку високої ефективності досягають лише ті підприємства, яка мають ефективно налагоджений маркетинг. Тому далі надамо характеристику провадження маркетингу на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

Вимоги до виробництва, транспортування, торгівлі, зберігання, застосування, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів визначені Законом України «Про пестициди і агрохімікати».

Основними способами запобігання отруєнням пестицидами та мінеральними добривами є:

- дотримання норм, правил та інструкцій з охорони праці та техніки безпеки;
- використання засобів колективного та індивідуального захисту;
- суворе дотримання кількості обробок посівів та норм витрат хімікатів;
- проведення хімічних обробок на достатній відстані від населених пунктів, місць утримання худоби та джерел водопостачання;
- дотримання термінів останньої обробки посівів перед збиранням врожаю;
- використання лише дозволених та досліджених препаратів.

Використання пестицидів (у тому числі високотоксичних) у гранульованій формі може мати позитивні результати для покращення умов праці.

Особи, які займаються діяльністю, пов'язаною з транспортуванням, зберіганням, застосуванням або торгівлею пестицидами і мінеральними добривами, повинні отримати дозвіл (посвідчення) на право роботи з пестицидами і мінеральними добривами. До роботи з пестицидами та мінеральними добривами допускаються особи, які не мають протипоказань за станом здоров'я та пройшли медичний огляд (на початку роботи та під час періодичних оглядів під час роботи); до роботи з пестицидами не допускаються жінки віком до 18 років, вагітні та жінки, які годують груддю.

Персонал, який працює з пестицидами, проходить щорічне навчання та інструктаж з охорони праці. Тривалість робочого часу при роботі з небезпечними пестицидами 1 і 2 класу небезпеки становить чотири години (дві додаткові години для виконання робіт, не пов'язаних з пестицидами) і шість годин для небезпечних пестицидів 3 і 4 класу небезпеки.

Важливим заходом для запобігання отруєнь є дотримання безпечних умов входу в зони застосування пестицидів. Працівникам дозволяється перебувати в місцях застосування пестицидів протягом семи днів для ручних операцій і трьох днів для механізованих операцій.

Операції з пестицидами та мінеральними добривами повинні бути максимально механізовані. Вони проводяться з використанням ЗІЗ, а багато операцій виконуються з використанням протигазів і респіраторів.

Пестициди та мінеральні добрива слід зберігати в окремих будівлях. Хімічні кормові консерванти, кормові добавки, фарби, лаки та харчові продукти не повинні зберігатися разом.

Пестициди слід зберігати в оригінальній тарі (наприклад, бочках, каністрах, бідонах, скляних пляшках, коробках). Всі види тари повинні бути промарковані із зазначенням назви продукту, номінального відсоткового вмісту діючих речовин, групи пестицидів, символу небезпеки, ваги нетто та позначки "вогнебезпечний" або "вибухонебезпечний" (якщо продукт має відповідні характеристики). До кожної пакувальної одиниці мають бути додані рекомендації щодо використання. Контейнери з сильнодіючими отруйними та отруйними речовинами повинні мати етикетку із зображенням черепа з перехрещеними кістками і наступним текстом: «Обережно. Отрута!». Текст повинен бути наступним.

Будь-які пролиті або розсипані речовини необхідно негайно прибрати і знешкодити. Для цього в складському приміщенні повинні бути в наявності хлорне вапно, кальцинована сода або інші нейтралізуючі засоби.

Пестициди та сільськогосподарську продукцію перевозять у справних, герметичних контейнерах у спеціально обладнаних транспортних засобах під наглядом відповідальної особи. Не можна перевозити разом з іншими вантажами або харчовими продуктами.

Перед початком роботи на фермі все обладнання, яке буде використовуватися, випробовується у воді для перевірки терміну його служби, положення робочого органу, витрати рідини тощо. На корпус машини

наноситься напис про необхідність використання ЗІЗ. Такі машини повинні бути обладнані баком з водою для миття рук.

Обприскування вентиляторними та штанговими тракторними обприскувачами проводять при швидкості вітру не більше 4 м/с, з максимальним рухом агрегату проти вітру та на відстані не менше 300 м від житлових кварталів, джерел водопостачання, місць масового відпочинку та зон ручного догляду за рослинами.

Робочі розчини готують у спеціалізованих розчинних агрегатах та на насипах з бетонним або бітумним покриттям на відстані не менше 500 м від житлових і громадських будівель, ферм, джерел водопостачання та рибальських пляжів.

Заправляти обприскувач слід за закритими дверима (щоб уникнути засмічення форсунки), використовуючи герметичний шланг і відфільтрувавши будь-яку сторонню рідину. Сидіння водія трактора повинно бути повністю закрите і закрите під час внесення пестицидів.

Знаки безпеки та попереджувальні написи (наприклад, "Виконується внесення пестицидів!") повинні бути розміщені на видному місці навколо оброблюваної ділянки. Вони повинні бути видалені в кінці періоду карантину.

Бджолині сім'ї вивозять з території, що підлягає обприскуванню, щонайменше за 5 км і повертають назад протягом 1-7 днів, залежно від використовуваного хімікату (конкретні умови вказані у відповідних інструкціях до продукту).

Роботи на оброблених пестицидами ділянках слід відновлювати лише через певний проміжок часу (1-60 днів), який визначається фізико-хімічними властивостями використаного пестициду. Випас худоби поблизу оброблених пестицидами ділянок буде дозволено через 25 днів (необхідно враховувати термін, зазначений у спеціальних інструкціях із застосування).

Авіаційне застосування пестицидів буде дозволено лише там, де наземне обладнання недоступне, в районах зі швидкістю вітру не більше 4 м/с (для зменшення стирання препарату) і на відстані не більше 2 км від населених пунктів. У межах 5 км від населених пунктів, рибогосподарських водойм, джерел

питної води, зон вирощування харчових культур, що не піддаються термічній обробці (наприклад, цибуля, петрушка, селера, щавель, горох, кріп, помідори, огірки, фруктові дерева, полуниця), тваринницьких ферм, птахофабрик та колоній медоносних бджіл у фіксованих місцях.

Якщо ці умови не виконуються, обприскування з повітря не можна проводити.

Обробка насіння повинна бути максимально механізована. Обробка насіння ручними лопатами заборонена. Слід використовувати лише напівсухі та вологі методи обробки та відповідне обладнання.

Протруювання насіння проводять у спеціально обладнаних приміщеннях і на спеціально обладнаних ділянках зерносховищ, розташованих на відстані не ближче 500 м від житлових будинків, притулків для тварин і джерел водопостачання. Приміщення повинні мати пофарбовані стіни без тріщин і належну вентиляцію. Насіння обробляється, вивантажується та пакується в мішки з увімкненою механічною витяжною системою. Насіння пакують у мішки та висаджують за допомогою механізму.

Після посіву залишки протруєного насіння зберігають на складі і за потреби продають іншим господарствам для посіву. Його не можна змішувати з іншим насінням, доставляти в зерносховища, вживати в їжу або використовувати в якості корму для худоби/птиці. Будь-яка обробка (наприклад, миття, варіння) не видалить залишки протруйника. Проковтування таких зерен може спричинити серйозне отруєння або навіть смерть. Розкидане насіння слід зібрати і спалити або закопати.

Як і у випадку з мінеральними добривами, при використанні аміаку на водній основі необхідно дотримуватися особливих запобіжних заходів. Аміачні вантажівки повинні бути оснащені заземлювальним обладнанням. Резервуари для зберігання повинні бути пофарбовані в яскраві кольори (щоб запобігти нагріванню і вибуху під впливом сонячного випромінювання). Регулярно перевіряйте їх герметичність, стан запірних пристроїв і з'єднань.

Кузови, баки, контейнери та робочі органи розкидачів добрив і транспортних засобів після закінчення роботи миють і ополіскують, а після

роботи з пестицидами наносять нейтралізуючий засіб (25% розчин хлорного вапна) і залишають на 40-50 хвилин перед змиванням.

Забруднену пестицидами землю знезаражують хлорним вапном і перекопують.

Дотримання режиму харчування, складу їжі та правил особистої гігієни має важливе значення для запобігання отруєнь хімічними речовинами. Токсичні речовини легше всмоктуються в кров, коли в шлунку немає їжі, тому перед роботою з хімікатами важливо передбачити рідку дієту (рідини сприяють виведенню отрут з організму). Їжа повинна містити речовини, які мають обволікаючі властивості і перешкоджають всмоктуванню отрут (наприклад, крохмаль, желатин). Не пийте, не паліть і не їжте під час роботи з хімікатами.

Після роботи з пестицидами або мінеральними добривами приймайте душ.

Переконайтеся, що місця для відпочинку, прийому їжі та води знаходяться на відстані не більше 200 м від місць застосування пестицидів (в ізольованих приміщеннях).

Дотримання вимог охорони праці та відповідного режиму роботи забезпечить догляд за посівами без отруєнь, професійних захворювань, травм і нещасних випадків.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

3.1. Аналіз формування та ефективності використання капіталу підприємства

На першому етапі дослідження проведемо аналіз динаміки структури капіталу підприємства за статтями балансу.

Для аналізу динаміки змін статей балансу (горизонтальний аналіз) та визначення їх структури (вертикальний аналіз) складається агрегований аналітичний баланс.

Агрегований аналітичний баланс – це баланс, отриманий шляхом об'єднання однорідних статей підприємства, який призначений для вертикального і горизонтального аналізу і дозволяє проаналізувати структуру балансу, тенденції зміни окремих статей і сегментів, а також ступінь прогресивності та оптимальності використання активів підприємства.

На основі даних Балансу (Звіту про фінансовий стан), форма 1 фінансової звітності, проводиться горизонтальний і вертикальний аналіз за статтями, які підсумовують активи і пасиви підприємства за звітний період. Результати аналізу представлені в таблиці 3.1.

Проаналізувавши структуру і динаміку активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», можна відзначити, що вартість майна у 2019 р. порівняно із 2018 р. збільшилась на 3305 тис. грн., а в порівнянні 2020 з 2019 роком – відбулося зростання майна вже на 29287 тис. грн. Темп зростання становив 124,8% у 2018-2019 рр. та 176,2% – у 2019-2020 рр. від аналогічного значення на

Таблиця 3.1 – Агрегований баланс ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
АКТИВ														
1. Необоротні активи (1095)	3413	25,63	3388	20,39	-25	-5,25	99,3	3388	20,39	7985	27,26	+4597	6,88	235,7
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	3413	25,63	3388	20,39	-25	-5,25	99,3	3388	20,39	7985	27,26	+4597	6,88	235,7
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1.4. Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1050+...+1090)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2. Оборотні активи (1195)	9901	74,37	13231	79,61	+3330	5,25	133,6	13231	79,61	21302	72,74	+8071	-6,88	161,0
2.1. Запаси (1100+1110)	7124	53,51	9945	59,84	+2821	6,33	139,6	9945	59,84	16172	55,22	+6227	-4,62	162,6
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+...+1155)	2405	18,06	2621	15,77	+216	-2,29	109,0	2621	15,77	4159	14,20	+1538	-1,57	158,7
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	333	2,50	606	3,65	+273	1,15	182,0	606	3,65	788	2,69	+182	-0,96	130,0

Продовження табл. 3.1

Найменування показника	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	39	0,29	59	0,36	+20	0,06	151,3	59	0,36	183	0,62	+124	0,27	310,2
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього майна (1300)	13314	100,00	16619	100,00	+3305	x	124,8	16619	100,00	29287	100,00	+12668	0,00	176,2
ПАСИВ														
1. Власний капітал (1495)	10447	78,47	11972	72,04	+1525	-6,43	114,6	11972	72,04	21792	74,41	+9820	2,37	182,0
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	2867	21,53	4647	27,96	+1780	6,43	162,1	4647	27,96	7495	25,59	+2848	-2,37	161,3
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	2867	21,53	3581	21,55	+714	0,01	124,9	3581	21,55	7882	26,91	+4301	5,37	220,1

Закінчення табл. 3.1

Найменування показника	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього капіталу (1900)	13314	100,00	16619	100,00	+3305	x	124,8	16619	100,00	29287	100,00	+12668	x	176,2

початок періоду. Темп зростання, що перевищує 100%, свідчить про позитивне збільшення балансу та розширення підприємницького господарського обороту, що відбулося за рахунок покращення використання коштів на підприємстві, збільшення оборотних засобів підприємства на 3330 тис. грн. та 8071 тис. грн. відповідно у період 2018-2019 рр. та 2019-2020 рр.

Спостерігається зростання необоротних активів за досліджуванні періоди (див. рис. 3.1). Так, у 2019 р. порівняно із 2018 р. зменшилась на 25,0 тис. грн., а в порівнянні 2020 з 2019 роком – відбулося збільшення майна на 4597 тис. грн. Темп зростання становив 99,3% у 2018-2019 рр. та 235,7% – у 2019-2020 рр. від аналогічного значення на початок періоду.

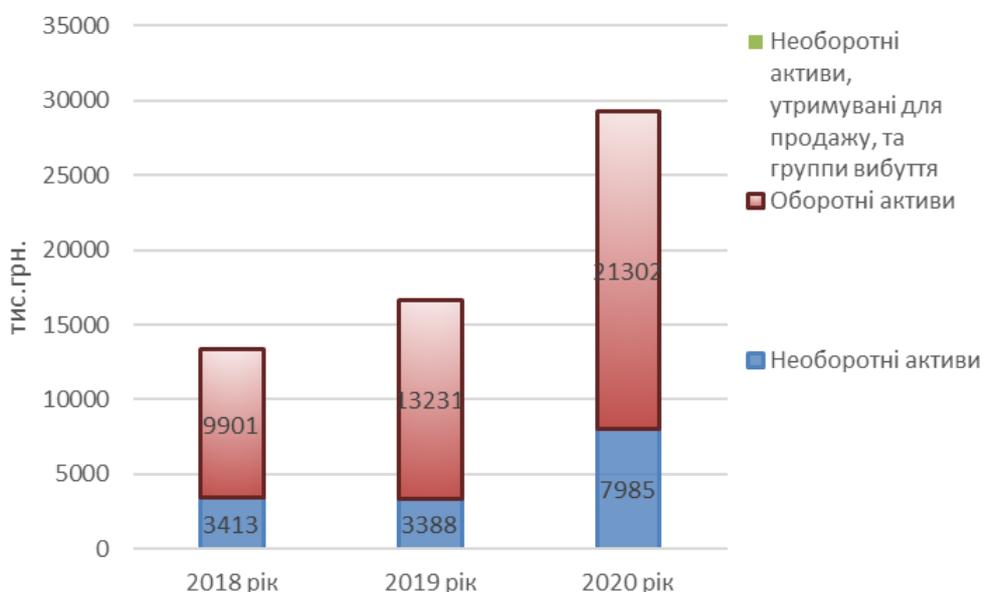

Рисунок 3.1 – Характеристика майна ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Також спостерігається збільшення оборотних активів у період 2018-2019 рр. на 3330,0 тис. грн. або на 33,6%, питома вага яких склала 74,37% та 79,61% відповідно у 2018 та 2019 роках відповідно, а у період 2019-2020 рр. – зростання ще на 8071,0 тис. грн. або на 61,0%, а питома вага в 2020 році оборотних активів у загальній частці майна становить 72,74%.

Щодо структури і динаміки пасиву підприємства, то у 2019 р. вартість джерел формування капіталу збільшилася на 3305 тис. грн. у порівнянні з 2018 роком, а в порівнянні 2020 з 2019 роком – відбулося зростання капіталу вже на 12668 тис. грн. Темп зростання становив 124,8% в 2018-2019 рр., а в порівнянні з 2019-2020 рр. він збільшився ще та становив 76,2%.

У структурі загальної суми капіталу за 2018-2019 рр. мають місце власний капітал та поточні зобов'язання. В структурі балансу власний капітал має достатньо велике значення: 10447 тис. грн або 78,48% у 2018 році, 11972 тис. грн. або 72,04% у 2019 р. та 21792 тис. грн. або 74,41% у 2020 році. Зростання величини власного капіталу у 2019-2020 рр. спричинено прибутковою діяльністю в даному періоді. Водночас динаміка даного показника є позитивною (значення зростає), втім вона є занадто повільно. Проте для банків та інших інвесторів така ситуація є абсолютно прийнятною, оскільки свідчить про незначний рівень фінансового ризику неповернення боргів.

Судячи з табл. 3.1, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» використовує у своїй діяльності також поточні позикові кошти (рис. 3.2).

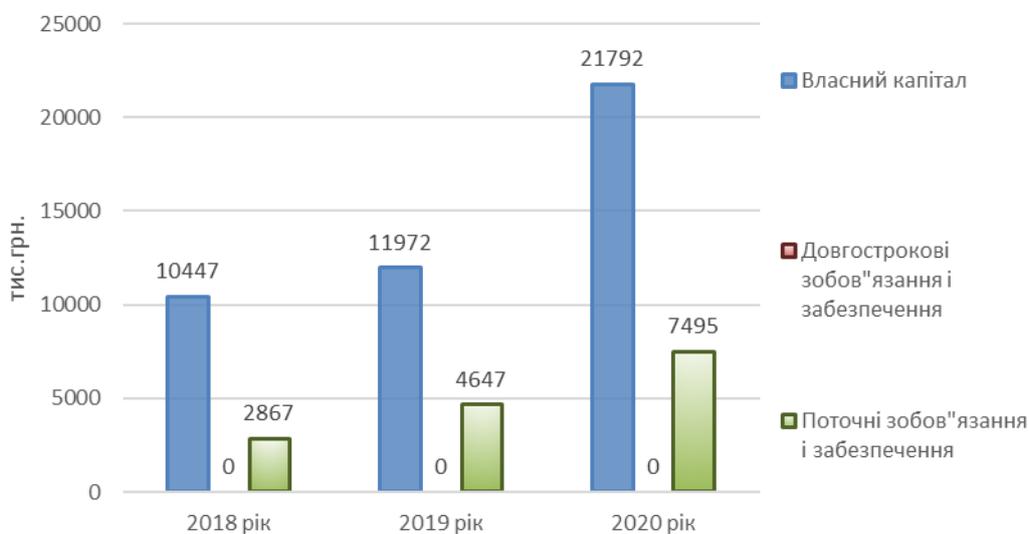

Рисунок 3.2 – Загальна динаміка капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 роки (станом на кінець року)

У період 2018-2019 рр. поточні зобов'язання збільшилися у 1,62 рази та склали 4647 тис. грн. проти 2867 тис. грн. на початок періоду. У період 2019-2020 рр. тенденція до зростання даного показника мала своє продовження. Поточні зобов'язання збільшилися ще на 2848 тис. грн. (на 61,3%). Взагалі тенденція зростання поточних зобов'язань є негативною, але даному підприємству не варто на даному показнику заціклюватися, адже підприємство справно сплачує по своїм рахункам, темп зростання даного показника є досить незначним.

Необоротні активи будь – якого господарського суб'єкта є надважливою частиною його функціонування, тому слід провести оцінку стану та ефективності використання. Спочатку проведемо розрахунок показників:

Фондомісткість продукції – показник, що характеризує вартість основних виробничих фондів, яка припадає на одиницю вартості валової (товарної) продукції. Розраховується за формулою:

$$\Phi_m = \frac{\overline{OЗ}}{ЧД} \quad (3.1)$$

де Φ_m – фондомісткість продукції;
 $\overline{OЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;
 $ЧД$ – чистий дохід, грн.

Фондоозброєність праці – вартість основних виробничих фондів, що припадає на одного працівника. Обчислюється як:

$$\Phi_{озбр} = \frac{\overline{OЗ}}{ЧП} \quad (3.2)$$

де $\Phi_{озбр}$ – фондоозброєність;
 $\overline{OЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;
 $ЧП$ – чисельність персоналу, осіб

Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства характеризує частку коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу.

$$K_{\text{воф}} = \frac{OЗ_{\text{зал}}}{B} \quad (3.3)$$

де $K_{\text{воф}}$. – коефіцієнт вартості основних фондів;
 $OЗ_{\text{зал}}$ – залишкова вартість основних засобів, грн.;
 B – валюта балансу, грн.

Коефіцієнт зносу основних засобів показує, яка частка вартості основних фондів підприємства вже перенесена на вартість готової продукції. Інакше кажучи, характеризує ступінь зносу основних фондів.

$$K_z = \frac{З}{OЗ_{\text{пер}}} \quad (3.4)$$

де K_z . – коефіцієнт зносу основних фондів;
 $З$ – знос основних засобів, грн.;
 $OЗ_{\text{пер}}$ – первісна вартість основних засобів, грн.

Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності:

$$K_{\text{прид}} = 1 - K_z = 1 - \frac{З}{OЗ_{\text{пер}}} \quad (3.5)$$

де $K_{\text{прид}}$. – коефіцієнт придатності основних фондів;
 $З$ – знос основних засобів, грн.;
 $OЗ_{\text{пер}}$ – первісна вартість основних засобів, грн.

Коефіцієнт оновлення характеризує інтенсивність введення в дію нових виробничих потужностей:

$$K_{он} = \frac{OZ_{над.}^{ан.пер.}}{OZ_{к.п.}} \quad (3.6)$$

де $K_{он}$ – коефіцієнт оновлення основних фондів;

$OZ_{над.}^{ан.пер.}$ – вартість основних фондів, що надійшли протягом періоду, що аналізується, грн.;

$OZ_{к.п.}$ – вартість основних засобів на кінець періоду, що аналізується, грн.

Коефіцієнт вибуття показує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто рівень вибуття тих основних засобів, які або морально застаріли, або зношені й непридатні для дальшого використання.

$$K_{виб.} = \frac{OZ_{виб.}^{ан.пер.}}{OZ_{п.п.}} \quad (3.7)$$

де $K_{виб.}$ – коефіцієнт вибуття основних фондів;

$OZ_{виб.}^{ан.пер.}$ – вартість основних фондів, що вибули протягом періоду, що аналізується, грн.;

$OZ_{п.п.}$ – вартість основних засобів на початок періоду, що аналізується, грн.

Коефіцієнт приросту основних засобів – показник, що характеризує приріст основних фондів за певний період унаслідок їх оновлення.

$$K_{пр} = \frac{OZ_{над.}^{ан.пер.} - OZ_{виб.}^{ан.пер.}}{OZ_{к.п.}} \quad (3.8)$$

де $K_{пр}$ – коефіцієнт прирості основних фондів;

$OZ_{над.}^{ан.пер.}$ – вартість основних фондів, що надійшли протягом періоду, що аналізується, грн.;

$OZ_{\text{виб}}^{\text{ан.пер.}}$ – вартість основних фондів, що вибули протягом періоду, що аналізується, грн.;

$OZ_{\text{к.п.}}$ – вартість основних засобів на кінець періоду, що аналізується, грн.

Фондовіддача – це відношення вартості випущеної продукції у вартісному виразі до середньорічної вартості основних виробничих фондів. Вона виражає ефективність використання засобів праці, тобто показує, скільки виробляється готової продукції на одиницю основних виробничих фондів:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{\text{ЧД}}{\overline{OZ}} \quad (3.9)$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – фондомісткість продукції;
 ЧД – чистий дохід, грн.;

\overline{OZ} – середньорічна вартість основних засобів, грн.

Рентабельність активів – фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання всіх активів підприємства:

$$ROA = \frac{\text{ЧП}}{A} \times 100\% \quad (3.10)$$

де ROA – рентабельність активів;
 ЧП – чистий прибуток, грн.;

A – середньорічна вартість активів, грн.

Інтегральний показник економічної ефективності:

$$I_{\text{н}} = \sqrt{\frac{\Phi_{\text{в}} \times ROA}{100}} \quad (3.11)$$

де $I_{\text{н}}$ – інтегральний показник економічної ефективності;

Φ_m – фондомісткість продукції;

ROA – рентабельність активів.

Показники майнового стану підприємства характеризують стан та структуру активів підприємства у сукупності з їх джерелами покриття (пасивами), їх можна поділити умовно на дві групи: показники, які визначають стан основних засобів, та показники, які визначають стан оборотних коштів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Показники оцінки основних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» в 2018-2020 рр.

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Темп зростання, %	
				2019 / 2018	2020 / 2019
<i>1. Показники оцінки забезпеченості підприємства основними засобами</i>					
1.1.Фондомісткість	0,085	0,088	0,083	103,3	94,1
1.2.Фондоозброєність	494,56	608,20	903,40	123,0	148,5
1.3.Коефіцієнт вартості основних засобів в активах підприємства	0,368	0,406	0,394	110,4	96,9
<i>2. Показники оцінки стану основними засобів</i>					
2.1.Коефіцієнт зносу	0,590	0,531	0,683	89,9	128,7
2.2.Коефіцієнт придатності	0,410	0,469	0,317	114,5	67,5
2.3.Коефіцієнт оновлення	0,461	0,094	0,454	20,5	481,1
2.4.Коефіцієнт вибуття	0,001	0,000	0,000	–	x
2.5.Коефіцієнт приросту	0,460	0,094	0,454	20,5	481,1
<i>3. Показники оцінки ефективності використання основних засобів</i>					
3.1.Фондовіддача, грн.	11,698	11,322	12,029	96,8	106,2
3.2.Рентабельність основних засобів	14,06	25,65	34,04	182,4	132,7
3.3.Інтегральний показник економічної ефективності використання основних засобів	1,283	1,704	2,024	132,9	118,7

Проведені розрахунки показали, що у 2018 році фондомісткість складала 0,085 грн./грн. Це означає, що для виробництва 1 грн. продукції підприємство використало основних виробничих фондів вартістю 8,5 коп. У 2019 році фондомісткість зросла на 3,3%, в результаті чого складала 0,088 грн. Проте у

2020 році зменшилась на 5,9%, в результаті чого її рівень склав 0,083 грн./грн. Середньорічний темп зростання становив приблизно 98,8%. Дана тенденція позитивно відображається на діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Фондоозброєність характеризує забезпеченість фондами персоналу підприємства і залежить від специфіки діяльності підприємства. Вона в 2018 році складала 494,56 тис. грн./особу. У 2019 році покращується ефективність використання основних виробничих засобів: фондоозброєність збільшується на 23,0% і складає 608,2 тис. грн./особу. Станом на 2020 рік фондоозброєність збільшилась ще на 48,5% і становила 903,4 тис.грн./особу.

Прослідковується незначне зростання коефіцієнта вартості основних фондів в активах у період 2018-2019 рр. на 10,4%, що свідчить про зменшення частки оборотних активів, які спрямовують більш повному використанню основних фондів. У період 2019-2020 рр. коефіцієнт вартості основних фондів в активах зменшився на 3,1% і становить 0,392 грн./грн.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку вартості основних засобів, яку було списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Тенденція до зменшення цього показника позитивно впливає на діяльність підприємства. Він у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 10,1%, а у 2020 році та порівняно з 2019 роком збільшився на 28,7%. Дана тенденція є негативною в діяльності підприємства. Крім того, рівень зношеності основних фондів підприємства залишається на досить високому рівні.

Відповідно до динаміки коефіцієнта придатності спостерігається повільна тенденція до зменшення, тобто з кожним роком діяльності підприємства устаткування менш придатне до використання.

Значення коефіцієнта оновлення основних засобів у 2018 та 2020 рр. свідчить про суттєвий темп заміни застарілого обладнання на підприємстві, що з кожним роком все більш виходить з строю і оновлюється. Коефіцієнт оновлення у період 2018-2020 рр. зменшився від 0,461 грн./грн. до 0,454 грн./грн., а коефіцієнт вибуття при цьому складав майже нульове значення, що свідчить про прискорене вибуття застарілого обладнання та процесу оновлення устаткування.

Відносно фондівдачі підприємства, то спостерігається тенденція до покращення використання основних фондів. Так, у 2018-2019 рр. спостерігається незначне зниження даного показника з 11,698 грн./грн. до 11,322 грн./грн. відповідно, а в 2019-2020 рр. з'являється тенденція до зростання, в результаті чого рівень фондівдачі збільшився до 12,029 грн./грн. Це свідчить про покращення використання виробничих фондів у 2018 році, що тягне за собою збільшення обсягів виробництва.

В період 2018-2020 рр. коефіцієнт рентабельності основних фондів збільшився з 14,06% до 34,04%. В 2019 році його значення складало 25,65%. Це свідчить про той факт, що діяльність підприємства була прибутковою протягом всього досліджуваного періоду, при цьому кожного року підвищувався її рівень. Іншими словами це означає, що підприємство раціонально та ефективно здійснює свою діяльність.

Інтегральний показник показує рівень ефективності використання основних засобів. В 2018 році він становив 1,281, в 2019 році – вже 1,704 і станом на 2020 рік збільшився до 2,024. Це пов'язано із відповідною тенденцією показника рентабельності основних засобів в 2019 році та в 2020 році.

Ефективність використання оборотних активів розраховуємо на основі наступних показників:

Коефіцієнт оборотності оборотних (поточних) активів показує, скільки чистого доходу від реалізації припадає на одиницю оборотних засобів.

$$K_{OOA} = \frac{ЧД}{ОА} \quad (3.12)$$

де K_{OOA} – коефіцієнт оборотності активів;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;

$ОА$ – середньорічна вартість оборотних (поточних) активів, грн.

Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань показує скільки чистого доходу від реалізації припадає на одиницю поточних зобов'язань підприємства:

$$K_{OPZ} = \frac{ЧД}{\overline{ПЗ}} \quad (3.13)$$

де K_{OPZ} – коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{ПЗ}$ – середньорічна вартість поточних зобов'язань, грн.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації показує скільки гривень виручки від реалізації припадає на 1 грн. засобів інвестованих у запаси за звітній період.

$$K_{OZ}^e = \frac{ЧД}{\overline{З}} \quad (3.14)$$

де K_{OZ}^e – коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по чистому доходу від реалізації;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{З}$ – середньорічна вартість товарно-матеріальних запасів, грн.

Коефіцієнт оборотності виробничих запасів по виручці від реалізації показує кількість оборотів здійснюють засоби, інвестовані в виробничі запаси за звітній період.

$$K_{OVZ} = \frac{ЧД}{\overline{ВЗ}} \quad (3.15)$$

де K_{OVZ} – коефіцієнт оборотності виробничих запасів;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{ВЗ}$ – середньорічна вартість виробничих запасів, грн.

Коефіцієнт оборотності готової продукції показує в скільки разів чистий дохід від реалізації перевищує вартість запасів готової продукції.

$$K_{ОГП} = \frac{ЧД}{\overline{ГП}} \quad (3.16)$$

де $K_{ОВЗ}$ – коефіцієнт оборотності виробничих запасів;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{ГП}$ – середньорічний залишок готової продукції, грн.

Коефіцієнт оборотності товарів показує в скільки разів чистий дохід від реалізації перевищує вартість товарів.

$$K_T = \frac{ЧД}{T} \quad (3.17)$$

де $K_{ОВЗ}$ – коефіцієнт оборотності виробничих запасів;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{ГП}$ – середньорічна вартість товарів, грн.

Коефіцієнт оборотності грошових засобів показує в скільки разів чистий дохід від реалізації перевищує середній залишок грошових коштів.

$$K_{ГЗ} = \frac{ЧД}{\overline{ГЗ}} \quad (3.18)$$

де $K_{ОВЗ}$ – коефіцієнт оборотності виробничих запасів;
 $ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;
 $\overline{ГЗ}$ – середньорічна вартість грошових коштів підприємства, грн.

Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість показує питому вагу дебіторської заборгованості в загальній вартості оборотних активів:

$$K_{відв} = \frac{ДЗ}{ОА} \quad (3.19)$$

де $K_{відв}$ – коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість;

$ДЗ$ – загальна сума дебіторської заборгованості, тис. грн.;

$ОА$ – загальна сума оборотного капіталу підприємства, тис. грн.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, в скільки разів чистий дохід від реалізації перевищує середній залишок дебіторської заборгованості.

$$K_{ОДЗ} = \frac{ЧД}{\overline{ДЗ}} \quad (3.20)$$

де $КОДЗ$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;

$\overline{ДЗ}$ – середня сума дебіторської заборгованості, тис. грн.;

Період погашення (інкасацій) дебіторської заборгованості (днів) показує середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто її погашення.

$$T_{ОДЗ} = \frac{ДП}{K_{ОДЗ}} \quad (3.21)$$

де $ТОДЗ$ – період погашення (інкасацій) дебіторської заборгованості;

$ДП$ – кількість днів в звітному періоді (360 днів);

$КОДЗ$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості показує питому вагу простроченої дебіторської заборгованості в загальному її об'ємі.

$$K_{ПДЗ} = \frac{ДЗ_{пр}}{ДЗ} \quad (3.22)$$

де $KПДЗ$ – коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості;
 $ДЗ_{np}$ – сума дебіторської заборгованості, неоплаченої в передбачуваний строк, грн.;

$ДЗ$ – загальна сума дебіторської заборгованості, грн.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує, в скільки разів собівартість реалізованої продукції перевищує середньорічний залишок кредиторської заборгованості.

$$K_{OKЗ} = \frac{ЧД(C_{np}^p)}{\overline{КЗ}} \quad (3.23)$$

де $КOKЗ$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг, грн.;

C_{np}^p – собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг, грн.;

$\overline{КЗ}$ – середньорічна вартість кредиторської заборгованості, грн.

Рентабельність оборотних активів показує ефективність використання оборотних коштів.

$$ROA = \frac{ЧП}{OA} \times 100\% \quad (3.24)$$

де ROA – рентабельність активів;

$ЧП$ – чистий прибуток, грн.;

OA – середньорічна вартість оборотних активів, грн.

Інтегральний показник ефективності використання оборотних активів показує ефективність використання оборотних активів.

$$I_{OA} = \sqrt{\frac{K_{OOA} \times ROA}{100}} \quad (3.25)$$

де I_{OA} – інтегральний показник ефективності використання оборотних активів;

K_{OOA} – коефіцієнт оборотності оборотних активів;

ROA – рентабельність активів.

Результати розрахунків наведених вище показників узагальнені в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Аналіз ефективності використання оборотних активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» в 2018-2020 рр.

№ п/п	Найменування показника	Роки			Темп зростання, %	
		2018 рік	2019 рік	2020 рік	2019 / 2018	2020 / 2019
1	Коефіцієнт оборотності оборотних (поточних) активів	5.329	5.954	6.294	111.7	105.7
2	Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань	17.780	18.329	17.900	103.1	97.7
3	Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації	7.583	8.069	8.322	106.4	103.1
4	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	179.236	212.540	213.503	118.6	100.5
5	Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	-	-	-	-
6	Коефіцієнт оборотності товарів	7.918	8.387	8.660	105.9	103.2
7	Коефіцієнт оборотності грошових засобів	117.934	146.673	155.915	124.4	106.3
8	Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість	0.248	0.217	0.196	87.6	90.4
9	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	21.471	27.403	32.057	127.6	117.0
10	Період погашення (інкасацій) дебіторської заборгованості, днів	16.77	13.14	11.23	78.4	85.5
11	Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості	-	-	-	x	x
13	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	17.780	18.329	17.347	103.1	94.6
14	Рентабельність оборотних активів	6.41	13.49	17.81	210.5	132.0

№ п/п	Найменування показника	Роки			Темп зростання, %	
		2018 рік	2019 рік	2020 рік	2019 / 2018	2020 / 2019
15	Інтегральний показник ефективності оборотних активів	1.07	1.57	1.76	147.3	111.8

Проаналізувавши показники ефективності використання оборотних засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», можна зробити наступні висновки:

1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів показує, скільки чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, робіт та послуг припадає на одиницю оборотних засобів. Даний показник збільшився з 5,329 в 2018 році до 6,294 в 2020 році, а річний темп приросту показника становив відповідно +11,7% у 2019 році та +5,7% у 2020 році. Слід відмітити той факт, що тенденція до зростання у 2020 році є позитивною для діяльності підприємства, а значення даного показника є досить малим зважаючи на торговий профіль досліджуваного підприємства та потребує підвищення;

2. Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань в 2018 році склав 17,78, а станом на 2020 рік він зменшився до 17,90, відповідно щорічний темп зростання становив +0,3%. Це є позитивною тенденцією і свідчить про стабільність величини виручки від реалізації, що припадає на одиницю поточних зобов'язань підприємства;

3. Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації збільшився з 7,583 за період 2018-2020 рр. до 8,322. Зростання даного показника свідчить про відповідне збільшення виручки від реалізації, що припадає на 1 грн. засобів, інвестованих у запаси за звітний період;

4. Коефіцієнт оборотності грошових засобів показує в скільки разів виручка від реалізації перевищує середній залишок грошових коштів. В 2018 році даний показник становив 117,934. Станом на 2019 рік його значення збільшилось до 146,673, а в 2020 році – до 155,915. Загалом зростання даного коефіцієнта свідчить про позитивну динаміку для діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ», оскільки свідчить про зменшення періоду витрачання

коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію;

5. Зменшення коефіцієнта відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість в 2020 році в порівнянні з 2018 роком позитивно впливає на діяльність даного підприємства, оскільки вказує на більш ефективне використання оборотних активів у господарській діяльності, і показує питому вагу дебіторської заборгованості в загальній вартості оборотних активів. У 2018 році вона складала 0,248, а в 2020 році – 0,196, відповідно щорічний темп зростання становив 88,9%.

6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який складав 21,471 в 2018 році, 27,403 у 2019 році та 32,057 у 2020 році, показує, в скільки разів чистий дохід (виручка) від реалізації перевищує середній залишок дебіторської заборгованості. Динаміка зміни значення даного показника є позитивною, проте рівень коефіцієнта обіговості є досить низьким для торговельного підприємства. Як наслідок, період погашення дебіторської заборгованості складає більше від 16,7 днів у 2018 році до 11,23 дні у 2020 році. Такі значення є замалим для забезпечення нормального функціонування підприємства та свідчать про необхідність зменшення розмірів дебіторської заборгованості.

7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує в скільки разів собівартість реалізованої продукції перевищує середньорічний залишок кредиторської заборгованості. Зменшення даного показника з 17,78 в 2018 році до 17,347 в 2020 р. свідчить про негативну динаміку діяльності підприємства та погіршення фінансово-господарського стану діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Водночас як позитивний момент слід відмітити зростання даного показника у 2019 році на +3,1%, внаслідок якого значення даного показника склало 18,329.

8. Динаміка показника рентабельності оборотних активів говорить про те, що досліджуване підприємство досить ефективно використовує оборотні активи. Зокрема у 2018 році рентабельність оборотних засобів мала значення у 6,41%,

тобто кожна гривня, вкладена підприємством у оборотні активи приносила йому 6,41 коп. прибутку. У 2019 році значення даного показника було вже вдвічі більшим та складало +13,49%. У 2020 р. його рівень збільшився ще більш ніж на 30% та складав вже +17,81%, що є дуже прийнятною величиною для даного показника, який характеризує діяльність підприємства;

9. Позитивну тенденцію має також інтегральний показник ефективності використання оборотних активів, що показує ефективне використання підприємством оборотних активів. Даний показник в 2018 році становив +1,07, в 2018 році збільшився на 47,3% до +1,57, а в 2020 році показник збільшився ще на 11,8%, в результаті чого складав вже +1,76. Тенденція показника достатньо стабільна, позитивним є те, що він зростає протягом всього досліджуваного періоду, але все таки потрібно звернути на нього увагу задля покращення його значення.

Проведемо аналіз структури власного капіталу згідно з даними I розділу пасиву ф. №1 «Баланс» (табл. 3.4).

Судячи з таблиці 3.4, величина власного капіталу в 2019 році збільшилась на 1525 тис. грн., а темп зростання становив 14,6% в порівнянні з 2018 роком, в 2019 році величина власного капіталу збільшилась ще на 9820 тис. грн. до 21792 тис. грн., в порівнянні з 2019 роком темп зростання склав 182,0%. Це відбулося за рахунок зростання в 2020 році суми зареєстрованого (пайового) капіталу на 6750 тис. грн. та нерозподіленого прибутку на 3070 тис. грн. Найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу підприємства за 2018-2020 рр. має зареєстрований (пайовий) капітал, яка коливалась в межах 56,38%...64,61%. Отже, зміни в складі власного капіталу за досліджуваний період були позитивними.

Проведемо аналіз і оцінювання позикового капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Аналізу підлягають дані II і III розділу пасиву форми № 1 «Баланс» «Поточні зобов'язання» (рядки 1600 – 1695). При цьому визначається питома вага окремих статей розділу в загальній сумі заборгованості, а також

відхилення значень за цими статтями на кінець звітної періоду відносно початку (табл.3.5).

Як видно з табл. 3.6, ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» використовує у своїй діяльності лише поточні позикові кошти та не використовує довгострокові позики. За 2019 рік сумарна величина позикових коштів збільшилася на 1780 тис. грн., темп зростання склав 162,09%. Це відбулося за рахунок збільшення поточної кредиторської заборгованості за розрахунками на 341 тис. грн., за заборгованість за товари, роботи, послуги на 373 тис. грн. та інших поточних

Таблиця 3.4 – Структура і динаміка власного капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	2018 рік		2019-й рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
Власний капітал	10447	100	11972	100	1525	x	1.146	11972	100	21792	100	9820	x	1.820
1. Зареєстрований (пайовий) капітал	6750	64.61	6750	56.38	0	-8.23	1.000	6750	56.38	13500	61.95	6750	5.57	2.000
2. Капітал у дооцінках	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
3. Додатковий капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Всього інвестований капітал	6750	64.61	6750	56.38	0	-8.23	1.000	6750	56.38	13500	61.95	6750	5.57	2.000
4. Резервний капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
5. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	3697	35.39	5222	43.62	1525	8.23	1.412	5222	43.62	8292	38.05	3070	-5.57	1.588
Всього накопичений капітал	10447	100.00	11972	100.00	1525	0.00	1.146	11972	100.00	21792	100.00	9820	0.00	1.820
6. Неоплачений капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
7. Вилучений капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Всього капітал у розпорядженні	10447	100.00	11972	100.00	1525	0.00	1.146	11972	100.00	21792	100.00	9820	0.00	1.820
8. Інші резерви	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Сукупний капітал	13314	100	16619	100	3305	x	1.248	16619	100	29287	100	12668	x	1.762
Частка власного капіталу в сукупному капіталі	x	78.47	x	72.04		-6.43	0.918	x	72.04	x	74.41		2.37	1.033

Таблиця 3.5 – Структура і динаміка позикового капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» за 2018-2020 рр

Найменування показника	2018 рік		2019-й рік		Відхилення (+,-)		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-)		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
Усього зобов'язань	2867	100	4647	100	1780	х	162.09	4647	100	7495	100	2848	х	161,29
1. Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.1. Довгострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.2. Відстрочені податкові зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Цільове фінансування	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.4. Страхові резерви	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.5. Інші довгострокові зобов'язання та забезпечення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Поточні зобов'язання	2867	100.00	4647.00	100.00	1780	0.00	162.09	4647	100.00	7495,00	100,00	2848	0,00	161,29
2.1. Короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2. Заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.3. Векселі видані	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.4. Заборгованість за товари, роботи, послуги	2867	100.00	3240.00	69.72	373	-30.28	113.01	3240	69.72	7030,00	93,80	3790	24,07	216,98
2.5. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками	-	-	341.00	7.34	341	7.34	х	341	7.34	465,00	6,20	124	-1,13	136,36
2.6. Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.7. Інші поточні зобов'язання та забезпечення	-	-	1066.00	22.94	1066	22.94	х	1066	22.94	-	-	-1066	-22,94	0,00
Сукупний капітал	13314	100	16619	100	3305	х	124.82	16619	100	29287	100	12668	х	176,23
Частка позикового капіталу в сукупному капіталі	х	21.53	х	27.96		6.43	1.30	х	27.96	х	25,59		-2,37	0,92

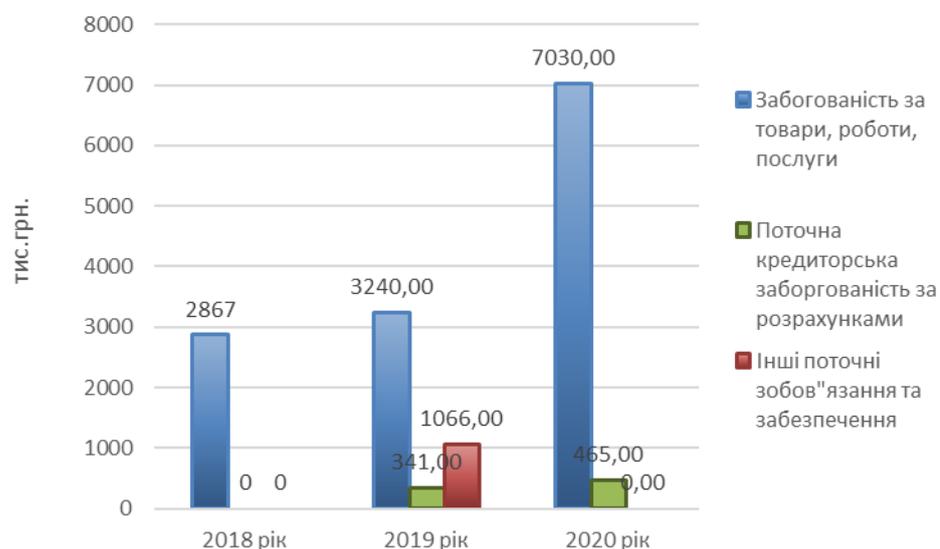

Рисунок 3.3 – Склад поточних зобов'язань ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

зобов'язань та забезпечень на 1066 тис. грн. відповідно. У 2020 році дана тенденція продовжилась: сумарна величина позикових коштів продовжила зростання, причому такими самими темпами (приріст склав +2848 тис. грн. порівняно із 2019 роком, темп зростання склав 161,29%. Це відбулося за рахунок збільшення заборгованості за заборгованість за товари, роботи, послуги на 3790 тис. грн. при одночасному зменшенні інших поточних зобов'язань та забезпечень на 1066 тис. грн. відповідно.

Загалом, можна зробити висновок, що підприємство ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» на власний ризик використовує в своїй діяльності короткостроковий залучений капітал, і має впевненість у своїй діяльності, щодо своєчасного повернення короткострокових зобов'язань.

Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості проводиться з метою визначення раціонального співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства (з огляду на дотримання стабільності його фінансового стану та ефективного розвитку підприємства), а також виявлення можливості залучення додаткових джерел фінансування (табл. 3.7).

Дані, наведені в табл. 3.7, свідчать про перевищення на підприємстві кредиторської заборгованості над дебіторською протягом всього досліджуваного

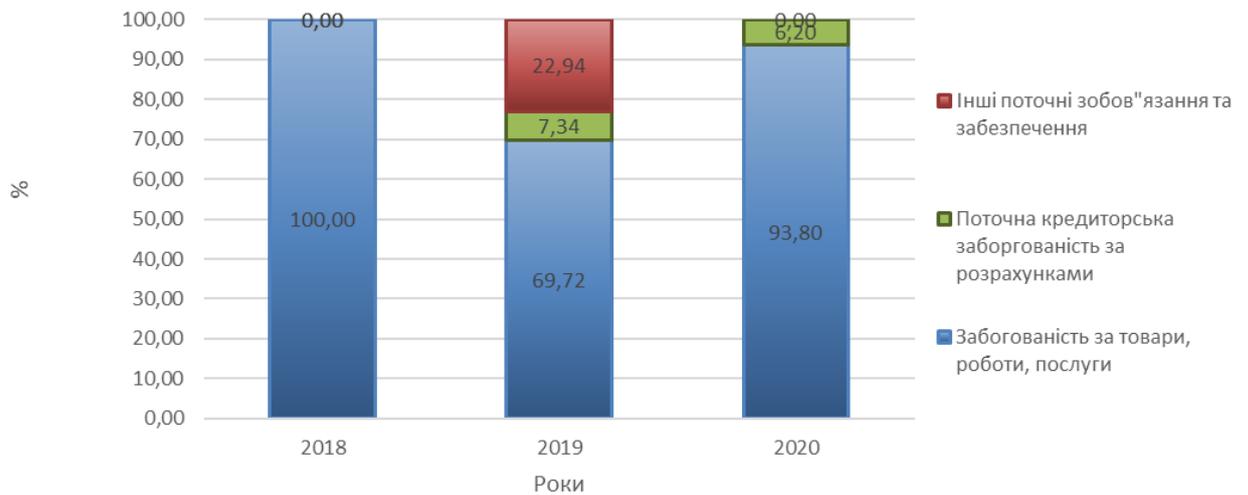

Рисунок 3.4 – Структура поточних зобов'язань
ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

періоду. При цьому величина такого «перевищення» зростає протягом усіх років.

Так, у 2018 році кредиторська заборгованість перевищує дебіторську у 1,192 рази, у 2019 році – вже у 1,772 рази та у 2,156 рази у 2020 році. Цей відсоток є дуже високим та потребує впровадження заходів, спрямованих на зниження величини кредиторської заборгованості.

Така ситуація не може оцінюватися однозначно. З одного боку, підприємство активно користується «чужими» коштами в своїй господарській діяльності, а з другого – стрімко зростає ризик неплатоспроможності підприємства.

У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок про тенденції до погіршення політики управління кредиторською та дебіторською заборгованістю на підприємстві, хоча потрібно все-таки звернути увагу на управління саме кредиторською заборгованістю. Проведений аналіз свідчить про можливість підвищення ефективності політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві та необхідність здійснення постійного моніторингу.

Таким чином, досліджуючи джерела формування майна підприємства, виходять із таких правил, що потребують дотримання певних співвідношень між окремими статтями активів і пасивів.

Таблиця 3.7 – Динаміка співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування статей	На кінець року		Найменування статей	На кінець року		Зміни	
	Тис. грн.	Питома вага,%		Тис. грн.	Питома вага, %	+/-, <i>тис. Грн.</i>	%
2018 рік:							
Дебіторська заборгованість, усього	2405	100	Кредиторська заборгованість, усього	2867	100	-462	x
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	2182	90,73	1. За товари, роботи, послуги	2867	100,00	-685	-9,27
2. По розрахунках	212	8,81	2. По розрахунках	0	0,00	212	8,81
3. Інша дебіторська заборгованість	11	0,46	3. Інша кредиторська заборгованість	0	0,00	11	0,46
2019 рік:							
Дебіторська заборгованість, усього	2623	100	Кредиторська заборгованість, усього	4647	100	-2024	x
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	2612	108,61	1. За товари, роботи, послуги	3240	113,01	-628	-4,40
2. По розрахунках	0	0,00	2. По розрахунках	341	11,89	-341	-11,89
3. Інша дебіторська заборгованість	11	0,46	3. Інша кредиторська заборгованість	1066	37,18	-1055	-36,72
2020 рік:							
Дебіторська заборгованість, усього	3419	100	Кредиторська заборгованість, усього	7371	100	-3952	x
У тому числі:			У тому числі:				
1. За товари, роботи, послуги	3408	141,70	1. За товари, роботи, послуги	7030	245,20	-3622	-103,50
2. По розрахунках	0	0,00	2. По розрахунках	341	11,89	-341	-11,89
3. Інша дебіторська заборгованість	11	0,46	3. Інша кредиторська заборгованість	0	0,00	11	0,46

Для цього мають бути виконані наступні умови:

– основні засоби повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;

– довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування основних фондів, а й для довгострокових оборотних активів.

У результаті проведеного аналізу активів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» прослідковується тенденція стабільності виробничого процесу. Про це свідчить

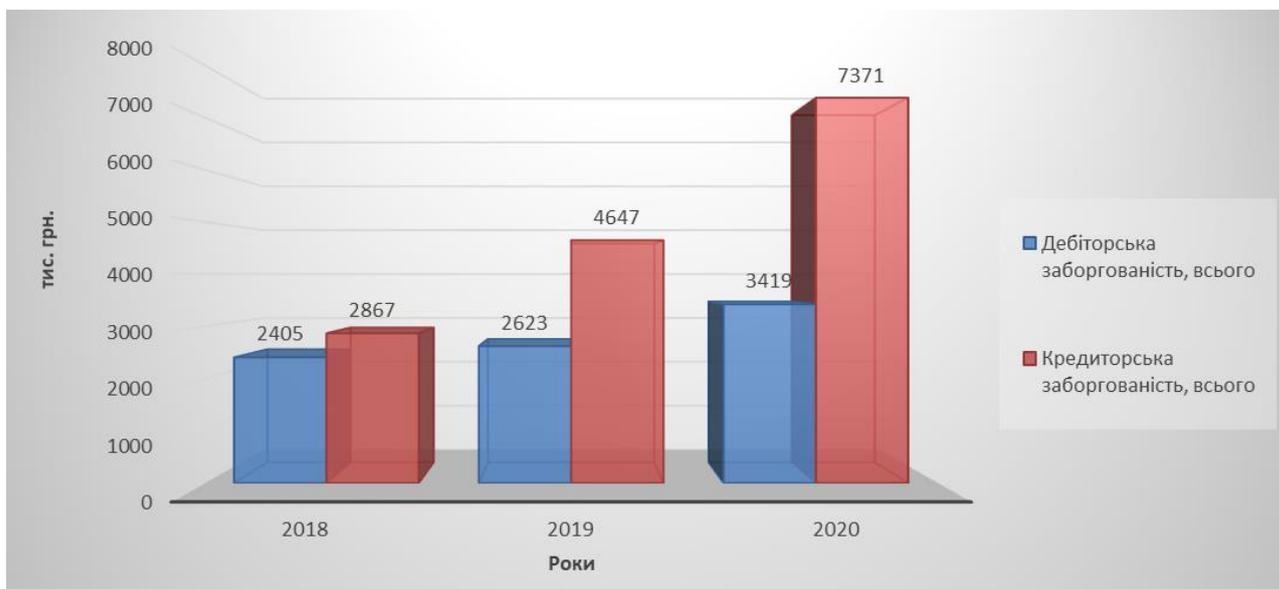

Рисунок 3.5 – Динаміка співвідношення
дебіторської і кредиторської заборгованості

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

підтримання на рівні близько 25% протягом 2018-2020 рр. питомої ваги позикового капіталу для фінансування діяльності підприємства. На 75% діяльність забезпечується власними коштами. Такий стан є цілком задовільний.

На наступному етапі проведемо аналіз та визначення типу фінансової стійкості.

Аналіз фінансової стійкості підприємства є одним з найважливіших аспектів його функціонування та фінансово-економічного благополуччя. Вона характеризує результати його поточного, інвестиційного та фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів і відображає здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями та нарощувати свій економічний потенціал. В умовах ринкової економіки фінансова стійкість є важливою умовою виживання підприємства та основою стабільності його становища. Під фінансовою стійкістю розуміється ступінь фінансової незалежності підприємства у володінні та використанні свого майна.

Фінансова стійкість відображає постійне і стабільне перевищення доходів над витратами, свободу маневрування підприємством своїми грошовими коштами, здатність забезпечувати безперервний процес виробництва і реалізації

своєї продукції, а також витрати на розширення і оновлення за рахунок ефективного їх використання. Іншими словами, фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, який дозволяє підприємству вільно маневрувати грошовими коштами і за рахунок їх ефективного використання забезпечувати безперервне продовження виробничо-збутової діяльності та покривати витрати на розширення і оновлення.

Недостатня фінансова стійкість може призвести до банкрутства підприємства і нестачі коштів для розвитку виробництва і загальнофірмової діяльності. Надмірна фінансова стійкість також має негативний вплив, оскільки стримує розвиток виробничо-господарської діяльності та збільшує витрати підприємства через надмірні запаси і резерви.

Фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку і в той же час задовольняє потреби розвитку підприємства.

Аналіз фінансової стійкості можна розділити на два етапи

I. Оцінювання фінансової стійкості – розрахунок абсолютних і відносних показників на основі порівняння активів та їх фінансових ресурсів.

II. Оцінювання запасу фінансової стійкості – аналіз основних обсягів продажів, операційного та фінансового леввериджу.

До першої групи показників відносять:

1. *Наявність власних коштів підприємства в обороті (В):*

$$B = BK - HA \quad (3.26)$$

де BK – загальна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1495);

HA – сума необоротних активів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1095).

2. *Коефіцієнт фінансової стійкості (K_{fc})* – індикатор, який говорить про здатність підприємства залишатися платоспроможною в довгостроковій

перспективі. Коефіцієнт фінансової стійкості розраховується як співвідношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до суми пасивів:

$$K_{\text{фс}} = \frac{BK + ДЗ}{П} \quad (3.27)$$

де BK – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495);

$ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1595).

$П$ – сума пасивів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1900).

Значення коефіцієнта вказує, яку частку активів підприємство здатна фінансувати за рахунок постійного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі. Високе значення показника говорить про гарні перспективи розвитку компанії, низький ризик банкрутства. Низьке значення говорить про те, що існує певний ризик втрати платоспроможності (за умови, що доступ до короткострокових зобов'язань буде обмеженим).

Нормативне значення знаходиться в межах 0,7-0,9. Більш високе значення не є типовим для активних компаній, адже короткострокові зобов'язання формуються постійно. Значення нижче говорить про недостатню фінансову стійкість в довгостроковій перспективі.

3. *Коефіцієнт автономії* ($K_{\text{фа}}$) – один з найбільш важливих коефіцієнтів фінансової стійкості. Він дорівнює співвідношенню власного капіталу підприємства до всіх фінансових ресурсів:

$$K_{\text{фа}} = \frac{BK}{П} \quad (3.28)$$

де BK – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495);

$П$ – сума пасивів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1900).

Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів.

Цей показник важливий як для власників, так і для кредиторів компанії. Низьке значення показника буде сигналізувати про високий рівень ризиків і низьку стійкість компанії в середньостроковій перспективі. Низька частка власного капіталу, зазвичай, супроводжується значними фінансовими витратами (процентні платежі, інші витрати на залучення і використання позикових коштів). Тому зміна ринкової ситуації може привести до ситуації, коли сума операційних витрат і фінансових витрат буде перевищувати фінансовий результат компанії. Тривалий вплив такого фактора, безумовно, призведе до банкрутства. Власників також хвилює перспектива роботи компанії в найближчі 3-10 років. Однак їх цікавить і інший аспект, який показує коефіцієнт фінансової автономії. Низька частка власного капіталу при високій рентабельності буде говорити про ефективне використання коштів власників та їх високу прибутковість.

Перед підприємством стоять різні цілі – з однієї сторони генерувати прибуток, а з іншої – залишатися стабільним в середньо- і довгостроковій перспективі. Тому нормативне значення показника знаходиться в межах 0,4...0,6. Більш низьке значення може говорити про високий рівень фінансових ризиків. Значення показника фінансової автономії вище 0,6 говоритиме про те, що підприємство використовує не весь свій потенціал.

4. Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{\phi z}$) є індикатором фінансової стійкості, який також вказує на здатність компанії проводити прогнозовану діяльність в довгостроковій перспективі. Показник є оберненим до показника фінансової автономії. Він розраховується як співвідношення пасивів до власного капіталу:

$$K_{\phi z} = \frac{П}{ВК} \quad (3.29)$$

де $ВК$ – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495);

$П$ – сума пасивів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1900).

Значення показника говорить про те, скільки фінансових ресурсів використовує компанія на кожну гривню власного капіталу. Нормативне значення показника знаходиться в межах 1,67-2,5.

5. Коефіцієнт фінансового ризику ($K_{фр}$):

$$K_{фр} = \frac{ДЗ + КЗ + З_{на}}{ВК} \quad (3.30)$$

де $ВК$ – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495);

$ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1595);

$КЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1695);

$З_{на}$ – сума зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис. грн. (Ф1 р.1700)

Рекомендоване значення цього показника ≤ 1 . Зазначений коефіцієнт є узагальнюючим при аналізі фінансової стійкості підприємства. Зростання його значення свідчить про посилення залежності підприємства від позикових коштів і, відповідно, зниженні його фінансової стійкості.

6. Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу (K_m):

$$K_m = \frac{ВOK}{ВК} \quad (3.31)$$

де $ВOK$ – загальна величина власного оборотного капіталу, тис. грн. (Ф1 р.1495 – р.1095);

$ВК$ – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495).

Рекомендоване значення цього показника $> 0,1$. Цей коефіцієнт показує, яка частка власного капіталу підприємства перебуває в мобільній формі. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим ефективніше використовуються власні оборотні кошти підприємства і, відповідно, вище міра його фінансової стійкості.

7. Коефіцієнт покриття запасів (K_3):

$$K_3 = \frac{BOK}{З} \quad (3.32)$$

де BOK – загальна величина власного оборотного капіталу, тис. грн. (Ф1 р.1495 – р.1095);

$З$ – загальна величина запасів підприємства, тис. грн. (Ф1 р.1100).

Рекомендоване значення цього показника > 1 . Рекомендоване значення коефіцієнта маневреності власного капіталу більше або дорівнює 0,1. Зазначений коефіцієнт характеризує міру фінансової стійкості по відношенню до покриття власними оборотними коштами величини запасів товариства. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово стійким є досліджуване підприємство. На кожну гривню, яка вкладена в запаси, повинна приходитися одна гривня (або більше) власних оборотних коштів.

8. *Коефіцієнт загальної заборгованості* ($K_{зз}$) відображає частку залучених зі сторони джерел у формуванні майна підприємства:

$$K_{зз} = \frac{ДЗ + КЗ}{П} \quad (3.33)$$

де $ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн. (Ф1 р.1595);

$КЗ$ – сума короткострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн. (Ф1 р.1695);

$П$ – сума пасивів підприємства, тис. грн. (Ф1 р.1900).

Бажано, щоб показник загальної заборгованості не перевищував 50%. Постійне перевищення 50% і тенденція до його зростання може свідчити про ознаки збанкрутіння підприємства. Найоптимальнішим і найменш ризиковим цей показник є на рівні 25-30%.

9. Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу ($K_{вк/зз}$) є найбільш загальною оцінкою фінансової стійкості підприємства та відображає кількість позичених коштів, що припадає на 1 грн. власних коштів:

$$K_{вк/зз} = \frac{ДЗ + КК}{ВК} \quad (3.34)$$

де $ВК$ – загальна величина власного капіталу, тис. грн.(Ф1 р.1495).

$ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1595);

$КК$ – сума короткострокових кредитів банків, тис. грн.(Ф1 р.1600).

Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про певне зниження фінансової стійкості, і навпаки.

Результати розрахунку перерахованих вище показників по ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. наведені у табл. 3.8.

На основі розрахованих показників фінансової стійкості можна сказати, що підприємство загалом має задовільний фінансовий стан, оскільки більшість коефіцієнтів знаходяться в межах допустимих значень, а є значно вищий за нормативний рівень (коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт фінансового ризику тощо).

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють три основних показники.

1. *Наявність власних коштів (В)* – різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства; розраховується за формулою (3.26)

2. *Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал) (ВД)* – визначають збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань:

$$ВД = ВК + ДЗ - НА \quad (3.35)$$

де $ВК$ – загальна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1495);

Таблиця 3.8 – Показники фінансової стійкості діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	Рекомендоване (нормативне) значення	Роки		Відхилення		Роки		Відхилення	
		2018	2019	Абсолютне, +/-	Відносне, %	2019	2020	Абсолютне, +/-	Відносне, %
1. Наявність власних коштів підприємства в обороті	Зростання	7034	8584	+1550	122,0	8584	13807	+5223	160,8
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,7...0,9	0,785	0,720	-0,064	91,8	0,720	0,744	+0,024	103,3
3. Коефіцієнт автономії	0,4...0,6	0,785	0,720	-0,064	91,8	0,720	0,744	+0,024	103,3
4. Коефіцієнт фінансової залежності	1,67...2,5	1,274	1,388	+0,114	108,9	1,388	1,344	-0,044	96,8
5. Коефіцієнт фінансового ризику	≤ 1	0,274	0,388	+0,114	141,4	0,388	0,344	-0,044	88,6
6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,1$	0,673	0,717	+0,044	106,5	0,717	0,634	-0,083	88,4
7. Коефіцієнт покриття запасів	> 1	0,987	0,863	-0,124	87,4	0,863	0,854	-0,009	98,9
8. Коефіцієнт заборгованості	0,25-0,3	0,215	0,280	+0,064	129,9	0,280	0,256	-0,024	91,5
9. Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу	зниження	–	–	–	x	–	–	–	x

ДЗ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1595);

НА – сума необоротних активів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1095).

3. *Наявність загальних коштів (ЗК)* – визначають збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків:

$$ЗК = ВК + ДЗ + КК - НА \quad (3.36)$$

де *ВК* – загальна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1495);

ДЗ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.(Ф1 р.1595);

КК – сума короткострокових кредитів банків, тис. грн.(Ф1 р.1600);

НА – сума необоротних активів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1095). Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають *три показники забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування*:

1. *Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів (Фв)* для формування запасів підприємства:

$$\Phi_v = В - З \quad (3.37)$$

де *З* – загальна величина запасів підприємства, тис. грн.(Ф1 р.1100).

2. *Надлишок (+) або дефіцит (-) власних довгострокових позикових коштів (Фвд)* для формування запасів підприємства:

$$\Phi_{vd} = ВД - З \quad (3.38)$$

3. *Надлишок (+) або дефіцит (-) загальних коштів (Фзк)* для формування запасів підприємства:

$$\Phi_{zk} = ЗК - З \quad (3.39)$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трикомпонентний показник:

$$S_{(\Phi)} = \{S_1(\pm\Phi_v); S_2(\pm\Phi_{вд}); S_3(\pm\Phi_{зк})\}, \quad (3.40)$$

де функція S визначається так:

$$S_{(\Phi)} = \begin{cases} 1, & \text{якщо } \Phi \geq 0; \\ 0, & \text{якщо } \Phi < 0. \end{cases}, \quad (3.41)$$

Для характеристики фінансового стану на підприємстві розглядають чотири типи фінансової стійкості:

1. *Абсолютна фінансова стійкість* – трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$S_{(\Phi)} = \{1;1;1\}.$$

Такий тип фінансової стійкості характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів, що трапляється вкрай рідко.

2. *Нормальна фінансова стійкість* – трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд:

$$S_{(\Phi)} = \{0;1;1\}.$$

У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» із точки зору фінансового менеджменту. Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажаною для підприємства.

3. *Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан* – трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд:

$$S_{(\Phi)} = \{0;0;1\}.$$

Спостерігається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відновлення рівноваги внаслідок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

4. Кризовий фінансовий стан – трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд:

$$S_{(\Phi)} = \{0; 0; 0\}$$

Підприємство перебуває на межі банкрутства, коли грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не покривають навіть кредиторської заборгованості та прострочених позик.

Таблиця 3.9 – Зведена таблиця показників за типами фінансової стійкості

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна стійкість	Нормальна стійкість	Нестійке становище	Кризове становище
$\Phi_B = B-Z$	$\Phi_B > 0$	$\Phi_B > 0$	$\Phi_B > 0$	$\Phi_B < 0$
$\Phi_{B\partial} = B\partial-Z$	$\Phi_{B\partial} > 0$	$\Phi_{B\partial} < 0$	$\Phi_{B\partial} < 0$	$\Phi_{B\partial} < 0$
$\Phi_{ЗК} = ЗК-Z$	$\Phi_{ЗК} > 0$	$\Phi_{ЗК} > 0$	$\Phi_{ЗК} > 0$	$\Phi_{ЗК} < 0$

Проаналізуємо показники, що характеризують вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів та тип фінансової стійкості підприємства (табл. 3.10).

Згідно проведених розрахунків можна зробити висновок, що протягом всього періоду підприємство має незадовільний фінансовий стан, оскільки стан абсолютної фінансової стійкості протягом всього періоду характеризується як кризовий. Крім того динаміка показників фінансової стійкості вказує на той факт, що найближчим часом ситуація кардинально не зміниться: значення показників фінансової стійкості лише стрімко падають, а відповідно підприємство має дуже високий ризик банкрутства.

Наступним етапом проведемо аналіз ліквідності та платоспроможності.

При аналізі ліквідності та платоспроможності діяльності підприємства визначається реальна здатність підприємства розрахунку по власним

Таблиця 3.10 – Показники фінансової стійкості діяльності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	Позначення	Роки		Відхилення		Роки		Відхилення	
		2018	2019	Абсолютне, +/-	Відносне, %	2019	2020	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Загальна величина запасів	<i>З</i>	7124	9945	2821	39,6	9945	16172	6227	62,6
Наявність власних коштів	<i>В</i>	7034	8584	1550	22,0	8584	13807	5223	60,8
Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал)	<i>ВД</i>	7034	8584	1550	22,0	8584	13807	5223	60,8
Наявність загальних коштів	<i>ВК</i>	7034	8584	1550	22,0	8584	13807	5223	60,8
Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів для формування запасів	$\Phi_{\text{в}} = В-З$	-90	-1361	-1271	1412,2	-1361	-2365	-1004	73,8
Надлишок (+) або дефіцит (-) власних довгострокових позикових коштів	$\Phi_{\text{вд}} = ВД-З$	-90	-1361	-1271	1412,2	-1361	-2365	-1004	73,8
Надлишок (+) або дефіцит (-) загальних коштів для формування запасів	$\Phi_{\text{зк}} = ЗК-З$	-90	-1361	-1271	1412,2	-1361	-2365	-1004	73,8
Трикомпонентний показник фінансової стійкості	$S_{(\Phi)} = \begin{Bmatrix} S_1(\pm\Phi_{\text{в}}) \\ S_2(\pm\Phi_{\text{вд}}) \\ S_3(\pm\Phi_{\text{зк}}) \end{Bmatrix}$	{0 0 0}	{0 0 0}	х	х	{0 0 0}	{0 0 0}	х	х
Тип фінансової стійкості		кризовий	кризовий	х	х	кризовий	кризовий	х	х

зобов'язанням, можливість покриття власних поточних зобов'язань за рахунок поточних активів. Аналіз ліквідності передбачає:

1. складання балансу ліквідності;
2. розрахунок і аналіз основних показників ліквідності:
 - власний оборотний капітал;
 - коефіцієнт ліквідності (покриття);
 - коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності;
 - коефіцієнт абсолютної ліквідності;
 - коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами.

Розпочнемо із визначення ліквідності балансу, де слід порівняти підсумки наведених груп по активу і пасиву. Баланс є абсолютно ліквідним, коли виконується наступне співвідношення:

$$\{A1 \geq П1\}; \{A2 \geq П2\}; \{A3 \geq П3\}; \{A4 \leq П4\}$$

Зіставлення першої та другої груп активів із першими двома групами пасивів дозволяє оцінити поточну ліквідність, яка свідчить про платоспроможність підприємства на найближчий час. Порівняння активів (А3), що повільно реалізуються з довгостроковими пасивами (П3) відображає перспективну ліквідність – прогноз платоспроможності на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів. Баланс ліквідності підприємства відобразимо на наступній таблиці (табл. 3.11).

В цілому слід відзначити, що при співставленні першої групи активів із першою групою пасивів характерне домінування пасивної частини у 2018-2020 рр., що демонструє неліквідність підприємства за даною групою в досліджувані три роки. Це є негативна риса в діяльності підприємства, оскільки погіршується здатність платоспроможності підприємства в найближчий час. При співставленні другої та третьої групи активів з другою та третьою групою пасивів, домінуючими протягом всього періоду є активи. Це свідчить про наявність можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок власних ліквідних активів.

Водночас за даними розрахунків таблиці 3.12 таке перевищення є

Таблиця 3.11 – Баланс ліквідності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Актив	Роки			Пасив	Роки			Надлишок +/-		
	2018	2019	2020		2018	2019	2020	2018	2019	2020
Група А1 Грошові кошти, поточні фін. інвестиції	333	606	788	Група П1 Поточні зобов'язання Кредит. заборгован. за товари, роботи	2867	4647	7495	-2534	-4041	-6707
Група А2 Дебіторська заборгованість, Готова продукція	2444	2680	4342	Група П2 Короткострокові кредити банку	0	0	0	+2444	+2680	+4342
Група А3 Виробничі запаси, незавершене виробництво	7124	9945	16172	Група П3 Довгострокові зобов'язання	0	0	0	+7124	+9945	+16172
Група А4 Необоротні активи	3413	3388	7985	Група П4 Власний капітал	10447	11972	21792	-7034	-8584	-13807
Всього баланс	13314	16619	29287	Всього баланс	13314	16619	29287	х	х	х

Таблиця 3.12 – Класифікація типів фінансової стійкості, виходячи із ступеня ліквідності обігових засобів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

2018 рік						
Тип стійкості	Поточна		Короткострокова перспектива		Довгострокова перспектива	
Абсолютна	$A1 \geq П1$		$A1 \geq П1 + П2$		$A1 \geq П1 + П2 + П3$	
Нормальна	$A1 + A2 \geq П1$		$A1 + A2 \geq П1 + П2$		$A1 + A2 \geq П1 + П2 + П3$	
Передкризовий	$A1 + A2 + A3 \geq П1$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2 + П3$	1
Кризовий	$A1 + A2 + A3 \leq П1$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2 + П3$	
2019 рік						
Тип стійкості	Поточна		Короткострокова перспектива		Довгострокова перспектива	
Абсолютна	$A1 \geq П1$		$A1 \geq П1 + П2$		$A1 \geq П1 + П2 + П3$	
Нормальна	$A1 + A2 \geq П1$		$A1 + A2 \geq П1 + П2$		$A1 + A2 \geq П1 + П2 + П3$	
Передкризовий	$A1 + A2 + A3 \geq П1$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2 + П3$	1
Кризовий	$A1 + A2 + A3 \leq П1$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2 + П3$	
2020 рік						
Тип стійкості	Поточна		Короткострокова перспектива		Довгострокова перспектива	
Абсолютна	$A1 \geq П1$		$A1 \geq П1 + П2$		$A1 \geq П1 + П2 + П3$	
Нормальна	$A1 + A2 \geq П1$		$A1 + A2 \geq П1 + П2$		$A1 + A2 \geq П1 + П2 + П3$	
Передкризовий	$A1 + A2 + A3 \geq П1$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2$	1	$A1 + A2 + A3 \geq П1 + П2 + П3$	1
Кризовий	$A1 + A2 + A3 \leq П1$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2$		$A1 + A2 + A3 \leq П1 + П2 + П3$	

недостатньо високим та відповідає передкризовому фінансовому стану підприємства, причому як у поточній ситуації, так і у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Важливим є те, що розраховані показники ліквідності відображають відсутність перспективної ліквідності, оскільки за третьою групою характерне саме домінування пасивної частини над активною.

Далі розрахуємо основні показники ліквідності і проведемо їх аналіз:

1. *Власний оборотний капітал (ВОК)* є абсолютним показником ліквідності та платоспроможності підприємства і розраховується за формулою:

$$ВОК = ОК - ПЗ \quad (3.42)$$

де $ОК$ – сума оборотних активів підприємства, тис. грн.;

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн. 2. *Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття)* вимірює загальну ліквідність і показує якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами. При цьому поточні активи за нормативом мають вдвічі перевищувати короткострокові зобов'язання.

$$K_{нл} = \frac{ОА}{ПЗ} \quad \text{або} \quad K_{нл} = \frac{А1 + А2 + А3}{П1 + П2} \geq 2 \quad (3.43)$$

де $K_{нл}$ – загальний коефіцієнт ліквідності (покриття), грн./грн.;

$ОА$ – сума оборотних активів, тис. грн.

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн.

3. *Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$)* показує, яка частина короткострокових зобов'язань підприємства може бути погашена найближчим часом за рахунок наявних коштів та можливих надходжень:

$$K_{шл} = \frac{ОА - ВЗ}{ПЗ} \quad \text{або} \quad K_{шл} = \frac{А1 + А2}{П1 + П2} \geq 0,8 \quad (3.44)$$

де $ОА$ – сума оборотних активів, тис. грн.

$BЗ$ – сума виробничих запасів, тис. грн.

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн.

4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$) є найбільш жорстким критерієм неплатоспроможності й показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити негайно:

$$K_{ал} = \frac{ГЗ}{ПЗ} \quad \text{або} \quad K_{пл} = \frac{А1}{П1 + П2} \geq 0,2 \quad (3.45)$$

де $ГЗ$ – грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн.

5. Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей ($K_{тмц}$) показує якою мірою зобов'язання покриваються запасами:

$$K_{тмц} = \frac{ТМЦ}{ПЗ} \quad \text{або} \quad K_{пл} = \frac{А3}{П1 + П2} \quad (3.46)$$

де $ГЗ$ – грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн.

6. Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості ($K_{дз}$) показує, якою мірою очікувані надходження від дебіторів будуть використані для погашення короткострокових зобов'язань.

$$K_{дз} = \frac{ДбЗ}{ПЗ} \quad \text{або} \quad K_{пл} = \frac{А2}{П1 + П2} \quad (3.47)$$

де $ДбЗ$ – загальна величина дебіторської заборгованості, тис. грн.

$ПЗ$ – сума поточних зобов'язань і забезпечень, тис. грн.

Результати розрахунку показників ліквідності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-20208 рр. узагальнені в табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Аналіз показників ліквідності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	Нормативне значення	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Власний оборотний капітал, тис. грн.	додатне	7034,0	8584,0	13807,0	+1550,0	+5223,0
Загальний коефіцієнт ліквідності	не менше 2,0	3,453	2,847	2,842	-0,606	-0,005
Коефіцієнт швидкої ліквідності	не менше 0,8	0,969	0,707	0,684	-0,261	-0,023
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	не менше 0,2	0,116	0,130	0,105	+0,014	-0,025
Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей	зростання	2,485	2,140	2,158	-0,345	+0,018
Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	зростання	0,852	0,577	0,579	-0,276	+0,003

Аналіз отриманих результатів свідчить про незадовільний фінансовий стан підприємства, оскільки більшість розрахованих показників не відповідає нормативному значенню, проте деякі (коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей, коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості) мають негативну динаміку, що свідчить про погіршення ситуації, що склалася на ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Проведемо аналіз та оцінку платоспроможності підприємства за допомогою наступних показників:

1. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (K_3), який має бути не нижчим за 0,5 грн./грн.

$$K_3 = \frac{BOK}{OA} \geq 0,5 \quad (3.48)$$

де BOK – власний оборотний капітал, тис. грн.

OA – оборотні активи, тис. грн.

2. Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства (K_3) – визначається як здатність покрити всі свої зобов'язання (короткострокові і довгострокові) наявними активами:

$$K_3 = \frac{A}{ЗЗ} \quad (3.49)$$

де A – загальна величина активів, тис. грн.

$ЗЗ$ – загальна величина зобов'язань, тис. грн.

3. Коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{фл}$) розраховують для оцінки довгострокової платоспроможності:

$$K_{фл} = \frac{ДЗ}{ВК} \quad (3.50)$$

де $ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань і забезпечень, тис. грн.;

$ВК$ – загальна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.

Цей коефіцієнт характеризує можливість погашення довготермінових позик і здатність підприємства функціонувати тривалий час.

4. Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності ($K_{ен}$) – характеризує реальну можливість підприємства протягом 6 місяців відновити свою платоспроможність (при рівні показника більше одиниці), або відсутність такої можливості (при рівні даного показника менше одиниці). Він розраховується, якщо коефіцієнти поточної ліквідності та забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами нижчі за нормативні, але спостерігається тенденція до їх зростання (або, навпаки, – відповідають нормативам, але є тенденція до зниження).

$$K_{ен} = \frac{K_{n1} + \frac{M}{T} \times (K_{n1} - K_{n0})}{2} \quad (3.51)$$

де K_{n0} – коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт ліквідності) на початок періоду, грн./грн.;

K_{n1} – коефіцієнт поточної ліквідності на кінець періоду, грн./грн.;

M – період відновлення платоспроможності, міс.;

T – звітний період, міс.

Як правило, коефіцієнт відновлення платоспроможності розраховують на 6 місяців (у формулі $M = 6$). Коефіцієнт втрати платоспроможності розраховують на 3 місяці ($M = 3$). Якщо коефіцієнт відновлення платоспроможності перевищує одиницю, то підприємство має реальну можливість протягом 6 місяців відновити свою платоспроможність, а якщо не перевищує – така можливість відсутня.

5. Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості ($K_{кз}$)

$$K_{кз} = \frac{КЗ}{ВК + ДМП + ДзЗ} \quad (3.52)$$

де $КЗ$ – кредиторська заборгованість, грн.;

$ВК$ – власний капітал підприємства, грн.;

$ДМП$ – доходи майбутніх періодів, грн.;

$ДзЗ$ – дебіторська заборгованість, грн.

6. Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами ($K_{чоа/ча}$):

$$K_{чоа/ча} = \frac{A - НА - ДЗ - ПЗ}{A - ДЗ - ПЗ} \quad (3.53)$$

де A – загальна вартість активів, грн.;

$НА$ – загальна вартість необоротних активів, грн.;

$ДЗ$ – довгострокові зобов'язання, грн.;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання, грн.

Результати розрахунку показників платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. узагальнені в табл. 3.14.

Таблиця 3.14 – Аналіз показників платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	Нормативне значення	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	не менше 0,5	0,710	0,649	0,648	-0,062	-0,001
Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства	зростання	4,644	3,576	3,908	-1,068	+0,331
Коефіцієнт фінансового левериджу	зростання	–	–	–	–	–
Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності	не менше 1	x	1,272	1,420	x	0,148
Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості	зростання	0,222	0,317	0,287	+0,095	-0,030
Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	зростання	0,673	0,717	0,634	+0,044	-0,083

Аналіз отриманих результатів лише підтверджує зроблені раніше висновки: підприємство погіршує свій фінансовому стані. Так, зокрема, динаміка коефіцієнту забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами носить негативний характер до зменшення та протягом 2018-2020 рр., хоча й поки що має значення вище за нормативне. Коефіцієнт фінансового левериджу має нульове значення протягом усіх трьох років, які досліджуються. Водночас, розрахований коефіцієнт відновлення платоспроможності свідчить про те, що найближчим часом підприємство в змозі відновити свою платоспроможність.

Важливими показниками діяльності підприємства виступають показники, що характеризують вміння менеджерів підприємства трансформувати сформований обсяг активів в грошові доходи від реалізації продукції – це і є так звані показники ділової активності. Головною метою аналізу ділової активності

підприємства є оцінка ефективності управління активами і визначення потенційних можливостей її підвищення.

Ступінь ділової активності на рівні підприємства визначається за допомогою коефіцієнтів оборотності:

- коефіцієнта оборотності оборотних активів;
- коефіцієнтів ефективності використання ресурсів;
- коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості;
- тривалості оборотів дебіторської та кредиторської заборгованості;
- коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості;
- коефіцієнта оборотності матеріальних запасів;
- періоду обороту власного оборотного капіталу.

В даному випадку більшість з цих показників розраховані в ході попередніх розрахунків при оцінюванні ефективності використання оборотних активів. Але для повної оцінки ділової активності підприємства та для розрахунку фінансового циклу підприємства додатково розрахуємо 3 показники:

1. *Тривалість оборотності дебіторської заборгованості* ($T_{одз}$) – індикатор ефективності відносин з клієнтами, який показує, як довго останні погашають свої рахунки. Коефіцієнт дає уявлення про платіжну дисципліну покупців.

$$T_{одз} = \frac{360}{K_{одз}} \quad (3.54)$$

де $K_{одз}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги

Чим менше цей показник, тим швидше дебіторська заборгованість перетворюється в кошти, а отже підвищується ліквідність оборотних коштів підприємства. Високе значення коефіцієнта може свідчити про труднощі, що виникли при стягненні коштів по рахунках дебіторів.

2. *Тривалість оборотності кредиторської заборгованості* ($T_{кз}$) – показник ділової активності, який вказує на кількість оборотів, які здійснила кредиторська заборгованість протягом року:

$$T_{окз} = \frac{360}{K_{окз}} \quad (3.55)$$

де $K_{окз}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості підприємства.

Порівнюючи оборотність кредиторської та дебіторської заборгованості можна визначити якість політики комерційного (товарного) кредитування в компанії. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською означає, що підприємство використовує кошти кредиторів в якості джерела фінансування своїх дебіторів, а інша частина грошей використовується фірмою для фінансування своїх інших операцій. Показник розраховується як співвідношення собівартості до середньорічної суми кредиторської заборгованості. Результат розрахунку показує, скільки раз підприємство погасило свої зобов'язання перед постачальниками, підрядниками тощо протягом періоду дослідження. Чим менший даний період, тим краще для діяльності підприємства.

3. *Тривалість оборотності запасів* ($T_{оз}$) – показник ділової активності, який вказує на ефективність управління запасами підприємства.

$$T_{оз} = \frac{360}{K_{оз}} \quad (3.56)$$

де $K_{окз}$ – коефіцієнт оборотності запасів.

Значення показника вказує на період часу, необхідний для трансформації товарно-матеріальних запасів підприємства у суму грошових доходів. Негативною є тенденція до збільшення, оскільки збільшується період необхідний для формування абсолютних результатів діяльності підприємства.

Результати розрахунку показників ділової активності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. узагальнені в табл. 3.15.

Таблиця 3.15 – Аналіз показників ділової активності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Найменування показника	Нормативне значення	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Тривалість оборотності дебіторської заборгованості	зменшення	16,8	13,1	11,2	-3,629	-1,907
Тривалість оборотності кредиторської заборгованості	зменшення	20,2	19,6	20,8	-0,607	+1,112
Тривалість оборотності запасів	зменшення	47,5	44,6	43,3	-2,855	-1,358

Отримані результати свідчать про досить високу ділову активність підприємства: тривалість оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості мають коливання в межах 11...16 днів та близько 20 днів відповідно. Такі значення цілком задовільні для забезпечення стабільної роботи підприємства та його розвитку.

Ділову активність підприємства визначають за умови виконання так званого «золотого правила» економіки підприємства:

$$T_{np} > T_p > T_k > 100\% \quad (3.57)$$

де T_{np} – темп зростання прибутку до оподаткування, %;

T_p – темп збільшення обсягу реалізації, %;

T_k – темп зростання авансованого капіталу, %.

За результатами розрахунків підприємство не дотримується умов «золотого правила» протягом майже всього досліджуваного періоду: лише у 2019 році підприємство спромоглося досягти «золотого» співвідношення, але вже у наступний рік воно було порушено.

Одним із важливих показників, що характеризують ділову активність підприємства, є тривалість операційного та фінансового циклу. Операційний

Таблиця 3.16 – Допоміжні розрахунки складових «золотого правила» економіки підприємства ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	Роки				Відхилення	
	2017	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	658	773	1902	2400	1129	498
Темп зростання прибутку до оподаткування, %		117,5	246,1	126,2	128,6	-119,9
Чистий дохід від реалізації товарів, робіт та послуг, тис. грн.	39295	52068	68863	108673	16795	39810
Темп зростання чистого доходу від реалізації, %		132,5	132,3	157,8	-0,2	25,6
Авансований капітал (вартість активів), тис.грн.	10864,0	13314,0	16619,0	29287,0	3305	12668
Темп зростання авансованого капіталу, %		122,6	124,8	176,2	2,3	51,4

грошовий цикл – це період часу між оплатою товарів постачальникові і отриманням грошових коштів від клієнта за поставлену продукцію.

Тривалість операційного циклу – один із найважливіших показників, що характеризують ділову активність підприємства. Величина даного показника характеризує, скільки днів необхідно підприємству для закупівлі сировини і виробництва продукції. Чим менша тривалість операційного циклу, тим ефективніша діяльність підприємства, ти вища його ділова активність. Тривалість операційного циклу є арифметичною сумою тривалості періодів оборотності дебіторської заборгованості й запасів у днях:

$$T_{оц} = T_{одз} + T_{оз} \quad (3.58)$$

де $T_{оц}$ – тривалість операційного циклу, дні;

$T_{одз}$ – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, дні;

$T_{оз}$ – тривалість одного обороту запасів, дні.

За результатами проведених розрахунків спостерігається тенденція до зменшення тривалості операційного циклу за досліджуваний період, що є

позитивним, оскільки кількість днів необхідна для отримання грошових коштів внаслідок проведення операційної діяльності підприємства зменшується.

Таблиця 3.17 – Розрахунок тривалості операційного циклу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Тривалість оборотності дебіторської заборгованості, днів	16,8	13,1	11,2	-3,6	-1,9
Тривалість оборотності запасів, днів	47,5	44,6	43,3	-2,9	-1,4
Тривалість операційного циклу, днів	64,2	57,8	54,5	-6,5	-3,3

Величиною, яка доповнює показник тривалості операційного циклу, є кількість операційних циклів, що відбуваються на підприємстві за певний період часу (рік, квартал, місяць). Кількість операційних циклів за період розраховується за формулою:

$$K_{oc} = \frac{T}{T_{oc}} \quad (3.59)$$

де K_{oc} – кількість операційних циклів за певний період;

T_{oc} – тривалість операційного циклу, дні;

T – тривалість аналізованого періоду, дні.

Таблиця 3.18 – Розрахунок кількості операційних циклів ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Тривалість операційного циклу, днів	64,2	57,8	54,5	-6,5	-3,3
Кількість операційних циклів за певний період, циклів / рік	5,604	6,233	6,607	0,629	0,374

За досліджуваний період спостерігається тенденція до збільшення кількості операційних циклів, а саме з 5,604 цикли на рік у 2018 році до 6,607

цикли на рік 2020 року. Дана тенденція спричинена зменшенням тривалості операційного циклу. Ситуація, що склалася на підприємстві, є позитивною: протягом року відбувається більше шести циклів. Така ситуація є цілком сприятливою.

Під фінансовим циклом прийнято розуміти період, який починається з моменту оплати постачальником за матеріали (погашення кредиторської заборгованості) й закінчується у момент надходження грошей від покупців за відвантажену продукцію. Тривалість фінансового циклу розраховується, як сума періоду обороту (погашення) дебіторської заборгованості та товарно-матеріальних запасів за вирахуванням періоду обороту кредиторської заборгованості:

$$T_{фц} = T_{оц} - T_{окз} \quad (3.60)$$

де $T_{фц}$ – тривалість фінансового циклу, дні;

$T_{оц}$ – тривалість операційного циклу, дні;

$T_{окз}$ – тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, дні.

Чим вище значення фінансового циклу, тим більша потреба підприємства в грошових коштах для придбання виробничих оборотних коштів. Такий стан свідчить про наявність у підприємства достатньої кількості грошових коштів для фінансування своєї поточної діяльності.

Таблиця 3.19 – Розрахунок тривалості фінансового циклу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника, днів	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Тривалість операційного циклу	64,2	57,8	54,5	-6,5	-3,3
Тривалість оборотності кредиторської заборгованості	20,2	19,6	20,8	-0,6	1,1
Тривалість фінансового циклу	44,0	38,1	33,7	-5,9	-4,4

В цілому за результатами розрахунків спостерігається наступна тенденція: в результаті роботи підприємства даний показник досягає додатне значення та тенденцію до зниження, що є позитивним моментом в діяльності підприємства.

Комплекс даних розрахунків зведено до табл. 3.20, де відображено зведення головних абсолютних значень діяльності підприємства для розрахунку фінансового циклу.

Таблиця 3.20 – Періоди обороту поточних активів та зобов'язань ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019 – 2018	2020 – 2019
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	52068	68863	108673	16795,0	39810,0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗГ), тис. грн.	2425	2513	3390	88,0	877,0
Запаси (З), тис. грн.	6866	8534,5	13058,5	1668,5	4524,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗТ), тис. грн.	2928,5	3757	6264,5	828,5	2507,5
Періоди обороту, днів:					
– дебіторської заборгованості	16,8	13,1	11,2	-3,6	-1,9
– запасів	47,5	44,6	43,3	-2,9	-1,4
– кредиторської заборгованості	20,2	19,6	20,8	-0,6	1,1
Фінансовий цикл (п. 2 + п. 3 – п. 4)	44,0	38,1	33,7	-5,9	-4,4

Після аналізу операційного і фінансового циклів доцільним є проведення аналізу динаміки основних показників використання оборотних активів (коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт закріплення оборотних активів, тривалість одного обороту оборотних активів) і впливу чинників на економічний результат від прискорення оборотності.

На зміну тривалості оборотності оборотних активів впливають два чинники: середньорічні залишки оборотних активів (ОА) і дохід (виручка) від реалізації (ЧД). Формалізуємо розрахунки впливу чинників, використовуючи модель показника тривалості оборотності оборотних активів (T_{oa}) в днях:

$$T_{oa} = \frac{\overline{OA}}{\overline{ЧД}} \times 360 \quad (3.61)$$

Використовуючи метод ланцюгових підстановок, розраховуємо вплив вище перелічених факторів на зміну періоду обороту, днів:

$$\Delta T_{oa}(\overline{OA}) = \frac{\overline{OA}_1}{\overline{ЧД}_0} \times 360 - \frac{\overline{OA}_0}{\overline{ЧД}_0} \times 360 \quad (3.62)$$

$$\Delta T_{oa}(\overline{ЧД}) = \frac{\overline{OA}_1}{\overline{ЧД}_1} \times 360 - \frac{\overline{OA}_1}{\overline{ЧД}_0} \times 360 \quad (3.63)$$

На основі результатів факторного аналізу визначаємо суму вивільнених (або залучених) із (до) обороту коштів за рахунок прискорення (сповільнення) оборотності під впливом аналізованих факторів:

$$\Delta OK_{\overline{OA}}^{\text{вивільнені(залучені)}} = \frac{\overline{ЧД}}{360} \times \Delta T_{oa}(\overline{OA}) \quad (3.64)$$

де $\Delta OK_{\overline{OA}}^{\text{вивільнені(залучені)}}$ – сума вивільнених (залучених) оборотних коштів за рахунок прискорення (сповільнення) оборотності під впливом зміни обсягів середньорічних залишків оборотних активів.

$$\Delta OK_{\overline{ЧД}}^{\text{вивільнені(залучені)}} = \frac{\overline{ЧД}}{360} \times \Delta T_{oa}(\overline{ЧД}) \quad (3.65)$$

де $\Delta OK_{\overline{ЧД}}^{\text{вивільнені(залучені)}}$ – сума вивільнених (залучених) оборотних коштів за рахунок прискорення (сповільнення) оборотності під впливом зміни обсягів виручки від реалізації продукції.

Сукупний вплив двох чинників на зміну економічного результату у зв'язку з прискоренням оборотності оборотних коштів складає:

$$\Delta OK^{\text{вивільнені(залучені)}} = \Delta OK_{OA}^{\text{вивільнені(залучені)}} + \Delta OK_{\text{ЧД}}^{\text{вивільнені(залучені)}} \quad (3.66)$$

Результати розрахунків основних показників використання оборотних активів і впливу факторів на економічний результат від прискорення оборотності відобразимо у табличній формі (табл. 3.21).

Таким чином, протягом 2018-2019 рр. відбулось прискорення обіговості оборотних активів підприємства на 7,1 дні, в т.ч. :

- за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів – на +3,45 днів;
- за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції – на -19,5 днів.

В результаті підприємству вдалось вивільнити з обороту 3071,46 тис. грн., у т.ч. за рахунок:

- зміни середньорічних залишків оборотних активів – на +659,26 тис. грн.;
- зміни доходу (виручки) від реалізації продукції – на -3730,72 тис. грн.

Протягом 2019-2020 рр. відбулось прискорення обіговості оборотних активів підприємства ще на 3,27 дні, в т.ч. :

- за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів – на +8,28 днів;
- за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції – на -33,07 днів.

В результаті підприємство змогло вивільнити із обороту 7482,95 тис. грн., у т.ч. за рахунок:

- зміни середньорічних залишків оборотних активів – на +2498,88 тис. грн.;
- зміни доходу (виручки) від реалізації продукції – на -9981,84 тис. грн.

Зазначені зміни є позитивними в діяльності підприємства, але недостатніми для переведення його діяльності у стабільний фінансовий стан.

3.2. Напрямки покращення ефективності використання капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ»

Як засвідчило дослідження, проведене в попередньому розділі, основні проблеми підприємства у сфері ефективності управління капіталом лежать у сфері ліквідності та платоспроможності: більшість показників, що

Таблиця 3.21 – Аналіз динаміки основних показників використання оборотних активів і впливу чинників на економічний результат від прискорення оборотності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» у 2018-2020 рр.

Найменування показника	Роки		Відхилення, + / –	Темп зростання	Роки		Відхилення, + / –	Темп зростання
	2018	2019			2019	2020		
1. Чистий дохід(виручка) від реалізації товарів, робіт, послуг, тис. грн.	52068	68863	16795	1,323	68863	108673	39810	1,578
2. Середньорічні залишки активів, тис. грн.	9771,5	11566	1794,5	1,184	11566	17266,5	5700,5	1,493
3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, обертів (п. 1 : п. 2)	5,329	5,954	0,625	1,117	5,954	6,294	0,340	1,057
4. Коефіцієнт закріплення оборотних активів (п. 2 : п. 1)	0,188	0,168	-0,020	0,895	0,168	0,159	-0,009	0,946
5. Тривалість одного обороту оборотних активів, дн. (п. 2 : п. 1 x 360)	67,560	60,46	-7,10	0,895	60,464	57,20	-3,27	0,946
6. Одноденний оборот, тис. грн. (п.1 : 360)	144,63	191,29	46,65	1,323	191,29	301,87	110,58	1,578
7. Прискорення (-), сповільнення (+) оборотності, днів	–	–	-7,10	0,89	–	–	-3,27	0,95
Розрахунок впливу факторів:								
– за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів	–	–	3,45	–	–	–	8,28	–
– за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції	–	–	-19,50	–	–	–	-33,07	–
8. Сума вивільнених (залучених) з обороту коштів за рахунок прискорення (-), сповільнення (+) оборотності, тис. грн.	–	–	-3071,46	–	–	–	-7482,95	–
Розрахунок впливу факторів:								
за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів	–	–	659,26	–	–	–	2498,88	–
за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції	–	–	-3730,72	–	–	–	-9981,84	–

характеризують цей напрямок діяльності підприємства не відповідають нормативним значенням та/або мають негативну тенденцію змін.

На практиці фінансовий стан більшості українських підприємств не можна назвати «стабільним» або «стійким». Для того, щоб з'ясувати причини такої тенденції, необхідно визначити основні причини та проблеми, з якими стикаються підприємства сьогодні. Тому основні проблеми, з якими стикаються і не можуть вирішити більшість неблагополучних промислових підприємств, та основні причини їх виникнення представлені на рисунку 3.6 (успішні підприємства багато в чому стикаються зі схожими проблемами, але мають можливість і потенціал для їх подолання).

Рисунок 3.6 – Проблеми втрати фінансової рівноваги підприємствами

Також доцільно радикально переглянути реструктуризацію бізнес-процесів, таких як виробничі графіки, логістика, організація праці та нарахування заробітної плати, підбір та розподіл персоналу, управління якістю продукції, ринки сировини та ринки збуту продукції, інвестиційна та цінова політика тощо.

Якісна бухгалтерська (фінансова та управлінська) звітність є необхідною умовою для успішного функціонування бізнесу. Основними напрямками для управління та аналізу відхилень є:

- стратегічні цілі (фінансові та нефінансові);
- зовнішні фактори як основа для довгострокового планування;
- внутрішні вузькі місця стратегічного характеру.

Розглядаючи політику управління ліквідністю компанії, важливо враховувати характеристики активів і пасивів, що підлягають фінансовому управлінню. Наприклад, стратегія управління основними засобами значною мірою залежить від ступеня їхньої ліквідності. У цьому випадку ліквідні активи – це основні засоби, які можуть бути продані в разі необхідності за ціною, нижчою за ціну придбання за вирахуванням амортизації.

На відміну від цього, управління ліквідністю оборотних активів нерозривно пов'язане з управлінням поточними зобов'язаннями. Тому дуже важливо стежити за чистим оборотним капіталом, який є різницею між поточними активами і поточними зобов'язаннями. Тенденція до зростання чистого оборотного капіталу свідчить про збільшення частки поточних активів компанії, які фінансуються в короткостроковій перспективі, таким чином підвищуючи ліквідність активів і знижуючи ризик неплатоспроможності.

З метою забезпечення ліквідності та платоспроможності ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» необхідно здійснювати постійний контроль за рухом грошових коштів та станом капіталу, обирати оптимальний план податкових платежів, розробляти економічні механізми фінансово-господарської діяльності, економити матеріально-технічні ресурси, забезпечувати

впровадження ефективних механізмів ціноутворення на продукцію, здійснювати політику підготовки професійних менеджерів із фінансово-економічних питань, здатних розробляти та реалізовувати завдання загальної фінансово-економічної політики. Операційна діяльність, результати якої є джерелом погашення боргів підприємства у фінансовій формі, вимагає своєчасного застосування необхідних виробничих ресурсів, конкурентоспроможності продукції та послуг в ринковому середовищі та підвищення прибутковості фінансово-господарської діяльності.

Задля попередження настання та заглиблення кризи фінансові менеджери ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» повинні в першу чергу вирішити два основні завдання для забезпечення платоспроможності бізнесу:

- підвищення прибутковості ключових видів діяльності;
- стабілізація грошових потоків.

Ці завдання носять тактичний характер і є першим кроком у підтримці платоспроможності підприємства. Виконання цих завдань допоможе уникнути кризових тенденцій у короткостроковій перспективі.

Другий етап ефективного управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства передбачає вирішення стратегічних завдань щодо забезпечення розвитку фінансового потенціалу та своєчасного здійснення повних розрахунків у довгостроковій перспективі. Основні короткострокові (тактичні) та довгострокові (стратегічні) завдання управління наведені на схемі 3.7 нижче.

Як видно з наведеної схеми, основними тактичними напрямками забезпечення ліквідності та платоспроможності є підтримання прибуткового господарювання та оптимізація збалансованості вхідних та вихідних грошових потоків.

На збільшення прибутку та формування позитивних грошових потоків впливають економічні процеси на макро- та мікрорівні: зміна попиту споживачів на продукцію; зміна обсягів реалізації продукції у конкурентів; можливість зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції;

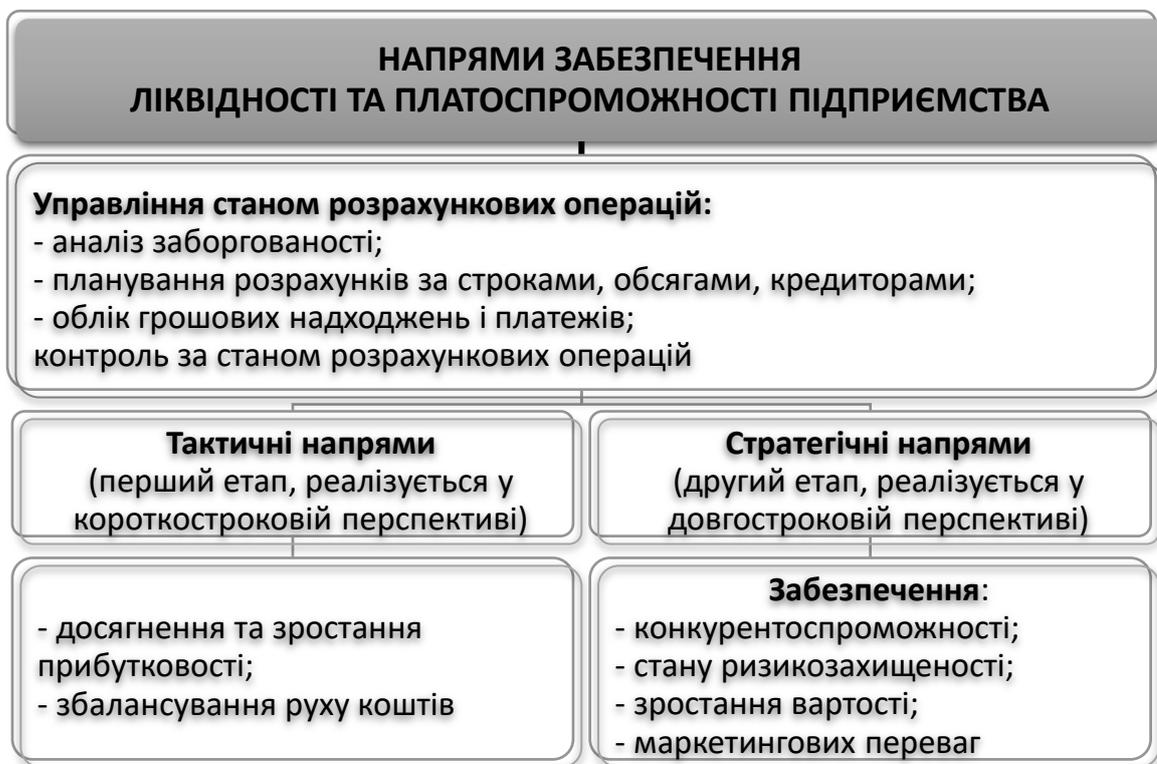

Рисунок 3.7 – Напрями забезпечення
ліквідності та платоспроможності підприємства

можливість збереження або збільшення обсягів реалізації при підвищенні ціни на продукцію; можливість підвищення ціни на продукцію при збереженні або збільшенні обсягів реалізації; зміна ризикової позиції.

Забезпечення та відновлення прибутковості під час кризи вимагає збереження досягнутих обсягів реалізації продукції, збільшення оборотності активів та зменшення заборгованості. У збутової діяльності слід звернути увагу на підвищення ефективності системи збуту та раціональне використання виробничих ресурсів. Заходи з підвищення продуктивності праці та якості продукції залишаються важливими під час кризи, оскільки сприяють збільшенню грошових потоків.

Збільшенню надходжень грошових коштів від операційної діяльності також сприяє впровадження систем управління грошовими надходженнями відповідно до бюджетів руху грошових коштів, які мають коригуватися за необхідності (при зміні внутрішніх умов реалізації продукції або зовнішніх

потреб у продукції). Збільшення грошових надходжень є результатом постійної роботи з дебіторами (боржниками суб'єкта господарювання), а величина цих надходжень функціонує як нерозподілений прибуток суб'єкта господарювання, наприклад, для фінансування певних видів діяльності, таких як реклама.

Отриманню позитивного чистого грошового потоку від операційної діяльності сприяє запровадження системи, яка контролює напрями витрачання коштів відповідно до планових показників: закупівля матеріалів за вигідними цінами, закупівля запасів, суми, що відраховуються із запасів на виробництво, надмірне використання коштів на загальновиробничі цілі (обслуговування та управління виробництвом, представницькі витрати, витрати на зв'язок, відрядження, штрафи та пені тощо).

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результати дослідження у кваліфікаційній роботі дозволяють зробити певні висновки.

Удосконалення управління фінансами підприємств є необхідною умовою стабільності та сталого зростання національної економіки. Досягнення стратегічних цілей підприємств залежить від ефективності управління їх капіталом та структурою, тобто визначення загальної потреби в них, формування оптимальної структури та умов залучення. Сучасна економічна ситуація вимагає від власників та фінансових менеджерів підприємств ефективного управління, ретельного моніторингу та своєчасного коригування структури капіталу підприємства, оскільки оптимальна структура капіталу дозволяє максимізувати прибуток, рентабельність та підвищити фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність. Тому одним з основних завдань у створенні сприятливих умов для продовження та розвитку відтворювального процесу підприємства є пошук варіантів оптимального формування структури капіталу.

Все вище викладене обумовило актуальність теми дослідження, визначили його мету та завдання.

Для більш глибокого аналізу категорії капіталу у першому розділі кваліфікаційної роботи узагальнено різні погляди економістів у різні періоди розвитку економічної теорії. Було акцентовано увагу на тому, що зміни в бізнес-середовищі є передумовою для вдосконалення визначення категорії «капітал». Як наслідок сучасні дослідники по-різному трактують визначення цієї категорії. Тому в роботі наведена характеристика визначень капіталу, що використовуються в сучасній літературі.

В результаті узагальнення існуючих трактувань категорії «капітал» формоване власне визначення. Зокрема під капіталом ми будемо розуміти частину фінансових ресурсів підприємства, що відображаються в пасиві балансу, та спрямовуються в основні засоби та обігові кошти підприємства для здійснення господарської діяльності з метою одержання прибутку

підприємства. Виходячи із такого визначення в роботі розглянуто основні характеристики капіталу підприємства, зокрема характеристика капіталу як основного фактору виробництва, характеристику фінансових ресурсів підприємства, які забезпечують дохід, головне джерело формування добробуту його власників; головний вимірник його ринкової вартості тощо.

Для формування адекватної системи управління капіталом важливого значення набуває його класифікація. Тому в роботі узагальнено основні підходи до класифікації капіталу, зокрема за ознакою джерел формування, за формою надходження у процес кругообігу, за характером використання у господарському процесі тощо.

Розглянуті характеристики та особливості капіталу підприємства дозволили сформуванню декілька функцій його капіталу, зокрема стартову функцію, гарантійну, захисну, функцію регулювання та репрезентування.

Деякі форми капіталу визначають відповідне джерело фінансування. До таких джерел капіталу належать власний, залучений та позиковий капітал, тобто створення власного та запозиченого капіталу.

Управління капіталізацією (формуванням капіталу) особливо важливе при створенні підприємства. Для того, щоб компанія могла розпочати свою діяльність, їй необхідно залучити капітал у розмірі, достатньому для фінансування її активів у необхідному обсязі. Тому в роботі розглянутий процес формування капіталу на новостворених підприємствах, котрий має ряд особливостей.

В умовах сучасного бізнес-середовища та рівня конкуренції підприємствам необхідно підвищувати свою операційну ефективність, яка визначає їхню здатність до фінансового виживання. Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується ефективністю використання капіталу, тобто максимальним доходом, вираженим у збільшенні прибутку на кожен гривню капіталу. Це досягається завдяки раціональному використанню всіх видів ресурсів та запобіганню перевитрат і втрат на всіх стадіях циклу. В результаті капітал повертається в більшому обсязі, тобто у вигляді прибутку. Тому важливим є пошук шляхів ефективного використання власного та позикового капіталу для забезпечення стійкості фінансового стану

підприємства. Аналіз цих процесів діяльності компанії дає можливість виявити та усунути недоліки у використанні капіталу, тим самим розрахувати здатність компанії використовувати власні та позикові капітальні ресурси та знизити рівень фінансового ризику.

На нашу думку, аналіз ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства – це спосіб накопичення, порівняння, трансформації та використання облікової та звітної інформації. Він необхідний для того, щоб оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, тобто використання власного і позикового капіталу, обґрунтувати потенціал підприємства з точки зору забезпеченості фінансовими ресурсами і прийнятних темпів розвитку, виявити наявні фінансові ресурси, обґрунтовано оцінити шляхи їх мобілізації, а також виявити всі можливі ризики. Тому в роботі розглянуто організаційно-інформаційну модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є товариство з обмеженою відповідальністю «ТАВААГРОІНВЕСТ».

У другому розділі розглянуто стан, проблеми та перспективи функціонування підприємства на ринку, організаційно- правові основи його діяльності, а також проведений аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства.

Зокрема було зазначено, що стан зовнішнього середовища ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є нестабільним. Негативний вплив на діяльність досліджуваного товариства чинять такі фактори: війна в Україні, тиск конкурентів, зниження платоспроможності клієнтів, знецінення національної валюти. Стан внутрішнього середовища ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» є стабільним, але є слабкі сторони, які слід усувати. Першочергово вони стосуються слабкої організації маркетингу та відсутності спеціалізованого програмного забезпечення для автоматизації його функцій. Створює сприятливі можливості для розвитку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» те, що воно реалізовує мінеральні добрива аграрним підприємствами, які є важливими для національної економіки України та гарантують продовольчу безпеку країни.

Відповідно розвиток аграрного сектору створює існування постійного попиту на продукцію ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». В значній мірі подальші перспективи функціонування досліджуваного товариства на ринку реалізації мінеральних добрив залежать від завершення війни в Україні.

Показники капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» демонструють позитивні зміни. Середня вартість сукупного капіталу в 2020 р. зросла на 10864 тис. грн. або 89,87 % порівняно з 2018 р. та на 7996,5 тис. грн. або 53,47 % відносно 2019 р. Таким чином, вартість сукупного капіталу на кінець аналізованого періоду склала 22953 тис. грн. Зростання вартості сукупного капіталу свідчить про розширення господарської діяльності товариства. Також зростає і середня вартість власного капіталу. ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» вдалося за 2018-2020 рр. збільшити середню вартість власного капіталу на 7721,5 тис. грн. або 84,29 %.

ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» вдається протягом всього аналізованого періоду часу збільшувати виручку від реалізації продукції. Так, у 2020 р. вона склала 108673 тис. грн., що на 56605 тис. грн. або 108,71 % вище за 2018 р. та на 39810 тис. грн. або 57,81 % більше від 2019 р. Це свідчить про зростання попиту на продукцію ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ». Товариство є молодим підприємством на ринку, а тому з кожним роком розширює клієнтську базу, що дозволяє збільшувати обсяги продажу продукції.

Кінцевим результатом роботи товариства є чистий прибуток, який демонструє позитивні зміни. У 2020 р. чистий прибуток склав 3075 тис. грн., що вдвічі більше від попереднього року та на вчетверо більше за 2018 р. Зростання чистого прибутку ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ» свідчить про підвищення ефективності функціонування товариства.

В другому розділі роботи проведено аналіз формування та ефективності використання капіталу ТОВ «ТАВААГРОІНВЕСТ».

Було відзначено, що вартість капіталу підприємства протягом досліджуваного періоду постійно зростає, переважно за рахунок оборотних активів, котрі в структурі капіталу займають майже 75%. При цьому вартість власного капіталу також переважає в структурі джерел формування капіталу підприємства та складає більш ніж 70%.

Ефективність розміщення капіталу була оцінена за показниками майнового стану підприємства, котрі характеризують стан та структуру активів підприємства у сукупності з їх джерелами покриття (пасивами). Їх можна поділити умовно на дві групи: показники, які визначають стан основних засобів, та показники, які визначають стан оборотних коштів.

Інтегральний показник показує рівень ефективності використання основних засобів. В 2018 році він становив 1,281, в 2019 році – вже 1,704 і станом на 2020 рік збільшився до 2,024. Це пов'язано із відповідною тенденцією показника рентабельності основних засобів в 2019 році та в 2020 році.

Позитивну тенденцію має також інтегральний показник ефективності використання оборотних активів, що показує ефективне використання підприємством оборотних активів. Даний показник в 2018 році становив +1,07, в 2019 році збільшився на 47,3% до +1,57, а в 2020 році показник збільшився ще на 11,8%, в результаті чого склав вже +1,76. Тенденція показника достатньо стабільна, позитивним є те, що він зростає протягом всього досліджуваного періоду, але все таки потрібно звернути на нього увагу задля покращення його значення.

Аналіз ліквідності та платоспроможності виявив наявність певних проблем в цьому напрямку діяльності підприємства, оскільки баланс підприємства можна охарактеризувати як неліквідний, а більшість показників фінансової стійкості відповідають кризовій зоні діяльності.

Тому на наступному етапі були розглянуті можливі шляхи посилення платоспроможності та ліквідності підприємства, реалізація яких дозволить підвищити ефективність використання капіталу підприємства та попередить виникнення кризових явищ в діяльності підприємства.

ГЛОСАРІЙ

Актив балансу бухгалтерського (*англ. assets of accounting balance*) – частина (ліва) балансу бухгалтерського, що вказує на певну дату, склад і розміщення всіх належних на даному підприємстві (організації, установі) матеріальних цінностей, грошових коштів.

Активи ліквідні (*англ. liquid assets*) – елементи групи коштів, які включають валюту, банківські депозити та певні види цінних паперів.

Активи матеріальні (*англ. material assets*) – основні фонди та оборотні активи в будь(якому вигляді, що відрізняються від коштів, цінних паперів, дивідендів та нематеріальних активів).

Активи нематеріальні (*англ. Non tangible assets*) – частина майна підприємства, наданого через належні йому патенти, ліцензії та інші права на інтелектуальну власність, права користування землею, водою та іншими ресурсами, будинками, спорудами і обладнанням, інші майнові права, товарні знаки, придбані або орендовані брокерські місця, програми для роботи на ЕОМ та ін.

Активів доходність (*англ. return on assets*) – чистий дохід плюс затрати за користування кредитом, виражені у відсотках до загальної вартості активів.

Алгоритм (*англ. algorithm*) – система правил (програма), що вказує, які з цих правил і в якій послідовності треба виконувати, щоб після певної кількості операцій розв'язати будь-яку задачу даного типу. А. має бути конкретним, результативним і масовим. Під конкретністю а. розуміють його однозначність і точність; результативністю – одержання розв'язку після певної кількості елементарних операцій; масовістю а. – його універсальність, можливість застосування до цього класу задач з варіюванням вихідних даних у певних межах.

Алгоритм управління (*англ. Control algorithm*) – точно визначений порядок підготовки і прийняття управлінських рішень, формування планів, обмін інформацією в процесі управління.

Амортизаційний фонд – це спеціальний фонд підприємства, який слугує для фінансування відтворювальних капіталовкладень, тобто покликаний підтримувати господарський об'єкт в працездатному стані.

Аналіз порівняльний (*англ. Comparable analysis*) – зіставлення численних значень показників об'єкта, що аналізується, із значеннями базового періоду (з іншими періодами), з показниками інших, аналогічних об'єктів, із нормативним (еталонним) рівнем.

Аналіз ресурсомікості об'єкта – аналіз структурних, абсолютних, відносних та питомих показників, що характеризують витрати ресурсів за стадіями життєвого циклу об'єкта, з метою виявлення факторів економії ресурсів.

Аналіз факторний (*англ. Factors analysis*) – метод виявлення і класифікації факторів, що визначають стан і розвиток досліджуваного об'єкта управління. А. ф. – процедура встановлення сили впливу факторів на функцію або результативну ознаку з метою ранжирування факторів для розробок плану організаційно-технічних заходів із поліпшення функцій.

Баланс – система взаємозв'язаних показників, що характеризує будь-яке явище або процес шляхом співставлення його окремих сторін; різниця між доходами і витратами.

Валова продукція (*англ. Gross production*) – загальний обсяг продукції у вартісному вираженні, виробленої за певний період.

Валовий прибуток (*англ. gross income*) – це загальна сума прибутку отримана підприємством від підприємницької діяльності. Визначається як різниця між виручкою від реалізації товарної продукції і собівартістю цієї продукції.

Виробництво продукції (*англ. manufacture of production*) – процес створення продукції або видозміни форми сировинних матеріалів, матеріалізації певних ідей у конкретному об'єкті.

Виручка від реалізації (*англ. revenue*) – сума грошових коштів, що надходять від платника на рахунок підприємства, організації за поставлені товарно(матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги).

Виторг, грошові надходження (*англ. gross sales*) – гроші, одержані від продажу виробленої продукції, наданих послуг або елементів капіталу (фондів).

Витрати валові (*англ. gross expenses*) – витрати, пов'язані з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг); пов'язані з внесенням (нарахуванням) податків, зборів (обов'язкових платежів); за операціями з борговими зобов'язаннями і валютними цінностями та нематеріальними активами; за іншими операціями.

Витрати виробництва (*англ. manufacturing cost*) – **1.** сукупні затрати живої та уречевленої праці на виробництво продукту. В західних країнах в. в. розглядають як витрати суспільної праці й капіталу, постійного та змінного, витраченого на виробництво товару. В. в. показують вартість виробництва товару для підприємця. **2.** витрати на виробництво продукції зазвичай виражаються в грошовій формі. Розрізняють постійні витрати, перемінні витрати, загальні (валові) витрати, а також альтернативні витрати.

Витрати внутрішні (*англ. Internal costs*) – витрати виробництва, яких зазнає підприємство.

Витрати матеріальні (*англ. Material expenses*) – спожиті у виробничому процесі засоби виробництва, які втілюють у собі минулу працю і переносять свою вартість на новостворений продукт.

Власний капітал – це частина капіталу підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань

Грошові кошти – готівка, засоби на рахунках у банках і депозити до запитання.

Дебіторська заборгованість (англ. *debtoral liability*) – сума боргів, не сплачених підприємству, організації, установі. Д. з. виникає в процесі господарської діяльності підприємств, організацій, установ, свідчить про вилучення коштів з їх обігу і використання дебіторами.

Економія(англ. *economy*) – **1.** ощадливість при витрачанні чого-небудь. **2.** заощаджені проти встановленої норми матеріали, сировина, паливо, час, кошти на виробництво одиниці продукції або виконаних робіт.

Ефект – це результат від будь-якого заходу, який виражається грошовою сумою у виді чистого доходу або прибутку. Позитивне значення відображає економію, негативне – збитки інвестора.

Ефект соціальний – ефект, пов'язаний з соціальним захистом трудівників (утворення або відтворення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості та зарплати тощо).

Ефект екологічний – ефект, що досягається зниженням викидів у навколишнє середовище шкідливих речовин, зниженням відходів виробництва, утилізацією і регенерацією твердих побутових відходів та осадів стічних вод, впровадженням енергоємних виробництв, оборотних циклів використання ресурсів.

Ефективність – відношення ефекту від здійснених заходів до витрат на ці заходи. Народногосподарська, бюджетна і комерційна, ресурсна, екологічна, економічна, фінансова, соціальна, соціально-економічна та ін. види економічної ефективності.

Ефективність виробництва – економічний показник, що характеризує ступінь віддачі й раціональність організації господарської діяльності.

Завдання аналізу (англ. *task of an analysis*) – визначення тенденцій та показників, які характеризують стан та динаміку об'єкта, що вивчається, та його складових елементів; порівняння чисельних значень показників із забезпечення грошей завдання аналізу значеннями іншого періоду, іншого об'єкта, з нормативним рівнем; формулювання висновків, які є основою для прийняття ефективних управлінських рішень.

Задовільний фінансовий стан – це стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства.

Запаси (англ. *stocks, rezerves*) – наявність матеріальних ресурсів (засобів виробництва і предметів споживання) для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення.

Засоби виробництва (англ. *means of production*) – сукупність засобів і предметів праці, що використовуються у процесі виробництва матеріальних благ, складова продуктивних сил.

Засоби праці (англ. *means of labor*) – сукупність засобів, за допомогою яких люди впливають на предмети праці, видозмінюючи їх відповідно до своїх потреб. До з. п. відносять виробничі будівлі, землю, на якій їх розміщено, інструменти, машини, засоби сполучення і зв'язку тощо, а також предмети, призначені для зберігання продуктів праці (контейнери, цистерни та ін.). Загальним для з.п. є земля.

Імобілізація оборотних коштів – це: перетворення рухомого майна в нерухоме; перетворення капіталу акціонерного товариства в капітал одноосібних підприємців; розміщення оборотних засобів у низьколіквідні цінності.

Інвестиції в основний капітал – це витрати на будівельні роботи всіх видів, монтаж обладнання, придбання обладнання, що потребує чи не потребує монтажу, та інші капітальні роботи і витрати.

Інвестований капітал – це сума власних коштів і довгострокового позикового капіталу, вкладеного в проект.

Капітал – це: сукупність матеріальних і грошових коштів, а також інтелектуальних здобутків, використовуваних у процесі виробництва та інших сферах діяльності з метою отримання прибутку; активи фірми (підприємства) за мінусом її зобов'язань (заборгованості).

Капітал авансований – це грошовий капітал, призначений для придбання засобів виробництва, організації справи, здійснення бізнес-проектів, які обіцяють принести в майбутньому прибуток.

Капітал активний – це капітал, вільний від зобов'язань і боргів.

Капітал акціонерний – це початковий капітал акціонерного товариства, що утворюється за допомогою випуску та продажу акцій.

Капітал амортизаційний – це капітал, призначений для відтворення основних засобів, що утворюється за рахунок амортизаційних відрахувань.

Капітал гнучкий – це капітал, що легко піддається заміщенню.

Капітал інвестиційний – це капітал, інвестований на тривалий період часу.

Капітал негативний – це перевищення заборгованості підприємства над вартістю його майна.

«Капітал під ризиком» – це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у віднайденні величини (економічного капіталу), яка постійно перебуває під ризиком і відтак може бути втрачена навіть під час звичайної діяльності.

Капітал позиковий – це капітал, утворений за рахунок отримання кредитів, випуску та продажу облігацій, отримання коштів з інших видів грошових зобов'язань.

Капітал статутний – це початкова сума капіталу підприємства, яка визначена його статутом і формується за рахунок внесків засновників та емісії акцій.

Капіталізація – це визначення вартості об'єкта оцінки на підставі очікуваного доходу від його використання.

Капіталізація прибутку – це: метод оцінки вартості підприємства за його прибутком, що полягає у встановленні величини капіталу, здатного приносити прибуток за його норми, що дорівнює середньому позичковому відсотку; перетворення прибутку в капітал.

Капіталізація процентів – це процес нарощування депозиту за рахунок процентів за депозитом.

Капіталізація процентних витрат – це віднесення на рахунок основних засобів процентних витрат, які нараховані за придбаними ресурсами, використаними для виготовлення цього об'єкта до часу його введення в експлуатацію.

Капіталізація ринкова – це: вартість цінного паперу, встановлена котируванням на фондовій біржі; капітал, який необхідно пред'явити на біржі в певний момент часу для придбання цінних паперів.

Коефіцієнт зносу основних засобів – коефіцієнт рівний відношенню суми нарахованої амортизації до первісної вартості основних засобів. Даними для його розрахунку служить бухгалтерський баланс.

Коефіцієнт придатності основних засобів – коефіцієнт рівний відношенню залишкової вартості (первісної вартості основних фондів за вирахуванням зносу) до їх повної первісної (відновлювальної) вартості.

Ліквідність – це можливість швидкого переводу активу у готівку без істотної втрати його вартості (з мінімальними витратами).

Матеріаловіддача характеризує ефективність використаних предметів праці, тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів.

Матеріаломісткість продукції – частка витрат матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії) на виготовлення одиниці продукції у загальних витратах. Виражається в натуральних одиницях витрат сировини, матеріалів, палива та енергії, необхідних для виготовлення одиниці продукції, або у відсотках до вартості використовуваних матеріальних ресурсів в структурі собівартості продукції.

Матеріальні ресурси – це основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та утворюють матеріальну основу підприємств і галузей, що є широким розумінням матеріальних ресурсів.

Нерухоме майно (нерухомість) – земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невіддільно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення і зміни їх призначення. Правовий режим нерухомого майна розповсюджується на повітряні і морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти.

Період обіговості матеріально-виробничих запасів (*Stock turnover*) відображає швидкість реалізації запасів (у днях). Він розраховується як середньорічне значення суми запасів, віднесене до величини щоденних виробничих витрат. Остання визначається як результат ділення суми прямих виробничих витрат за поточний рік на 360 днів.

Питомі витрати ресурсів – витрати ресурсів даного виду на виробництво одиниці продукції (у натуральному або вартісному вираженні).

Планування – процес вибору цілей і рішень, необхідних для їх досягнення.

Платоспроможність (*Solvency*) – Здатність суб'єкта економічної діяльності погашувати свої довготермінові зобов'язання. Часто характеризується коефіцієнтом заборгованості.

Прибутковість – відносний показник економічної ефективності. Прибутковість комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, а також природних багатств. Коефіцієнт прибутковості розраховується як відношення прибутку до активів або потоків, які його формують. Може відображатися як і в прибутку на одиницю вкладених засобів, так і в прибутку, який несе в собі кожна отримана грошова одиниця.

Природні ресурси (*англ. Natural resources*) – все, що може бути використано як виробничі ресурси в природному стані, – сільськогосподарські угіддя, поклади корисних копалин.

Фондовіддача – це відношення вартості випущеної продукції у вартісному виразі до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Вона виражає ефективність використання засобів праці, тобто показує, скільки виробляється готової продукції на одиницю основних виробничих фондів.

Фондомісткість – це показник, зворотній фондовіддачі, який показує величину вартості основних фондів, що припадає на одиницю продукції, випущену підприємством. Цей показник слугує для визначення ефективності використання основних фондів організації.

Фондоозброєність – вартість основних виробничих фондів, що припадає на одного працівника. Обчислюється діленням середньорічної вартості основних фондів на кількість працівників. Фондоозброєність – це показник оснащення праці виробничими основними фондами. Визначається відношенням середньорічної балансової вартості виробничих основних фондів до середньооблікової чисельності робітників або працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами та доповненнями 30.09.2016) //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями від 08.12.2016) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2003 р. – №18, №19–20, №21–22, – ст. 144.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями від 25.03.2017) //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
4. Левкович О. В., Максименко П. К. Оцінка ефективності управління капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_44. (дата звернення: 14.06.2023)
5. Ван Хорн Дж. К. Основи фінансового менеджмента / Дж. К. Ван Хорн, Джон М. Вахович. [пер. с англ]. [11-е видання]. – К.: Видавництво «Вільямс», 2001. – 992 с
6. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. К.: ТОВ «Автоінтерсервіс», 2001. 544 с.
7. Голов С. Ф. Управлінський облік. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 554 с.
8. Економічний аналіз: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.
9. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу. Київ: Ника-Центр, 2012. 512 с.
10. Бланк О.І., Ситник Г.В., Андрієць В.С. Управління фінансами підприємств : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 792 с.
11. Базилевич В.Д. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Сутність, структура і оборот капіталу. К.: Київ. держ. торг-екон. ун-т, 1995. 36 с.

12. Квасницька Р.С. Управління капіталом підприємства через призму еволюції його визначення та змісту як економічної категорії. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : економічна.* Донецьк : ДонНТУ, 2003. Вип. 56. С. 223-229. URL: <http://www.libs.com.ua/a-ekonomika/25062-1-upravlinnya-cilovoyu-strukturoyu-kapitalu-pidpri-mstva.php> (дата звернення: 30.05.2023)

13. Якобчук В.П., Богоявленська Ю.В., Тищенко С.В. Історія економіки та економічної думки. Київ: «Центр учбової літератури». 2019. 476 с.

14. Круш П. В., Мастюк Д. О. Еволюція теоретичних підходів визначення сутності капіталу підприємства. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* URL: *збірник наукових праць.* 2015. Вип. 12. С. 198–206. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/13977> (дата звернення: 30.05.2023)

15. Marx K. Gr̄ndrisse der Kritik der Politischen Цkonomie. Marx-Engels Werke. Berlin: Dietz, 1983. Bd. 42. 959 s. URL: http://www.mlwerke.de/me/me42/me42_375.htm (дата звернення: 30.05.2023)

16. Fisher I. The Nature of Capital and Income. L., 1977. 278 p. URL: <http://cowles.econ.yale.edu/P/cd/d09b/d0992.pdf> (дата звернення: 30.05.2023)

17. Стельмащук Ю.А. Сутнісний аналіз капіталу в контексті управління ефективністю його використання та відтворення. *Інноваційна економіка.* 2010. №2. С.79-83 URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc...2/79.pdf (дата звернення: 30.05.2023)

18. Кваша О. В. Акціонерний капітал як економічна категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Ужгород, 2019. Вип. 25, Ч. 1. С. 103-107. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25635> (дата звернення: 30.05.2023)

19. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний. К.: Наукова думка, 1994. 264 с. URL: <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=48225> (дата звернення: 30.05.2023)

20. Бідник О.І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція. *Науковий вісник.* 2007. URL:

http://www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_2/131_Bidnyk_17_2.pdf

(дата звернення: 30.05.2023)

21. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. *Фінанси України*. 2007. № 4. С.112-119.

22. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 560 с.

23. Катан Л.І., Бровко Л.І., Дуброва Н.П., Бондарчук Н.В. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Суми: «Довкілля», 2009. 184 с.

24. Черемісова Т.А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2008. № 21. С. 149–154.

25. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. К: КНЕУ, 2008. 520 с. URL: <http://studentam.kiev.ua/content/view/754/83/> (дата звернення: 30.05.2023)

26. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: підруч. Київ: Центр навчальної літератури. 2006. 520 с.

27. Юшко С.В., Лугова А.А. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства». *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 234-238.

28. Поддєрьогін А. М., Бабяк Н. Д., Білик М. Д. та ін. Фінансовий менеджмент: підручник ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/23580> (дата звернення: 30.05.2023)

29. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навч.посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 202 с. URL: http://proeconomic.ru/book/finans_analiz/161-fnansoviy-analzyu-podolska-vo-yarsh-ov-2007.html: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/23580> (дата звернення: 30.05.2023)

30. Paul Anthony Samuelson, William D. Nordhaus. Economics. McGraw-Hill, 2010. 715 p.

31. Югас, Е. Ф., Олексик О. І. Економічна сутність та види капіталу підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія:*

Економіка. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. Вип. 2 (43). С. 63–67. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/1979?locale=uk> (дата звернення: 30.05.2023)

32. Поддєрьогін А. М., Бабяк Н. Д., Білик М. Д. та ін. Фінансовий менеджмент: підручник ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/23580> (дата звернення: 30.05.2023)

33. Прасолова С. П., Вовченко О. С. Банківські операції: навч. посіб. та практ. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 568 с.

34. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 554 с.

35. Кащена Н.Б., Цуканова О.В., Гаркуша Н.М. Методика економічного аналізу: сутність та елементи. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2014. Вип. 1. С. 40–51. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/esprstp_2014_1_6.pdf. (дата звернення: 30.05.2023)

36. Пильнова В.П. Фінансова санація і банкрутство підприємств: навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2021. 164 с. URL: <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=2991> (дата звернення: 30.05.2023)

37. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin%20analiz%20Verstka.pdf> (дата звернення: 30.05.2023)

38. Ярошук О.В. Аналіз формування капіталу підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Тернопіль, 2004. 22 с.

39. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Ромащенко О.С. Економічна діагностика: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 164с..

40. Атюшкіна В.В., Бурко Я.В., Галгаш Р.А. Економічна діагностика: навч. посібник. К.: Аграр Медиа Груп, 2018. 234 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_2200_34828292.pdf (дата звернення: 13.06.2023)

41. Петрушка Т. О., Зарицька О. Л., Мирощенко Н. Ю. Економічна діагностика ресурсного забезпечення діяльності підприємств: сутність, види,

інформаційна база та особливості проведення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Економічні науки. 2021. № 4(1). С. 105-112. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2021_4\(1\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2021_4(1)__17). (дата звернення: 13.06.2023)

42. Яцкевич Інна Володимирівна. Економічна діагностика : навч. посіб.; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О. С. Попова, Навч.-наук. ін-т економіки та менеджменту. Одеса : Бондаренко М. О., 2015. 291 с.

43. Хмелюк А.В., Гук О.К. Аналіз майна та джерел його утворення хімічного підприємства ПАТ «ДНІПРОАЗОТ». *Світ економічної науки. Випуск 66: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування*. Тернопіль, 2021. С. 56-61.

44. Бурбан О. В. Роль оцінювання вартості як інструмента підготовки рішень для обґрунтування ринкової капіталізації підприємства. *Економічний форум*. 2021. № 1. С. 116-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2021_1_15.

45. Варченко О. М., Артимонова І. В., Холоденко Н. І. Оптимізація структури капіталу як інструмент управління вартістю молокопереробних підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 1. С. 111-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecupapk_2021_1_12.

46. Гейер Е. С., Шендригоренко М. Т., Шевченко Л. Я. Актуальні питання внутрішнього контролю власного капіталу підприємства та напрями їх вирішення. *Торгівля і ринок України*. 2020. № 1. С. 88-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tiru_2020_1_12.

47. Гончаренко А. С. Сутність і зміст поняття «якість структури капіталу» підприємства. *Бізнес Інформ*. 2021. № 3. С. 231-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_3_35.

48. Гордєєва-Герасимова Л. Ю., Яромич Л. С. Дослідження методики аудиту власного капіталу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 6(1). С. 195-200. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_6\(1\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_6(1)__33).

49. Давиденко Н. М., Кульбач Ю. О. Оцінка позикового капіталу агропромислових підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 5. С. 134-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2020_5_21.

50. Дмитрук В. О., Максимець Ю. В. Сутність категорії «капітал підприємства» відповідно до сучасних досліджень в цій сфері. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_75.

51. Дорош Н. І., Лясківська Г. В. Облік змін у власному капіталі підприємства. *Молодий вчений*. 2020. № 2(2). С. 335-339. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_2\(2\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_2(2)__33).

52. Євтушевська О. О., Чернов К. І. Теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, Вип. 3. С. 17-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2020_12_3_3.

53. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 5. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_5_17.

54. Квасницька Р., Мрозовський Я. Критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2021_2_4.

55. Ковальчук Н. О., Федорук Ю. І. Фактори, що визначають структуру капіталу вітчизняних підприємств у мінливих умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 364-370. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_4_45.

56. Кремень О. І., Колос В. І., Кремень В. М., Дементович Б. Р. Оптимізація структури капіталу підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 1. С. 190-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2022_1_24.

57. Лазорчин В. А., Шапка В. О. Структурна побудова системи управління акціонерним капіталом підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 4. С. 346-353. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujae_2020_5_4_43.

58. Левкович О. В., Максименко П. К. Оцінка ефективності управління капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_44.

59. Магдалюк О. В. Управлінські аспекти фінансових моделей формування та зростання вартості капіталу підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, Вип. 2. С. 76-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2020_12_2_11.

60. Марченко В. М. Методологія управління капіталізацією підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 4. С. 56-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2020_4_10.

61. Нетудихата К. Л., Прокопович Л. Б., Сачава К. О. Діагностика формування та оптимізація структури капіталу підприємств будівельної галузі. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 108-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2020_3_15.

62. Ощепков О. П., С. О. Магденко Аналіз власного капіталу м'ясопереробних підприємств України як основного джерела їхнього фінансування та розвитку. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Т. 13, Вип. 1. С. 43-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2021_13_1_6.

63. Петраковська О. В. Власний капітал підприємства: сучасний погляд на його сутність, класифікацію та облік. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2023. № 1. С. 106-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_1_19.

64. Педченко Н. С., Руденко А. А. Теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія : Економічні науки. 2020. № 4. С. 6-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2020_4_4.

65. Петрук О. М., Трусова Н. В., Полчанов А. Ю., Довгалюк В. В. Вплив структури капіталу на ефективність діяльності комунальних підприємств пасажирського транспорту. *Modern economics*. 2020. № 24. С. 132-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_24_23.

66. Погрішук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2020_7_4.

67. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Концептуальні засади формування позикового капіталу підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 4. С. 94-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2020_25_4_18.

68. Попрозман О. І., Михайлов А. П., Кургузенкова Л. А., Опанасенко О. М. Управління власним капіталом підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. № 1. С. 85-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2023_1_15.

69. Роганова Г. О., Кравченко І. В. Прогнозування забезпеченості оборотним капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_45.

70. Роганова Г. О., Підвисоцький В. В. Імітаційне моделювання структури капіталу підприємства: метод Монте-Карло. *Молодий вчений*. 2020. № 2(1). С. 44-49. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_2\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_2(1)_12).

71. Світлишин І. І. Авансований капітал підприємств сфери виробництва: аналітичний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. Вип. 2. С. 77-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2020_2_12.

72. Станіславик О. В., Коваленко О. М. Сучасні проблеми управління основним капіталом промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4. С. 23-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2021_4_6.

73. Сторожук Т. М., Малинич Н. В., Пастух Д. Л. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 148-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2020_5_16.

74. Татар М. С., Мозгова А. О. Обліково-аналітичний інструментарій управління оборотним капіталом підприємств в умовах глобальних викликів. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 4. С. 52-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2021_4_11.

75. Цуркан І. М., Калюжна В. С. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 25-29.

76. Цуркан І. М., Остапенко А. О. Існуючі теоретичні підходи до управління оборотним капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_8_34.

77. Шевчук Н. В., Магдалюк О. В. Інформаційне забезпечення реалізації фундаментально-вартісного підходу до управління капіталом підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. Вип. 49. С. 125-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2021_49_11.

78. Щербань О. Д. Місце кредиторської заборгованості у структурі позикового капіталу підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2. С. 30-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2020_2_8.

79. Ястремська О. М., Ястремська О. О. Капіталізація підприємств: теоретичний і практичний аспекти стану та процесу розвитку. *Бізнес Інформ*. 2021. № 10. С. 273-283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_10_37.

Додаток Г

Ілюстративний матеріал
до кваліфікаційної роботи
